

juni 1966
6e jaargang no. 2

AFRIKA-STUDIECENTRUM • LEIDEN • NEDERLAND

Kroniek van **afrika**

UNIVERSITAIRE PERS LEIDEN

Kroniek van Afrika

INHOUD

CHRONOLOGISCH OVERZICHT	101-143
ASPECTEN: Nigerië na de staatsgreep — Militaire tegenstellingen in West-Afrika — Oeganda en Boeganda — Troebelen in een gelaagde samenleving — Waar ligt de weg van het midden?	144-156
BIJDRAGEN: I. Schapera — Tshwana chiefs as innovators . .	157-168
Willie Smith — The concept of the African worker	169-181
BOEKBESPREKING: Thom Kerstiens — The new élite in Asia and Africa	182-183
AFRIKANISTIEK: Cardan te Paris	184-186

CHRONOLOGISCH OVERZICHT*

Algemeen

DAKAR: WERELDFESTIVAL VAN NEGERKUNST

Van 1 tot 24 april is te Dakar het wereldfestival van negerkunst gehouden. Deze manifestatie, waartoe de regering van Senegal het initiatief had genomen, was de realisatie van een reeds lang gekoesterde wens van president Senghor. Het doel van het festival was, zoals president Senghor het uitdrukte: '... faire connaître aux Africains et aux non-Africains le monde noire'. Het was het festival van de négritude, de geestelijke stroming die het eigen karakter van de negercultuur beklemtoont. Het festival markeert, volgens Senghor, het begin van een nieuwe fase in het bestaan van de négritude: die van de verdediging is geëindigd, die van de culturele onafhankelijkheid is begonnen.

Alle takken van kunst waren op het festival vertegenwoordigd: muziek-, toneel- en balletuitvoeringen, tentoonstellingen van traditionele en moderne beeldende kunst en van foto's, voordrachten van schrijvers en dichters, film en een 'klank en lichtspel' dat op het eiland Gorée iedere avond werd uitgevoerd.

In de tentoonstelling van traditionele kunst waren meer dan 700 voorwerpen uit musea van over de gehele wereld bijeengebracht. In vele gevallen was het de eerste maal dat ze in bruikleen werden afgestaan.

Gedurende de eerste week van het festival werd onder auspiciën van de UNESCO een colloquium gehouden over de functie van de negerkunst in het leven van het volk en zijn betekenis voor het volk. Het colloquium werd geopend door de Franse minister van cultuur André Malraux. Een aantal werkgroepen beraadde zich over de volgende onderwerpen: architectuur en toegepaste kunst, muziek, dans en toneel, film, onderwijs en verspreiding van de negerkunst en conservering van museumvoorwerpen. Na afloop van het colloquium namen de deelnemers een aantal resoluties aan waarin aanbevelingen werden gedaan en waarin onder meer de Afrikaanse staatshoofden werden opgeroepen om mede te werken aan:

- de opleiding van specialisten op de verschillende gebieden van de negerkunst;
- de stichting van nationale en regionale musea;
- de verbetering van de positie van de kunstenaar;
- de kunstzinnige opvoeding van jongeren en ouderen.

* Afgesloten op 15 mei.

Zevenendertig landen hebben vertegenwoordigingen naar het festival gezonden, waaronder dertig Afrikaanse. Opvallend was dat Guinee en Cuba om politieke redenen niet vertegenwoordigd waren. De inzending van Nigerië was verreweg de grootste en trad ook buiten het terrein van de kunst: ook industrie en mijnbouw hadden daar een plaats.

Vrij van critiek is het festival niet gebleven, niet zozeer wat de kwaliteit van het gepresenteerde betreft als wel wat de gehele opzet aangaat. Zo is de organisatoren verweten te steunen op landen die niet vrij van rassenvooroordelen zijn. Hierom heeft o.a. Harry Belafonte geweigerd zijn medewerking aan het festival te verlenen. Het weekblad 'West Africa' twijfelt aan de levensvatbaarheid van négritude in de onafhankelijke Afrikaanse staten, signaleerde een slechte communicatie tussen Frans- en Engels-sprekenden en tussen voorstanders van négritude en degenen die dit begrip niets zegt.

ORGANISATIE VAN AFRIKAANSE EENHEID (OAU/OUA)

Van 28 februari tot 6 maart vond te Addis Ababa de zesde gewone zitting van de OAU-ministerraad plaats. Tussen 2 en 5 maart verlieten 8 van de 36 delegaties de vergadering uit protest tegen beslissingen van de meerderheid: de Malische, Guinese, Tanzaniaanse en Keniaanse, omdat de delegatie van het nieuwe Ghanese bewind werd toegelaten; de Egyptische, omdat haar voorstel de conferentie te verdagen werd afgewezen; de Algerijnse en Somalische, omdat de over Rhodesië aangenomen resolutie te gematigd was, en ten slotte die van Congo-Brazzaville, wegens de 'snel verslechterende atmosfeer'. Al deze landen lieten weten dat zij zich niet uit de OAU zullen terugtrekken.

De eerste drie dagen werd vrijwel uitsluitend beraadslaagd over het probleem welke van de twee Ghanese delegaties tot de vergadering toe te laten: die van het nieuwe Ghanese bewind, of de door ex-president Nkrumah te zenden vertegenwoordiging onder leiding van zijn minister van buitenlandse zaken, Quaison-Sackey. Nog voordat bekend werd dat Quaison-Sackey het kamp van Nkrumah had verlaten en zich op 2 maart bij de autoriteiten van Accra had gemeld, adviseerde de commissie belast met het onderzoek naar de geloofsbrieven de conferentie zich uit te spreken ten gunste van de delegatie van het nieuwe Ghanese bewind. De afwezigheid van een afvaardiging van Nkrumah vergemakkelijkte het tot standkomen van het besluit dit advies op te volgen.

De raad hield zich vervolgens bezig met de kwestie Rhodesië en Zuid-Afrika en met de vaststelling van de begroting voor het jaar 1966-'67.

Zowel Algerije als Tunesië dienden een resolutie-ontwerp over de Rhodesische kwestie in. Algerije drong aan op intensievere militaire

training van Rhodesische nationalisten, o.a. door het aanleggen van militaire opleidingskampen in de buurlanden van Rhodesië en het vroeg erkennen van de ZAPU (de partij van Nkomo), die hierdoor als enige in aanmerking zou komen voor materiële en technische steun. Erkenning van de ZAPU is overeenkomstig de aanbeveling van het comité van vijf dat moet toezien op de uitvoering van de op de OAU-conferentie van Accra (oktober 1965) voorgestelde maatregelen tegen het blanke bewind van Rhodesië. Het gematigde voorstel van Tunesië, mede ondertekend door 17 landen, waaronder Kenia en Zambia, werd aanvaard, met uitzondering van een bepaling, die landen, die de betrekkingen met Engeland hadden verbroken, toestond hierop terug te komen. (Op de buitengewone zitting van de OAU-ministerraad van 3–5 december 1965 was eenstemmig besloten dat alle OAU-staten de betrekkingen met Engeland zouden verbreken als dit land voor 15 december de kwestie Rhodesië niet had opgelost. Slechts 10 landen hebben dit besluit uitgevoerd.)

In de resolutie wordt, onder meer, een beroep gedaan op Engeland om geschikte maatregelen — met inbegrip van militaire — te nemen, die nodig zijn om het bewind-Smith onmiddellijk ten val te brengen. Er zal een vijf leden tellend solidariteitscomité voor Zambia worden opgericht, dat moet zoeken naar middelen om Zambia technische en economische steun te verlenen. De raad beveelt belanghebbende regeringen aan geldelijke, materiële en technische hulp te geven aan alle inwoners van Rhodesië die bereid zijn te vechten voor de bevrijding van hun land.

In een resolutie betreurt de raad de toenemende handel van West-Duitsland, Frankrijk, Italië en Japan met Zuid-Afrika en de groeiende investeringen van de Verenigde Staten van Amerika, Engeland, West-Duitsland en Frankrijk in dit land. Zij vraagt aan Afrikaanse en andere staten, die dit nog niet hebben gedaan, hun betrekkingen met Zuid-Afrika te verbreken. De Malawische delegatie onthield zich van stemming over deze resolutie, omdat haar land 'door zijn ligging zich niet kan veroorloven met Zuid-Afrika te breken'.

De begroting die vorig jaar \$ 4,42 mln bedroeg, is voor het jaar 1966–'67 besnoeid tot \$ 1,7 mln. De belangrijkste bezuinigingsmaatregel is het terug voeren van het aantal commissies van 6 op 3. De economische en sociale commissie omvat voortaan ook die voor transport en communicatie. De commissie voor onderwijs, wetenschap, cultuur en gezondheid is een samenstelling van de vroegere commissies voor onderwijs en cultuur, voor techniek en wetenschappelijk onderzoek, en voor gezondheid, hygiëne en voeding. De defensiecommissie blijft onveranderd. Een voorstel om uit geldelijke overweging het Arabisch als derde werktaal

van de OAU (de anderen zijn het Frans en het Engels) af te schaffen, verkreeg niet de vereiste meerderheid.

De volgende gewone zitting van de ministerraad zal in november 1966 te Addis Abeba worden gehouden.

Onmiddellijk na de ministersvergadering vond te Addis Abeba een bijeenkomst plaats van de OAU met de Economische Commissie voor Afrika van de Verenigde Naties (CEA/ECA), waarop de telecommunicatie in Afrika werd besproken. Hierna volgde een conferentie van deze twee lichamen over de Afrikaanse handel. In zijn openingsrede zei de algemeen secretaris van de OAU, Diallo Telli, dat de interafrikaanse handel 5% bedraagt van de totale Afrikaanse handel, die overigens slechts 5% van de wereldhandel omvat. Het jaarlijkse groeipercantage van het bruto nationale inkomen van de Afrikaanse landen en dat van het inkomen per hoofd van de bevolking, respectievelijk 3,4 en 1,1%, is het laagste ter wereld. Volgens de uitvoerend secretaris van de CEA, Robert Gardiner, kan de interafrikaanse handel direct worden uitgebreid, met name voor de volgende producten: rijst, mais, vlees en vis.

ARABISCHE LIGA

Voorafgegaan door een ministersvergadering kwamen van 15 tot 17 maart de regeringshoofden van de Arabische landen in Kairo bijeen. De Tunesische regering, in conflict met Egypte over de Palestijnse kwestie, was niet vertegenwoordigd. De regeringshoofden besloten de betrekkingen met West-Duitsland — verbroken, toen dit land Israël erkende — (nog) niet te herstellen en bij de Verenigde Staten van Amerika te protesteren tegen wapenleveringen aan Israël.

Na afloop van de bijeenkomst verklaarde de premier van Irak, El Bazzaz, dat ook gesproken was over de noodzaak van atoombewapening van de Arabische landen. Allen zouden zij Egypte moeten steunen in een poging een atoombom te vervaardigen.

De Syrische premier, Youssef Zouayen, maakte bekend dat hij in Kairo zijn twijfel had uitgesproken over het solidariteitspact (gesloten op de Arabische topconferentie van september 1965 te Casablanca). Hij was het vooral niet eens met de bepalingen in dit pact over het verbod op pers- en radiocampagnes tussen Arabische landen. Dit betekent, aldus de premier, dat aan voorlichtingsorganen het zwijgen wordt opgelegd, met als doel, de werkelijke toestand verborgen te houden voor de massa's en hun revolutionaire neiging te verzwakken.

Regionaal en Territoriaal

NOORD-AFRIKA

Maghreb

Een uitspraak van de Algerijnse minister van financiën, Kaid Ahmed, over de ondeelbaarheid van Algerije, dat zich uitstrekt van grenspaal 233 tot Tindouf, veroorzaakte midden april een herleving van het grensgeschil tussen Tunesië en Algerije. De Tunesische pers vatte deze uitspraak op als een tegemoetkoming aan de Tunesische eisen. De tegenwoordige grens loopt tot paal 222 en Tunesië maakt aanspraken op een smalle strook woestijngebied van 30 km lengte tussen paal 222 en 233. Een aantal jaren geleden verwachtte men olie te vinden in dit gebied, maar van de aanwezigheid van olie is tot heden toe niets gebleken. Gelijktijdig met de aanval op de Franse basis van Bizerta deed het Tunesisch leger in juli 1961 een vergeefse poging deze grensstrook in het uiterste zuiden te veroveren. De Tunesische aanspraken berusten op de Frans-Libische verdragen van 1910 en 1956, die respectievelijk de grens tussen Libië en Tunesië en die tussen Libië en Algerije vastlegden. Op de Arabische topconferentie van januari 1964 in Kairo sloten Ben Bella en Bourguiba een akkoord, waarin Algerije afstand deed van dit gebied. Het akkoord werd nimmer uitgevoerd, omdat de toenmalige ministers van defensie (Boumedienne) en van buitenlandse zaken (Bouteflika) zich er tegen verzetten.

De Algerijnse ambassade in Tunis publiceerde de 14e april een communiqué, waarin gesteld werd dat het Algerijnse grondgebied zich uitstrekt binnen de grenzen die het van de koloniale overheerser heeft geërfd, (dus tot grenspaal 233). Het Algerijnse blad *El Moudjahid* verwees naar een interview van Bourguiba met *Jeune Afrique* van 30 december 1963, waarin de Tunesische president de aanspraken van zijn land op Algerijns grondgebied laat vallen.

Op 28 april zond Bourguiba zijn persoonlijke afgezant, Mongi Slim, naar Boumedienne. Officieel was zijn opdracht te spreken over versterking van de vriendschapsbanden tussen de twee landen, het is echter vrijwel zeker dat de grenskwestie het belangrijkste onderwerp van de besprekingen is geweest.

Als gevolg van de op 7 mei afgekondigde nationalisatie van 11 Algerijnse mijnen werd het grensgeschil tussen Marokko en Algerije geactiveerd. Een van deze mijnen, de ijzermijn bij Tindouf, ligt in het gebied waar Marokko aanspraken op doet gelden. Koning Hassan II zond 11 mei de

directeur van zijn kabinet, Taibi Benhima, naar Algiers. Het Algerijnse ministerie van buitenlandse zaken verklaarde dat Benhima de felicitatie van de koning met deze nationalisatie aan Boumedienne had overgebracht en dat hij het probleem van de mijn bij Tindouf onder de aandacht van de Algerijnse autoriteiten heeft gebracht. Ongetwijfeld heeft hij Boumedienne erop gewezen dat de grenskwestie tussen beide landen nog steeds in behandeling is bij een commissie ad hoc van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (ingesteld na het gewapende grensconflict van oktober 1963 tussen beide landen). Verder is gesproken over het gebruik maken van Marokkaanse diensten (o.a. installaties en elektriciteit) door genationaliseerde mijnen in niet betwiste grensgebieden.

Marokko

De Franse rechter van instructie in de zaak Ben Barka (de Marokkaanse oppositieleider, die op 29 oktober 1965 in Parijs werd ontvoerd), sloot eind maart zijn onderzoek af, zonder dat iets aan het licht was gekomen over het lot van het slachtoffer. De rechtbank gelastte een nader onderzoek naar enkele nog duistere punten. Dit onderzoek duurt nog steeds voort. Op zijn persconferentie van 21 februari beschuldigde de Franse president de Marokkaanse minister van binnenlandse zaken, generaal Oufkir, ervan deze ontvoering te hebben georganiseerd. De dag na deze persconferentie wijzigde koning Hassan zijn regering. Het enige wat hierbij opviel was, dat generaal Oufkir zijn portefeuille behield.

De troonrede van de koning, op 3 maart uitgesproken, bevatte geen enkele toespeling op de verhouding met Frankrijk. Hij herdacht het feit dat in 1966 Marokko 10 jaar zelfstandig, en hij 5 jaar koning is. Verder was zijn rede gewijd aan de buitenlandse politiek en aan de economische ontwikkeling van het land. Een verwachte uitspraak over terugkeer naar grondwettelijke toestanden en deelname van de politieke partijen aan de regering, bleef uit. De koning zei hierover alleen dat de uitzonderingstoestand (ingesteld in juni 1965) geen doel op zichzelf is, maar hij gaf niet aan wanneer die toestand zal eindigen.

Op een 1 mei-bijeenkomst van het vakverbond, de Union Marocaine du Travail (UMT), dat in steeds afnemende mate verbonden is met de linkse partij, de Union Nationale des Forces Populaires (UNFP), riep zijn leider Mahjoub Ben Seddik op tot eenheid van alle nationale politieke krachten, die naar vernieuwing streven. (Dit moet opgevat worden als een oproep tot samenwerking met o.a. de Istiqlalpartij, die hierop al positief heeft gereageerd.) Deze eenheid zou bereikt moeten worden rond het volgende programma: 1) instelling van een aan het parlement verantwoordelijke regering; 2) het stellen van duidelijke politieke doeleinden en 3) het streven naar een waarachtige democratie. De UNFP-

leider en ex-premier Abdallah Ibrahim (een der weinige UNFP-leiders, die niet gemengd waren in het complot van juli 1963 tegen de koning) sloot zich in een rede hierbij aan. In de UNFP blijkt overigens verdeeldheid te heersen over de samenwerking met andere politieke partijen: op de 1 mei-bijeenkomst werden door UNFP-leiders ondertekende pamfletten rondgedeeld waarin het aftreden van Ben Seddik als leider van de UMT werd geëist.

Benjelloun, lid van het algemeen secretariaat van de UNFP, werd 15 maart gearresteerd. Het is nog niet bekend of hij zal worden berecht. Hij werd ervan beschuldigd studenten en scholieren tot staking aan te zetten. Inderdaad brak deze staking op 23 maart uit, waarmee studenten en scholieren de grote staking van maart 1965 en de daarop volgende bloedige relletjes herdachten, en waarmee geprotesteerd werd tegen de arrestatie van Benjelloun.

Midden april maakte de minister van onderwijs, dr. Benhima, bekend dat het door geldgebrek niet mogelijk zal zijn om in de naaste toekomst alle daarvoor in aanmerking komende kinderen onderwijs te geven en dat door gebrek aan leerkrachten een totale arabisatie van het onderwijs voorlopig uitgesloten is. Dit uitstel van arabisatie veroorzaakt een felle reactie van de zijde van de Istiqlal; de UMT daarentegen vreest dat onderwijs nu een privilege zal worden voor bepaalde sociale categorieën. De onderwijsnota kwam overigens overeen met de aanbevelingen, gedaan in het rapport van de wereldbank, dat een maand eerder werd uitgebracht. Hierin werd onder meer gepleit voor een verlaging van uitgaven voor het onderwijs en voor een doeltreffende geboortecontrolé.

De Westduitse president Lübke, die voor een privé-bezoek in Marokko was, werd 13 maart door de koning ontvangen.

Op 19 april kwam een Guinese missie van 'goede wil' in Marokko aan. De Marokkaans-Guinese betrekkingen waren bekoeld nadat de Guinese autoriteiten op 4 maart een speciale afgezant van de koning hadden belet in contact te treden met de afgezette president van Ghana, Nkrumah, die in Konakry verblijft.

Algerije

Te Parijs begon op 10 maart een reeks onderhandelingen over alle hangende kwesties tussen Frankrijk en Algerije, waarvan de belangrijkste zijn: regeling van de publieke schulden van Algerije uit de periode voor de zelfstandigheid; regeling van de zaak van de 'vacante' goederen (Franse bezittingen, die na de onafhankelijkheid door de eigenaars zijn verlaten) en garanties voor de nog in Algerije bestaande Franse private belangen. Het enige tot nu toe bereikte resultaat is de ondertekening van een verdrag voor technische en culturele samenwerking, dat op

1 september 1966 zal ingaan en zal gelden voor een periode van 20 jaar. Het verdrag betreft garanties voor de financiële en sociale voorzieningen van de Franse 'coopérants' in Algerije (op het moment zijn dat er meer dan 10.000, waarvan ongeveer 7000 in het onderwijs werken). De standpunten over de andere onderwerpen liepen zo uiteen, dat de onderhandelingen op 6 mei werden opgeschort. De volgende dag kondigde Boumedienne de nationalisatie van 11 ijzer-, koper-, zink- en loodmijnen en van de 'vacante' goederen af. De eigenaars (voor het merendeel Fransen) van de mijnen zullen schadeloos worden gesteld, de eigenaars van de 'vacante' goederen waarschijnlijk niet. Deze goederen, waarvan de waarde volgens Franse deskundigen ongeveer f 7,5 mld beloopt, zouden beschouwd worden als vergoeding voor de oorlogsschade, die Algerije heeft geleden.

Sedert april hebben buitenlandse rechters (50 Franse en 6 Egyptische) geen zitting meer in Algerijnse rechtbanken. Franse magistraten zijn nog wel behulpzaam bij de opleiding van rechters. De rechtspraak zal voornamelijk in het Arabisch geschieden en de werkwijzen zullen worden vereenvoudigd. Er werden 3 nieuwe rechtbanken opgericht, ter berechting van economische misdrijven.

In maart gaf de illegale oppositiepartij, de Organisation de la Résistance Populaire (ORP), een pamflet uit, waarin voor het eerst een aantal punten van het beleid van Boumedienne positief werden beoordeeld, o.a. zijn streven naar een socialistisch opgebouwde maatschappij. Maar volgens de ORP werkt een aantal ministers deze politiek tegen, met name, Kaid Ahmed (financiën), Bouteflika (buitenlandse zaken) en Belaid Abdesselam (industrie). Midden april werd een nieuwe oppositiebeweging opgericht, de Organisation Clandestine de la Révolution Algérienne (OCRA). De beweging wordt geleid door Ait El Hocine (oud vice-president van het parlement en voormalig lid van het politieke bureau van het FLN) en door Lebjaoui, die gedurende de oorlog lid was van de Conseil National de la Révolution Algérienne. In een communiqué deelde OCRA mee dat zij streeft naar: omverwerping van het huidige militaire regiem en herstel van de grondwettelijke legaliteit onder Ben Bella, zonder echter een terugkeer naar de negatieve aspecten (persoonlijke macht, willekeur) van diens beleid. Zij wenst bescherming van het zelfbestuur in bedrijven maar ook respect voor het private bezit. De oprichters van de beweging beweren geen communist te zijn, wel wijzen zij strijd tegen het communisme af. (In de leiding van de ORP zitten wel communisten).

In de nacht van 30 april op 1 mei ontsnapte de leider van het Front des Forces Socialistes, Hocine Ait Ahmed uit de gevangenis. Aanvankelijk ter dood veroordeeld, voor zijn verzet tegen het bewind van Ben

Bella, werd deze straf nog door de voormalige president in levenslange detentie veranderd. Sinds het nieuwe bewind aan de macht is (19 juni 1965) zouden bijna 3000 gevangen genomen leden van het FFS in vrijheid zijn gesteld.

Uit protest tegen de ontbinding van het bestuur van de Algerse afdeling van de Union Nationale des Etudiants Algériens, een maatregel genomen door het uitvoerend secretariaat van het FLN na de studentenmanifestatie in begin februari, kondigden de studenten van 23 tot 26 februari een staking af. De politie arresteerde 12 stakers, die veroordeeld werden tot gevangenisstraffen van 2 tot 6 maanden. In april werden zij voorlopig in vrijheid gesteld.

Midden april werd een nummer van het weekblad, uitgegeven door het Algerijnse vakverbond (UGTA) in beslag genomen, omdat er kritiek in werd uitgeoefend op het feit dat 21 zelfbesturende bedrijven aan hun oorspronkelijke Algerijnse bezitters waren teruggegeven. Een week later meldde de UGTA dat het zelfbestuur in deze bedrijven weer was hersteld.

Begin mei werd de voorlopige uitslag bekend gemaakt van de volkstelling, die vorige maand was gehouden. Het aantal inwoners bedraagt 12 mln (bij de vorige telling was dat 9 mln, de in Algerije wonende Fransen niet meegerekend). De omvang van de beroepsbevolking is 5 mln, hiervan hebben slechts 1,5 mln werk en van deze 1,5 mln werken er 0,5 mln maar 50 dagen per jaar.

De FLN-delegatie naar het 23e congres van de Russische Communistische Partij trok zich op 1 april, nog voor de opening van het congres, terug, omdat bleek dat de vroegere algemeen secretaris van de Algerijnse Communistische Partij, Larbi Bouhali, ook was uitgenodigd.

Het handelsakkoord voor 1966 met Rusland dat 5 april werd ondertekend houdt, vergeleken met 1965, een verdubbeling van de handel tussen de twee landen in. Begin mei leverde Rusland 11 straaljagers, een aantal kanonnen en tanks, waardoor Algerije na Egypte nu vermoedelijk het sterkste land van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid is geworden.

Tunesië

Frankrijk herstelde 12 mei het preferentiële douanetarief voor een aantal Tunesische goederen (o.a. voor olijfolie, groenten en dadels). Na de nationalisatie van het buitenlandse grondbezit had Frankrijk het in juni 1964 aflopende handelsverdrag niet meer verlengd, waardoor de Tunesische economie in een moeilijke situatie kwam te verkeren. Hoewel het nieuwe tarief niet zo laag is als dat van voor juni 1964, betekent het toch een belangrijke tegemoetkoming aan de Tunesische verlangens. President Bourguiba deed de laatste twee jaar het ene gebaar na het andere, om de Franse regering gunstig te stemmen. Op een

persconferentie (24 maart) ging hij zelfs zover te zeggen, dat men de nationalisatie van het buitenlandse grondbezit op rekening kon schuiven van zijn onervarenheid (dit zijn vrijwel letterlijk de woorden, die president de Gaulle gebruikte toen hem op een persconferentie werd gevraagd waarom het onderzoek naar de verdwijning van Ben Barka zo laat op gang was gekomen).

Op 15 maart werd de Raad van de Republiek geïnstalleerd. Deze 40 personen tellende Raad omvat leden van de regering en van het politieke bureau van de Parti Socialiste Destourien (PSD) en staat onder voorzitterschap van de president. Haar taak zal bestaan in het onderzoeken van de algemene politiek van de regering en in geval van aftreden, overlijden of onvermogen van de president in het aanwijzen van een waarnemend president (in Tunesië wordt de president bij algemene verkiezingen gekozen).

President Bourguiba kondigde 1 mei een arbeidswet af, waarin het stakingsrecht — een grondwettelijk vastgelegd recht— nader wordt geregeld. Zonder goedkeuring van de leiding van de vakverenigingen, die onder toezicht staan van de PSD, mag niet gestaakt worden en in geval van staking wordt arbitrage verplicht gesteld.

Op een in midden april in Tunis gehouden internationaal colloquium over Tunesië en de Europese Economische Gemeenschap, uitgaande van de Friedrich-Ebert Stiftung, lieten de Tunesische afgevaardigden weten, dat hun land streeft naar associatie met de EEG. De Tunesische regering zal onafhankelijk van haar Maghreb-partners, met de EEG-commissie onderhandelen, omdat Algerije in feite al een geassocieerd lid is en omdat Marokko een andere handelspolitiek voert.

De voormalige Franse marinebasis Bizerta zal met behulp van een particuliere Amerikaanse maatschappij omgebouwd worden tot een reparatiewerf voor schepen. Het Egyptische dagblad *Al Ahram* beweerde dat Bizerta als basis gebruikt zal worden voor de Middellandse zeevloot van de Verenigde Staten van Amerika. Dit werd op 10 mei ontkend door Tunis Afrique Press.

Op 22 april werd te Tunis een akkoord met West-Duitsland ondertekend over aard en omvang van de Duitse hulp voor 1966. Tunesië zal een financiële hulp ontvangen van DM 40 mln en technische bijstand ter waarde van DM 10 mln.

Van 14 tot 16 mei bezocht de Senegalese president Senghor Tunesië. Een belangrijk deel van zijn besprekingen met president Bourguiba was gewijd aan het plan te komen tot een Frans gemenebest (communauté francophone).

Mauretanië

Het politieke leven in Mauretanië wordt nog steeds beheerst door de crisis in de verhouding van de moorse meerderheid tot de negerminderheid, uitgebroken na het presidentiële decreet, dat het Arabisch tot verplicht leervak verklaart op de middelbare scholen. Het politieke bureau van de Parti du Peuple Mauritanien (de enige partij) riep 17 februari een commissie in het leven, die moet zoeken naar een basis van verzoening tussen de twee ethnische groepen. Een aantal — vooral jeugdige — moren, protesteerde tegen het feit dat in de commissie evenveel moren als negers zitting hebben. In een pamflet drongen moren zelfs aan op aansluiting van Mauretanië bij Marokko.

President Moktar Ould Daddah wijzigde 21 februari zijn kabinet zodanig dat geen enkele uitgesproken politieke leider van een van de twee ethnische groepen in de nieuwe regering is vertegenwoordigd. Het politieke bureau van de PPM (waarin de moren verre in de meerderheid zijn), onthief de neger Mamadou Samba Boly van het voorzitterschap van de Nationale Assemblee.

In de eerste helft van april werden, als gevolg van botsingen tussen leerlingen van de twee ethnische groepen, weer een aantal middelbare scholen gesloten. Op 15 april brak een staking uit onder negerambtenaren, als protest tegen het gevangen houden van 19 hunner, die een manifest hadden ondertekend, waarin geprotesteerd werd tegen het instellen van het Arabisch als verplicht leervak. Sinds 11 april zijn deze 19 in hongerstaking. Een woordvoerder van de regering verklaarde dat de staking van negerambtenaren niet algemeen was.

Verenigde Arabische Republiek

Het akkoord van Djeddah (augustus 1965) tussen Egypte en Saoedi-Arabië over het beëindigen van de burgeroorlog in Jemen, blijkt tot nu toe een dode letter te zijn. De strijdende partijen, de republikeinen en de royalisten, kwamen op 21 februari te Haradh voor de tweede maal tevergeefs bijeen. Het Egyptische leger in Jemen zou volgens Jeminitische republikeinse kringen in Kairo, een omvang hebben van 89.000 man en niet zoals min of meer officiële berichten melden, van 50.000 man. Het is de vraag of geloof mag worden gehecht aan de berichten over vermindering van de Egyptische troepenmacht in Jemen. In zijn rede van 22 maart gaf president Nasser toe dat het akkoord van Djeddah op niets was uitgelopen. Hij zei dat het Egyptische leger zolang in Jemen zou blijven totdat het Jeminitische volk in staat is zichzelf te verdedigen. Hij betoogde verder dat reactionaire Arabische krachten een offensief waren begonnen tegen de Arabische revolutionairen. Hierbij doelde hij kennelijk op de plannen van koning Feisal van Saoedi-Arabië, een

Islamitisch pakt in het leven te roepen. Dit plan, waarvoor Jordanië, Iran en Tunesië sympathie hebben betuigd, is volgens Nasser niets anders dan een poging tot herleving van het imperialistisch pact van Bagdad. In een op 1 mei gehouden rede keerde Nasser zich nog feller tegen Saoedi-Arabië. Als vanuit dit land infiltraties plaats vinden in, of agressie wordt gepleegd op Jemen, zal hij niet aarzelen om Saoedi-Arabië aan te vallen. De mogelijkheid van rebellie van het leger noemde Nasser een droom. Toch schijnt volgens *The Guardian* van 15 april 1966 een complot tegen Nasser te zijn ontdekt van 20 hoge leger-officieren, die terecht zullen staan op beschuldiging van hoogverraad. Niet duidelijk is of deze officieren behoren tot de groep van het leger, die de oorlog in Jemen willen beëindigen, of juist tot de voorstanders van een verheviging van die oorlog. Premier Mohieddin zou uit economische overwegingen voor beëindiging van de Jeminitische oorlog zijn.

Op 15 maart begon een proces tegen 11 personen, die ervan beschuldigd werden, pogingen in het werk te hebben gesteld, een communistische partij te vormen. Nog steeds vinden processen plaats tegen leden van de politiek-religieuze organisatie, de Moslimse broederschap. Officieel is bekend gemaakt, dat 370 leden van deze organisatie zullen terecht staan. In februari zijn een aantal opposanten van het Nasser-bewind in het zuiden van West-Duitsland bijeengewees. Zij zouden daar onder leiding van Abdul Fath het bestuur hebben gekozen van een Egyptisch Nationaal Front. Vermoedelijk wordt dit front gevormd door leden van de Moslimse broederschap en leden van de Wafd, de partij die voor de revolutie van 1952 aan de macht was.

De voorzitter van het Egyptische parlement, Sadate, bracht eind februari een bezoek aan de Verenigde Staten van Amerika. Hij overhandigde president Johnson een uitnodiging van Nasser om Egypte te bezoeken. Volgens Sadate zouden de VS het Egyptische verzoek hebben ingewilligd om de geldigheidsduur van de akkoorden voor voedselleveranties van 3 tot 7 jaar te verlengen, ook zou Amerika bereid zijn een aantal projecten (wegen, spoorwegen, energie-werken, ziekenhuizen en scholen) met langlopende leningen te financieren. Egypte vroeg midden april de VS voor het financiële jaar, dat 1 augustus 1966 aanvangt, een voedselhulp van \$ 150 mln en een lening voor industriële en andere projecten van \$ 100 mln. Goed ingelichte, maar niet officiële kringen in Washington beweerden begin mei het onwaarschijnlijk te achten dat de Amerikaanse regering aan dit verzoek zal voldoen. De toenemende agressieve houding van Nasser tegen Saoedi-Arabië (een land waaraan Engeland en de VS voor \$ 400 mln wapens leveren) en de Egyptische kritiek op het beleid van de VS in Vietnam zouden hiervan de oorzaak zijn. Als dit bericht juist is, dan zal, volgens het Egyptische dagblad *Al Ahram*, in het Mid-

den-Oosten een explosieve situatie ontstaan.

Van 21 tot 27 maart bezocht de Franse minister van cultuur, André Malraux, Egypte. Frankrijk zal een bijdrage leveren aan de restauratie van een aantal oud-Egyptische monumenten. Er werd een akkoord gesloten over vertaling van literaire werken van het ene land in de taal van het andere. Tussen 16 en 19 april onderhandelden een Franse en een Egyptische delegatie in Kairo over Franse hulp aan Egypte. Frankrijk zal per jaar 150.000 ton koren leveren en voor de komende 2 jaar nog eens 100.000 ton extra. De Franse financiële hulp voor het tweede Egyptische vijf-jarenplan zal \$ 30 mln bedragen.

Op 3 mei ontving Nasser de president van Joegoeslavië, maarschalk Tito. In hun besprekingen hielden zij zich voornamelijk bezig met de oorlogsdreiging tengevolge van de situatie in Vietnam. Deze dreiging maakt een diplomatiek offensief noodzakelijk bij alle niet-gebonden landen, maar ook bij andere, met name, Frankrijk. De twee staats-hoofden wensen een bijeenkomst van een wereldconferentie voor ont-wapening, waaraan ook de Chinese Volksrepubliek deelneemt.

Vanaf 10 mei begon een officieel bezoek van de Russische premier, Kossigin, aan Egypte. Hij werd begeleid door de minister van buitenlandse zaken, de minister van energie, de directeur voor buitenlandse handel, een admiraal en vele deskundigen.

Soedan

Omstreeks midden februari maakte William Deng, de enige leider van de South African National Union (SANU), die in december 1964 gehoor had gegeven aan de oproep van de regering te Chartoem naar Soedan terug te keren, een rondreis langs de Oostafrikaanse hoofdsteden om de vluchtelingenleiders uit Zuid-Soedan over te halen de strijd te staken en te onderhandelen over een vreedzame regeling van hun conflict met de Soedanese regering. Premier Maghoub sprak 11 april in het parlement de verwachting uit dat binnenkort 64.000 Zuidsoedanese vluchtelingen (40.000 uit Oeganda, 15.000 uit de Centraalafrikaanse Republiek en 9000 uit Congo-Léopoldville) naar hun land zullen terugkeren. Hij kondigde aan dat in april verkiezingen in Zuid-Soedan zullen worden gehouden voor de 60 van de 157 zetels in het parlement, die voor Zuid-Soedan zijn bestemd. (Omdat de voorwaarden voor het houden van verkiezingen niet vervuld waren, werden deze in april uitgesteld tot januari 1967.) Premier Maghoub overlegde op 4 april in Kampala met de premier van Oeganda, Obote, over een regeling voor de terugkeer van vluchtelingen. Er werd besloten een comité, bestaande uit drie Soedanezen en drie Oegandezzen, op te richten dat zich hiermee zal bezig houden. De terugkeer geschiedt op basis van vrijwilligheid; de

Soedanese regering garandeert leeftocht, onderdak en kwijtschelding van eventueel begane misdrijven. Slechts 40 vluchtelingen hebben tot 21 april (de datum van de laatste gegevens hierover) gebruik gemaakt van deze faciliteiten. Tijdens zijn reis naar enkele Zuidsoedanese steden deed premier Maghoub te Juba op 23 april het voorstel om alle negen provincies een zekere mate van autonomie te verlenen. Elke provincie zou een voorlopige raad kiezen, die tot taak heeft een lokale regering te benoemen. De centrale regering zou dan voor alle provincies gezamenlijk buitenlandse zaken, defensie, economie, middelbaar- en universitair onderwijs, alsook enkele sectoren van de gezondheidsdienst behartigen. De premier deelde verder mee dat de regering een plan heeft gemaakt voor herstel van de veiligheid in en voor de economische ontwikkeling van de drie zuidelijke provincies. Alle politieke partijen van Zuid-Soedan wezen het voorstel van Maghoub van de hand; zij eisen minstens volledige provinciale autonomie, zoniet volledige onafhankelijkheid voor Zuid-Soedan.

In Chartoem protesteerden op 21 maart 20.000 arbeiders en ambtenaren tegen de regeringspolitiek ten aanzien van lonen en arbeidsvoorwaarden.

Op verzoek van de premier, die met aftreden dreigde als hij niet de bevoegdheid kreeg zijn medewerkers in de regering zelf te kiezen, ontsloeg de Opperste Raad (het lichaam dat de functie van staatshoofd vervult) op 5 mei de minister van arbeid en sociale zaken.

Begin maart bracht koning Feisal van Saoedi-Arabië een bezoek aan Soedan. Men vermoedt dat hij met de Soedanese regering gesproken heeft over zijn plannen voor een panislamitische samenwerking en over het Islamitische Pact (zie hierover de chronologie van de Verenigde Arabische Republiek). De koning werd ook ontvangen door de familie van de Mahdi, de grondlegger van de Ansar-broederschap. Deze broederschap, waarvan de Umma-partij de politieke organisatie is, vertoont een zekere geestelijke verwantschap met de Wahabitische beweging van Saoedi-Arabië.

De Soedanese regering herstelde 17 april de diplomatieke betrekkingen met Engeland. Zij had, overeenkomstig het besluit van de buitengewone zitting der ministerraad van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (Addis Abeda 3 tot 5 december 1965), deze betrekkingen op 18 december 1965 verbroken uit protest tegen de Rhodesische politiek van Engeland.

Entente

Op 8 april is te Abidjan een conferentie van staatshoofden van de Entente (Ivoorkust, Boven-Volta, Niger en Dahomey) gehouden. Togo, dat wordt beschouwd als een aan de Entente geassocieerde staat, was vertegenwoordigd door de minister van buitenlandse zaken. In een communiqué, dat 's avonds werd gepubliceerd, werd medegedeeld dat de Ententeraad de situatie heeft bestudeerd die was ontstaan door de val van president Nkrumah en door de verklaringen van president Sékou Touré van Guinee, die betrekking hadden op een militair optreden tegen het nieuwe bewind in Ghana. De raad heeft besloten de samenwerking met het nieuwe bewind in Ghana te versterken.

Tevens nam de Ententeraad het besluit een solidariteitsfonds in te stellen. Dit fonds zal worden samengesteld uit bijdragen van de lidstaten en zal worden gedeponereerd bij een zich buiten Afrika bevindende bank. Het zal als waarborg dienen voor leningen die door de lidstaten in het buitenland worden gesloten.

Senegal

Op 27 februari zijn verkiezingen gehouden waarbij alle geldige stemmen (94% van de kiesgerechtigden) op de UPS (Union Progressiste Sénégalaise) werden uitgebracht.

Op 28 februari hebben studenten van de universiteit van Dakar geprotesteerd tegen het militaire bewind in Ghana. Acht van hen (waaronder twee uit Dahomey en drie uit Boven-Volta) die als aanstichters werden beschouwd zijn daarop van de universiteit verwijderd. Hierop brak een staking onder de studenten uit en keerden tweehonderd buitenlandse studenten (afkomstig uit Dahomey, Boven-Volta, Togo, Mali en Ivoorkust) uit protest naar hun land terug. In onderhandelingen met de regering eisten de studenten de terugkeer van hun collega's die van de universiteit verwijderd waren, de handhaving van hun studiebeurzen, terugkeer op kosten van de regering van hen die vrijwillig vertrokken waren, vrijheid van organisatie en vertegenwoordiging in de organen van de universiteit. De regering deed op 20 maart voorstellen om tot een oplossing van de crisis te komen. Deze hielden in dat alle vrijwillig vertrokken studenten terug konden komen zonder dat zij represailles behoeften te vrezen, mits zij voor 30 maart de colleges zouden hebben hervat. De uitgewezen studenten zouden slechts mogen terugkeren om hun studie van dit jaar te beëindigen. Ook wat de vertegenwoordiging van de studenten betreft werd een regeling in het vooruitzicht gesteld. Een deel van de studenten hervatte de colleges,

anderen staakten door. Toen de stakers besloten om op 29 maart bij de universiteit te gaan posten, besloot de regering de paasvakantie te vervroegen en die dag te doen ingaan. Gedurende die vakantie verzekerde de minister van informatie en toerisme, Fonfana, zich van de steun van de regeringen van de landen die studenten aan de universiteit van Dakar laten studeren.

Na het einde van de paasvakantie werd nog één dag, als protest, gestaakt waarna op 13 april de colleges werden hervat.

De terugkeer van de buitenlandse studenten is voornamelijk bekostigd uit bijdragen die hun te Dakar gebleven collega's bijkombrachten.

Gambia

Op 18 februari vierde Gambia de eerste verjaardag van de onafhankelijkheid. De Acting Governor-General, Alhaji Farima Singhateh trad hierbij voor het eerst in zijn nieuwe functie op.

De algemene verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden worden van 17 tot 26 mei gehouden. Van de 39 zetels worden er vier ingenomen door stamhoofden die door de Assembly of chiefs worden gekozen en drie door niet-stemgerechtigde leden ex-officio, waaronder de Procureur-Generaal.

Het kiesregister dat uit 1959 stamt, werd in 1963 ongeldig verklaard door de West African Court of Appeal, maar de regering deed deze uitspraak by Order in Council teniet.

De People's Progressive Party van de eerste minister, Sir David Jawara heeft in het oude Huis van Afgevaardigden achttien van de 32 zetels, terwijl haar coalitiepartner, de Democratic Congress Alliance één zetel heeft. De oppositie, de United Party van P. S. Njie, heeft dertien zetels.

Mali

Op 1 maart is te Bamako de kaderconferentie van de Malische eenheidspartij, de Union Soudanaise RDA, bijeengekomen om de staatsgreep in Ghana te bespreken. De conferentie gaf aan het Nationale Politieke Bureau opdracht om een Nationaal Comité ter Verdediging van de Revolutie in te stellen. Nog dezelfde dag werden de leden van dit comité aangewezen. Het zijn de president van de republiek, de voorzitter van de nationale vergadering, de staatssecretaris van defensie en veiligheid, de opperbevelhebber van het leger en de secretaris-generaal van de UNTM (Union Nationale des Travailleurs Maliens).

Guinee

De afgezette president Nkrumah van Ghana is op 2 maart in Guinee aangekomen, waar hij nog dezelfde dag met president Sékou Touré

een openbare vergadering bezocht, waarin de laatste verklaarde dat Nkrumah voortaan kon worden beschouwd als staatshoofd van Guinee en als secretaris-generaal van de PDG (Parti Démocratique de Guinée). Naar uit mededelingen, die hij de volgende dag deed, bleek, trachtte Sékou Touré hiermee de unie, die op 23 november 1958 tussen Guinee en Ghana was gesloten, nieuw leven in te blazen. Deze unie, waarbij Mali zich in 1960 aansloot en die in 1961 de Unie van Afrikaanse Staten werd genoemd, had als doel de kern te vormen van de toekomstige Verenigde Staten van Afrika. De Unie is nooit werkelijkheid geworden en het noemen van Nkrumah als staatshoofd van Guinee kan slechts symbolische betekenis hebben. Op 6 maart verklaarde Sékou Touré 70.000 Guinese militairen naar Ghana te zullen zenden om daar het gezag van Nkrumah te herstellen. Hij viel president Houphouët-Boigny van Ivoorkust aan omdat deze troepen langs de grens met Guinee zou hebben samengetrokken om het doortrekken van Guinese troepen naar Ghana te verhinderen.

Houphouët-Boigny kondigde op 16 maart aan dat Ivoorkust gereed is een Guinese aanval te weerstaan en dat het daarbij kan rekenen op steun, niet alleen van de andere leden van de Entente, maar ook van Frankrijk.

Aan beide zijden van de grens werden troepen geconcentreerd, maar op 22 maart bracht de mededeling van Sékou Touré, dat hij nooit van plan was geweest troepen naar Ghana te zenden, enige ontspanning. Op een openbare vergadering te Konakry heeft de Guinese president op 27 maart alle Afrikanen opgeroepen om, indien in hun land een staatsgreep plaatsvindt die tegen de wil van het volk ingaat, naar de wapens te grijpen en alle agenten van het imperialisme, waar deze zich ook mochten bevinden, te doden. Hij verklaarde nader dat niet alle blanken agenten van het imperialisme zijn.

Te Abidjan hebben in Ivoorkust wonende Guineërs een 'Front de Libération Nationale de Guinée' opgericht, dat zich ten doel stelt om tezamen met landgenoten die in andere landen wonen, de bevrijding van Guinee te bewerkstelligen. Zowel Ivoorkust als Senegal hebben echter niet toegestaan dat op hun grondgebied activiteiten worden ontplooid die tot doel hebben de regering van een andere Afrikaanse staat omver te werpen. De FLNG heeft daarop Parijs als hoofdkwartier gekozen. Het coördinerend comité van deze organisatie wilde op 27 april te Parijs een persconferentie beleggen. Deze is echter op advies van de Franse politie afgelast. Tot de naar Parijs afgevaardigde leden van de FLNG behoren Mustapha Diallo, Jean-Pierre Touré Farah Bokoundo en dr. Chambenoit. De laatste is leider van het Bloc Africain de Guinée, een vroegere oppositiepartij uit Guinee. Hij verklaarde dat de FLNG er niet toe zal overgaan een regering in ballingschap te vormen.

Sierra Leone

Op 21 maart heeft de regering in een witboek aangekondigd de instelling van het eenpartijstelsel voor Sierra Leone te willen onderzoeken. Hiertoe is een commissie benoemd van 40 personen, onder voorzitterschap van de Speaker van het Huis van Afgevaardigden, Mr. Banja Tejan-Sie. De commissie bestaat uit vertegenwoordigers van de parlementaire partijen, de gemeenteraad van Freetown, de districtsraden, de paramount chiefs en van religieuze instellingen zoals het Muslim Congress.

De commissie moet de gevolgen en de problemen van een eenpartijstelsel bestuderen door zich op de hoogte te stellen van alle standpunten, zowel binnen als buiten het parlement. Na bestudering en waardering van deze standpunten zal de commissie aanbevelingen moeten doen ten aanzien van het systeem dat voor Sierra Leone het meest geschikt is. Ook zal de commissie aanbevelingen doen voor de te volgen procedure bij algemene verkiezingen onder het eenpartijstelsel. Tenslotte zal de commissie ook dienen te onderzoeken hoe binnen een eenpartijstaat vrijheid van meningsuiting, handhaving van de rechtsorde en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht gegarandeerd kunnen worden.

Ivoorkust

De vluchtelingen die uit het Sanwi gebied, dat aan de grens met Ghana ligt, naar Ghana waren uitgeweken zijn door de nieuwe Ghanese bewindhebbers aan de autoriteiten van Ivoorkust uitgeleverd. In 1959 hadden zij getracht hun gebied van Ivoorkust onafhankelijk te maken. President Houphouët-Boigny heeft de vluchtelingen nadat zij openlijk hun ongelijk hadden beleden, in vrijheid gesteld.

In de nacht van 25 op 26 april heeft zich aan de grens met Guinee, in het gebied van Touba, 500 km ten nw. van Abidjan, een incident voorgedaan. Volgens een te Abidjan uitgegeven communiqué werd een detachement, dat enkele Guinese onderdanen over de grens wilde zetten, op gebied van Ivoorkust door Guinese militairen overvallen en ontwapend. Toen nabijgelegen militairen van Ivoorkust daarop naar het dorp op Guinees grondgebied waar de Guinese militairen zich hadden teruggetrokken, optrokken om de inbeslaggenomen wapens op te eisen, loste een Guinees soldaat, tegen het bevel van zijn meerderen in, een schot dat een tegenstander verwondde. Hij werd daarop door militairen van Ivoorkust neergeschoten. De Guinese lezing komt bijna overeen met die uit Abidjan, alleen zou volgens Konakry het ontwapenen van de Ivoorkusters op Guinees grondgebied hebben plaatsgehad.

Niger

De nieuwe regering van Ghana is in april begonnen de in Ghana aan-

wezige leden van de Sawaba (de in Niger verboden oppositiepartij) aan Niger uit te leveren.

Ghana

Tijdens zijn vredesmissie onderweg naar Peking werd Dr. Kwame Nkrumah in een staatsgreep van leger en politieofficieren afgezet. In een radiotoespraak op 24 februari deelde kolonel E. K. Kotoka (die twee dagen later tot generaal-majoor benoemd zou worden) mee dat de grondwet was opgeschort, dat de ministers waren ontslagen en dat het parlement en de Convention People's Party waren ontbonden. De stafchef, generaal-majoor C. Barwah, die naar verluidt weigerde mee te werken aan de drie weken tevoren geplande staatsgreep, werd doodgeschoten. Bij het verzet van loyale troepen, dat zich vooral rondom Flagstaff House concentreerde en dat de volgende dag werd gebroken, werden 27 mensen gedood, aldus een bekendmaking van het leger. Reeds op 24 februari werd een begin gemaakt met de internering van partijleiders en andere prominente personen, die geassocieerd waren met Nkrumah en de CPP.

Een Nationale Bevrijdingsraad werd gevormd onder voorzitterschap van de 51-jarige Luitenant-Generaal J. A. Ankrah, die vorig jaar juli als generaal-majoor gepensioneerd was, maar nu tot commandant van de Ghanese strijdkrachten werd bevorderd. In deze Bevrijdingsraad namen eveneens zitting de oorspronkelijke samenzweerders, Kotoka en de Commissaris van Politie, J. K. Harley. Ook werd een Nationale Economische Raad gevormd onder voorzitterschap van de regerings-statisticus, de 35-jarige E. N. Omaboe.

De militaire staatsgreep, aldus een communiqué van de Bevrijdingsraad, werd veroorzaakt door de politieke en economische situatie in het land, waarbij met name genoemd werd het onverstandig aanwenden van de overzeese reserves. (Als andere reden voor de staatsgreep noemde Kotoko een maand later, in een televisieinterview op 14 maart de ontevredenheid van het leger voornamelijk over het voornemen van Nkrumah de Ghanese strijdkrachten naar Rhodesië te sturen.)

De Bevrijdingsraad maakte op 26 februari bekend dat een Constitutionele Commissie in het leven zou worden geroepen, die een nieuwe grondwet zou moeten voorbereiden. Na goedkeuring door de Bevrijdingsraad zal deze grondwet aan de kiezers worden voorgelegd in een referendum. Terugkeer tot een burgerregering zal binnen twee jaar plaats vinden, aldus Generaal Ankrah op 5 april (volgens Ghana's vertegenwoordiger bij de VN, Frederick Arkhurst, op een persconferentie in New York op 27 april, kan dit niet gebeuren binnen de drie jaar), maar de nieuwe grondwet zal waarborgen moeten bevatten dat de macht

niet in handen van één persoon kan vallen. Vanaf de staatsgreep (per decreet van 12 maart) staan de ministeries onder leiding van de hoogste ambtenaren. Het aantal ministeries werd op 19 maart teruggebracht van 32 tot 17, terwijl het aantal administratieve districten nu 47 bedraagt tegen 147 vroeger. Op 1 maart werden alle politieke partijen verboden, terwijl het aan een iegelijk verboden werd enige politieke activiteit te ontplooien. Op 7 maart werd de Young Pioneer Movement verboden en tien dagen later de Ghana Muslim Council en de National Council of Ghana Women.

Nkrumah, die inmiddels in Peking was aangekomen, liet aldaar op 25 februari een verklaring voorlezen door zijn minister van buitenlandse zaken, Alex Quaison-Sackey, waarin de voormalige president aankondigde spoedig naar Accra terug te zullen keren. Hij reisde via Moskou naar Konakry, alwaar bij zijn aankomst op 2 maart door president Touré verklaard werd dat bij komende conferenties van staatshoofden Nkrumah namens Guinee zal optreden. De volgende dag werd deze verklaring door de Guinese president toegelicht als voortvloeiende uit de aard van de Unie van Afrikaanse Staten, zoals op 23 november 1958 goedgekeurd door regeringen en parlementen van Ghana en Guinee. De betrekkingen tussen beide landen werden op 4 maart verbroken, omdat de Bevrijdingsraad van Ankrah de houding van Guinee als ontoelaatbare inmenging in Ghana's binnenlandse aangelegenheden en als bedreiging van de nationale integriteit zag. In de daaropvolgende weken werd vanuit Guinee door zowel Sékou Touré, als Nkrumah via de radio bedreigd met een invasie van Ghana. Deze dreiging werd door de regering van Ivoorkust en door de Nationale Bevrijdingsraad scherp beantwoord. In radio uitzendingen vanuit Guinee bleef de voormalige president Nkrumah het Ghanese volk oproepen, o.a. in een toespraak t.g.v. de verjaardag van Ghana's onafhankelijkheid op 6 maart, het nieuwe bewind van 'huurlingen en moordenaars' omver te werpen.

Het bewind van Ankrah was inmiddels op de dag van de staatsgreep begonnen met de internering van ministers, parlamentsleden en leiders van de CPP. Over de radio werd omgeroepen, dat alle partijfunctionarissen zich moesten melden bij de politiebureaus voor 'protective custody'. Tevens werd op 24 februari een begin gemaakt met de vrijlating van hen, die onder Nkrumah's regering werden gedetineerd. Op 26 februari meldde Geoffrey Bing, het vroegere Britse Lagerhuislid, voormalig procureur-generaal en laatstelijk juridisch adviseur van Nkrumah, zich bij de politie. Tijdens een persconferentie op 1 maart verklaarde Bing nergens spijt van te hebben en nergens beschaamd over te zijn. Hij werd als ongewenst vreemdeling op 24 maart het land uitgezet, na in 'protective custody' gehouden te zijn geweest.

Generaal Ankrah noemde hen, die in 'beschermende bewaring' waren genomen in een radiotoespraak van 24 maart een potentiële bedreiging van de consolidatie van de staatsgreep. Indien uit het tegen hen ingestelde vooronderzoek zal blijken, dat zij zich schuldig hebben gemaakt aan strafbare handelingen, zal een vervolging tegen hen ingesteld worden, aldus de generaal. Het aantal personen in 'protective custody' bedroeg op 22 april 544, aldus een bekendmaking van de Nationale Bevrijdingsraad.

Bij zijn aankomst in Accra op 2 maart werd Ghana's vroegere minister van buitenlandse zaken, Alex Quaison-Sackey, gearresteerd. Quaison-Sackey, die Nkrumah naar Peking had vergezeld, gaf tijdens een persconferentie bij aankomst te kennen dat hij de Nationale Bevrijdingsraad steunde. Twee dagen later onthulde Nkrumah's economische adviseur, Ayeh-Kumi op een persconferentie, dat Nkrumah bij testament beschikt had dat alle eigendommen van de vroegere president aan de Convention People's Party zouden toevallen, op voorwaarde dat voor zijn echtgenote, kinderen en moeder gezorgd zou worden.

Een andere gedetineerde, die een persconferentie hield, was John Tettegah, de secretaris-generaal van de All African Trade Union Federation. Op 10 maart verklaarde hij 'grenzeloos' verheugd te zijn over de staatsgreep tegen 'het tirannieke regime van Nkrumah'. (Het uitvoerende secretariaat van de AATUF in Casablanca riep echter twee dagen later op tot een mobilisatie tegen de nieuwe 'neo-imperialistische marionettenregering'.) De volgende kritiek op het vroegere staatshoofd via een persconferentie van gedetineerden kwam van Michael Dei-Anang, op 26 maart. Dei-Anang, die gold als Nkrumah's meest vertrouwde adviseur in Afrikaanse aangelegenheden en belast was met de leiding van het secretariaat van Afrikaanse zaken, verklaarde dat Nkrumah beïnvloed werd door vluchtelingen die hem de indruk gaven dat ieder Afrikaans staatshoofd, dat het niet eens was met Nkrumah, een neokolonialist was. Volgens Dei-Anang heeft de vroegere president grote sommen gelds besteed voor subversieve activiteiten in andere Afrikaanse landen.

Twee dagen later werd zonder opgaaf van redenen door de regering een eind gemaakt aan deze persconferenties door vroegere ministers en vrienden van Nkrumah.

Op 29 maart werden drie vroegere ministers uit detentie ontslagen en onder huisarrest gesteld. Vier dagen later werden Alex Quaison-Sackey, Michael Dei-Anang en Kojo Botsio echter weer in 'protective custody' genomen. (Van deze drie was Kojo Botsio de enige, die niet meegedaan had aan kritiek op Nkrumah via persconferenties.)

Inmiddels werd op grote schaal het onderzoek naar corruptie onder het

bewind Nkrumah aangepakt. Op 5 maart werd de rechter N. A. Ollenu benoemd om een onderzoek in te stellen naar onregelmatigheden bij de uitgifte van invoervergunningen. Drie dagen later werd een commissie onder voorzitterschap van de rechter S. Azu-Crabbe ingesteld om de activiteiten van de Nationale Ontwikkelingscorporatie (NADECO) aan een onderzoek te onderwerpen. Op 11 maart volgde de Apaloo-commissie voor onderzoek naar de herkomst van Nkrumah's eigendommen, terwijl de State Housing Corporation door een op 12 maart ingestelde commissie onder voorzitterschap van David Effa onderzocht zal worden.

Tijdens de zittingen van deze commissies werden door verschillende medewerkers van Nkrumah ernstige beschuldigingen van incompetentie en corruptie tegen de gewezen president ingebracht, o.a. door Nkrumah's economisch adviseur, Ayeh-Kumi, wiens advocaat later voor het gerecht gedaagd werd wegens een poging tot omkoping van de militaire regering teneinde Ayeh-Kumi vrij te krijgen. Andere beschuldigingen werden tegen Nkrumah ingebracht door de vroegere minister van defensie, Kofi Baako; de vroegere minister van wetenschappen, Kwaku Boateng; de vroegere minister van landbouw (sinds 12 juni van het vorige jaar hoofd van het protocol), Kroba Edusei. Edusei beweerde op 30 maart voor de Azu-Crabbe-commissie nooit socialist geweest te zijn.

In een radiotoespraak op 25 maart zette Ankrah uiteen dat het buitenlands beleid van de Bevrijdingsraad gericht is op absolute neutraliteit en non-alignment, zulks in verband met de geruchten dat de staatsgreep geïnspireerd was door het Westen en pro-westerse tendenties vertoonde (zie het betreffende aspect in dit nummer).

Inmiddels waren de vluchten van de Russische luchtvaartmaatschappij Aeroflot naar Accra al op 28 februari stopgezet en begon de uitwijzing van Russen, Oostduitsers en Chinezen op 1 maart. De handelsmissie van Oost-Duitsland werd op 24 maart gesloten. Op een persconferentie van 9 maart had Ankrah verklaard dat de Nationale Bevrijdingsraad niet anti-Russisch of anti-Chinees is. De uitzetting van Russen en Chinezen moest, aldus de generaal, opgevat worden als een beschermende maatregel, in verband met de spanningen onder het Ghanese volk. Een honderdtal studiebeurzen dit jaar aangeboden aan Ghanese studenten voor studie in Oost-Europa werd op 30 april ingetrokken wegens de taalmoeilijkheden voor de studenten aldaar, aldus verklaarde het studiebeurzen-secretariaat.

De vroegere hoge commissaris van Ghana in Groot-Brittannië en later Nkrumah's minister van handel, Kwesi Armah, werd op 27 april in Londen gearresteerd op een bevel tot inhechtenisneming uitgevaardigd op verzoek van de Ghanese politie krachtens de Fugitive Offenders' wet van 1881. De volgende dag verscheen Armah voor de rechter op beschuldiging van corruptie. Zijn uitlevering wordt geëist door Ghana.

De private sektor van de economie zal gestimuleerd worden, aldus Ankrah in een radiotoespraak op 2 maart. De staat zal slechts in de belangrijkste industrieën participeren en importrestricties zullen afgeschaft worden. De voorzitter van de Nationale Economische Commissie, Omaboe, verklaarde echter in dezelfde week tot een vergadering van zakenlieden dat de afschaffing van invoervergunningen en deviezencontrole niet op korte termijn verwacht kan worden.

Togo

De belangrijkste Togolese vakbond, de Union Nationale des Travailleurs Togolais (UNTT), heeft eind april besloten het lidmaatschap van de Union Sydicale Panafricaine te beëindigen. De UNTT heeft zich uitgesproken voor een onafhankelijke positie en zal zich dan ook niet bij een andere Afrikaanse of internationale organisatie van vakbonden aansluiten.

Op 23 april is de grens tussen Togo en Ghana opnieuw opengesteld.

Dahomey

Ex-president Apithy is eind maart naar Parijs vertrokken waar hij zich evenals de voormalige president Maga en de gewezen eerste minister Ahomadegbe zal vestigen. Zij hebben hiermee gehoor gegeven aan de aandring die de regering Soglo op hen uitoefende om het land te verlaten.

Op 21 april maakte generaal Soglo bekend dat de diplomatieke betrekkingen met nationalistisch China zullen worden hervat. In april 1965 had de regering van nationalistisch China haar ambassade te Cotonou gesloten omdat de toenmalige Dahomeyse regering besloten had Peking te erkennen. Nadat generaal Soglo in december de macht in handen had genomen, heeft Dahomey de diplomatieke vertegenwoordigers van de Chinese Volksrepubliek uitgewezen.

De minister van financiën en economische zaken, Nicephore Soglo, heeft op 9 maart een persconferentie gehouden, waarin hij gewag maakte van de precaire economische situatie waarin Dahomey zich bevindt. Hij verklaarde dat Dahomey het enige Afrikaanse land is dat sinds het onafhankelijk werd geen economische vooruitgang heeft gekend. De invoer wordt slechts voor 39,6% door de uitvoer gedekt. Er kan dan ook geen sprake van zijn dat de regering kan terugkomen op de beslissing die de vorige regering heeft genomen, om de ambtenaren-salarissen met 25% te verminderen.

Nigerië

Na de staatsgreep op 15 januari wordt Nigerië geregeerd door een

Supreme Military Council en een Federale Uitvoerende Raad. De Supreme Military Council bestaat uit generaal-majoor Ironsi (president), de chefs van staven van de Nigeriaanse strijdkrachten en de militaire gouverneurs van de vier deelstaten. Op 31 maart werd de Federale Uitvoerende Raad, bestaande uit de president, de chefs van staven, de inspecteur-generaal van politie en zijn plaatsvervanger, uitgebreid met de vier militaire gouverneurs.

Op 10 maart werd een decreet bekend gemaakt, dat retrospectief van kracht is verklaard sinds 17 januari, dat beschouwd kan worden als de voorlopige nieuwe grondwet van Nigerië. Hierin worden de vroegere constituties van de Federatie opgeschort, verschillende bepalingen gemendeerd of vervangen. Met uitzondering van genoemde veranderingen blijft de federale grondwet van kracht. Het wettige gezag berust bij de Federale Militaire regering en bij de militaire gouverneurs.

De doodstraf is ingesteld op grove verstoring van de openbare orde. In de Official Gazette van 11 februari werden de strafbare feiten opgesomd. Volgens deze Suppression of Disorder Decree 1966, no. 4 kan de doodstraf of gevangenisstraf van ten hoogste 21 jaar geëist worden tegen hem, die zich schuldig maakt aan het opzettelijk doden of verwonden van personen, het vernielen van eigendommen, het afvuren van vuurwapens, het plegen van intimidatie en obstructie van de justitie, wanneer een en ander meewerkt tot verstoring van de openbare orde. De jurisdictie van de civiele rechter kan worden overgenomen door militaire tribunalen nadat het betrokken gebied, waarin de noodtoestand is uitgeroepen, tot militair gebied is verklaard.

De benoemingen van presidenten, leden en assessoren van de customary courts grade A, B en C in West-Nigerië zijn ingetrokken op 12 februari, i.v.m. wat genoemd werd reorganisatie. Een soortgelijke maatregel werd enige dagen later (op 16 februari) in Oost-Nigerië genomen, terwijl 750 native courts in Noord-Nigerië onttrokken werden aan het departement van justitie en onder controle van de chieft justice van Noord-Nigerië werden geplaatst. Deze maatregelen werden genomen om de customary en native courts te onttrekken aan politieke invloeden. De door de Militaire Raad op 21 februari ingestelde Judicial Review Group zal zich moeten beraden over totale afschaffing van deze rechtspraak of beperking van de criminele jurisdictie ervan.

Bij decreet no. 1 van 17 januari, maar pas afgekondigd op 10 maart, is een nieuwe Advisory Judicial Committee benoemd, bestaande uit de zes hoofdrechters, de Grand Kadi en de procureur-generaal.

Drie grote vakbonden hebben zich op 22 februari aaneengesloten in de Nigerian Trade Union Federation. Het zijn de Nigerian Trade Union Congress, Nigerian Workers' Council, en de Labour Unity Front, die

tezamen 597.000 van Nigerië's 800.000 georganiseerde arbeiders tegenwoordigen.

De United Labour Congress van Alhaji Adebola heeft zich niet aangesloten omdat een eenheid, die de autonomie van de ledenbonden in tact liet, onvoldoende geacht werd.

De Noordelijke Raad van stamhoofden is op 24 februari ontbonden. Haar werkzaamheden, die bestonden uit het benoemen en ontslaan van traditionele heersers, werden overgenomen door een commissie onder leiding van overste Hassan, de militaire gouverneur van Noord-Nigerië.

Het voormalig staatshoofd van Nigerië, Dr. Nnamdi Azikiwe is op 25 februari teruggekeerd vanuit Engeland waar hij sinds oktober van het vorig jaar verbleef voor medische behandeling. Zonder in de gelegenheid gesteld te zijn in Lagos de pers te woord te staan, reisde Azikiwe door naar Nsukka, zijn woonplaats. Op 8 maart werd de vroegere president ontheven van zijn functie als kanselier van de Universiteit van Nigerië in Nsukka. In het regeringsblad *New Nigerian* verklaarde Azikiwe op 16 april dat hij het militaire bewind verwelkomde. Als oorzaak van de staatsgreep noemde de vroegere journalist, die aankondigde tot zijn oude beroep terug te zullen keren, een gebrek aan discipline in het privé en openbare leven. Het leger heeft nu de gelegenheid, aldus Azikiwe, 'de maatschappij te doordringen met de harde maar noodzakelijke les van discipline'. Over zijn vroegere regering zei Azikiwe: 'De tragedie van het oude bewind was dat gezag egoïstisch werd uitgeoefend ten bate van een oligarchie en van een coterie politieke gelukzoekers.'

Een week later, op 21 april, ontkende Azikiwe dat hij per jaar meer dan honderdduizend gulden verdiende aan de Universiteit van Nigerië.

Drie nationale studiegroepen zijn op 28 februari door Ironsi benoemd die de nationale eenheid, grondwetsherziening en de ontwikkeling van de nationale economie tot onderwerp hebben. De studiegroep voor grondwetsherziening stond onder leiding van Dr. T. O. Elias, maar de leden van de groep verkozen op 24 maart Chief Rotimi Williams als voorzitter. (Zie verder Nigerië-aspect.)

Op 5 maart werd de arrestatie van Dr. M. Okpara, voormalig premier van Oost-Nigerië en leider van de National Council of Nigerian Citizens, bekend gemaakt, evenals van Chief Remi Fani-Kayode, voormalig vice-premier van West-Nigerië, die tezamen met acht andere westerse ministers en drie leidende NNDP-ers gedetineerd werd, krachtens de Detention of Persons Decree 1966, waaronder personen gedetineerd mogen worden voor een periode niet langer dan zes maanden, als de militaire gouverneur ervan overtuigd is, dat een strafbaar feit is gepleegd of de veiligheid van de staat of de openbare orde in gevaar wordt gebracht. De gedetineerde politici worden beschuldigd van corruptie en diefstal. Twaalf van de

Westnigeriaanse gedetineerde politici zijn inmiddels op 30 maart in staat van beschuldiging gesteld.

De gemeenteraad van Lagos is op 29 april ontbonden. Deze in meerderheid op de Actiegroep steunende raad was het enige gekozen lichaam dat na de staatsgreep toestemming kreeg te blijven functioneren. Een interim bestuur is ingesteld.

De meeste statutaire corporaties, staatsbedrijven en soortgelijke instellingen en ondernemingen in Nigerië hebben niet aan hun doel beantwoord, aldus generaal Ironsi op 22 april. Tot deze conclusie was de Militaire Raad gekomen na een objectieve studie van de werkzaamheden van genoemde rechtspersonen, in de laatste vijf jaar. Volgens Ironsi was de reden voor het falen dat deze instellingen toevluchthavens voor politieke gunstelingen waren geworden.

Nigerië zal binnenkort als eerste Engelsprekende land geassocieerd lid van de Europese Gemeenschappelijke Markt worden, nu op 6 mei de tekst van het betreffende verdrag is opgesteld. Nigerië is hiermee de eerste staat binnen het Gemenebest, die preferentie zal verlenen aan landen buiten het Gemenebest. De onderhandelingen duurden twee jaar. De formele ondertekening van het verdrag zal voor het eind van de zomer in Lagos plaatsvinden, zo wordt verwacht. Wanneer het verdrag in werking zal treden is nog niet zeker, omdat wegens constitutionele redenen West-Duitsland en Italië ratificatie door hun parlementen nodig achten.

De doodstraf of gevangenisstraf tot 21 jaar kan geëist worden tegen verbouwers en verkopers van haschisch, aldus een decreet van de militaire regering in maart. Op 7 mei werden de eerste buitenlanders, een Brit en een Amerikaan, tot 15 jaar gevangenisstraf veroordeeld krachtens dit decreet.

MIDDEN-AFRIKA

Economische commissie voor Afrika

De sub-commissie Centraal-Afrika van de Economische Commissie voor Afrika van de Verenigde Naties heeft te Brazzaville van 18 tot 23 april de eerste conferentie gehouden. In deze sub-commissie zijn Congo-Brazzaville, Kameroen, de Centraalafrikaanse Republiek, Gaboen, Tsjaad, Congo-Léopoldville, Boeroendi en Rwanda vertegenwoordigd. De conferentie had tot taak de mogelijkheden tot harmonisering van de economische politiek op het gebied van de energievoorziening, de landbouw en de industrie na te gaan. Aan het slot van de conferentie werd een rapport goedgekeurd waarin de conclusies waartoe men was gekomen

en de gezichtspunten van de verschillende delegaties zijn weergegeven.

Het rapport bevat een schema van nieuwe wegen die noodzakelijk worden geacht, het plan tot oprichting van een multinationale scheepvaartmaatschappij, de bouw van elektrische centrales en de aanleg van een netwerk van hoogspanningskabels. Tevens wordt aanbevolen een verscheidenheid te brengen in de landbouwproductie en wordt het verhogen van de rijst- en korenproductie noodzakelijk geacht. Over de eventuele toetreding van Congo-Léopoldville tot de Centraalafrikaanse douaneunie (UDEAC) liepen de meningen sterk uiteen.

Kameroen

Van 6 tot 14 maart is te Bamenda het jaarlijkse congres van de Kamerun National Democratic Party (KNDP), de grootste partij van West-Kameroen, gehouden. Hoewel in augustus 1965 deze partij had besloten nauw samen te zullen werken met de CPNC (Cameroun People's National Congress) en van deze partij ook twee leden in de regering van West-Kameroen waren opgenomen, is de CPNC niet uitgenodigd een waarnemer naar het congres te zenden.

Van 22 tot 29 april heeft de Wereld Gezondheidsorganisatie te Yaounde een conferentie gehouden die was gewijd aan het medisch onderwijs in Afrika. De conferentie werd bijgewoond door gedelegeerden uit vijftien Afrikaanse landen.

Tsjaad

Op 20 april is te Fort Lamy de nieuwe samenstelling van de regering bekend gemaakt. De wijziging van de regering was noodzakelijk geworden nadat in november 1965 vier ministers waren afgezet omdat zij de hand zouden hebben gehad in een complot tegen president Tombalbaye.

De nieuwe regering bestaat uit zeventien leden, waarvan negen tot het politieke bureau van de PPT (Parti Progressiste Tchadien) behoren en de overige ministers gewoon lid van deze partij zijn.

Centraalafrikaanse Republiek

Op 16 maart heeft de regering van Tsjaad het bewind van kolonel Bokassa erkend. Na de staatsgreep, die op 1 januari Bokassa aan de macht bracht, had Tsjaad aanvankelijk geweigerd de nieuwe regering te erkennen.

Deze erkenning is symptoom voor een verandering in houding van verscheidene landen, die aanvankelijk afwijzend t.o.v. kolonel Bokassa stonden, tegenover het nieuwe bewind.

Kolonel Bokassa is op 1 april benoemd tot chef van de generale staf en opperbevelhebber van het leger.

Op 12 maart heeft de regering amnestie verleend voor overtredingen die voor 1 januari 1966 (de dag van de machtsovername door het leger) werden bedreven. Alle gevangenisstraffen van drie jaar of minder, voorwaardelijke straffen van hoogstens vijf jaar, en geldboetes zijn kwijtgescholden. Een uitzondering op de maatregel vormen veroordelingen wegens vergrijpen tegen de veiligheid van de staat en overtredingen begaan door overheidsdienaren in de uitoefening van hun ambt.

Gaboen

In het eerste artikel van de Gaboense grondwet is een zinsnede opgenomen waarin tot uitdrukking wordt gebracht dat het volk van Gaboen zich gebonden acht aan de overeenkomst die op 9 februari 1839 tussen Frankrijk en de toenmalige koning van Gaboen, Kowe Rapontchombo, werd gesloten. Deze overeenkomst hield een offensief en defensief verbond in.

De Nationale Vergadering heeft op 9 mei het vijfjarenplan dat de regering ter goedkeuring had ingediend, aangenomen.

Congo-Brazzaville

De eerste minister, Pascal Lissouba, heeft zijn ontslag aangeboden. Hij is opgevolgd door Ambroise Noumazalay, de eerste secretaris van de MNR (Mouvement National de la Révolution). Hoewel het politieke bureau reeds op 15 april president Massemba-Debat had geadviseerd dit ontslag te aanvaarden en reeds op 19 april de benoeming van Noumazalay goedkeurde, werd het ontslag van Lissouba eerst op 26 april bekendgemaakt in een communiqué waarin het politieke bureau tevens gewag maakte van een nieuwe regering. Op 29 april maakte dit bureau echter bekend dat het ontslag van Lissouba geen verdere verandering in de samenstelling van de regering met zich zou brengen. Op 6 mei werd daarop toch de samenstelling van een nieuw kabinet bekend gemaakt: drie ministers uit de oude regering bleken te zijn vervangen. Op 10 mei kwam de Nationale Vergadering bijeen, om een nieuwe voorzitter te kiezen en een verklaring van de nieuwe eerste minister aan te horen. De vergadering vernieuwde het voorzitterschap van Léon Angor, die reeds drie jaar voorzitter was geweest niet, maar koos in zijn plaats Georges Mouyabi. Angor behoort tot de uiterst linkse vleugel van de MNR en stond versterking van de banden met Peking voor. Mouyabi is meer gematigd.

Eerste minister Noumazalay heeft een uiteenzetting gegeven van de door zijn regering te volgen politiek. Op het terrein van de buitenlandse politiek zal de regering die van niet-gebonden zijn volgen. De economische politiek zal steunen op drie sectoren: de staat, de particuliere bedrijven

en een gemengde economie. De eerste minister deed een aanval op de 'zeer grote mogendheden, en in het bijzonder de Verenigde Staten, die zich door de Almachtige uitverkoren wanen om meer kleinere volken te regeren'.

Over de achtergronden van deze veranderingen en over de te volgen politiek van de nieuwe regering tast men nog in het duister. Wel zou men uit het bezoek dat de minister van buitenlandse zaken, Ganao, aan Parijs bracht kunnen afleiden dat op het gebied van de buitenlandse politiek nauw met Frankrijk zal worden samengewerkt. Tijdens dit bezoek aan Parijs heeft Ganao een boodschap aan generaal de Gaulle overgebracht waarvan de inhoud niet bekend is gemaakt.

Philippe Decraene vraagt zich in *Le Monde* af of aan het ontslag van Lissouba niet een zelfde machtsstrijd tussen president en eerste minister ten grondslag ligt die in andere Afrikaanse staten tot staatsgrepen heeft geleid.

Ter gelegenheid van de viering van de eerste mei zijn zes vroegere medewerkers van oud-president Youlou in vrijheid gesteld. Zij waren daags na de staatsgreep, die op 15 augustus 1963 president Youlou ten val bracht, gevangen genomen.

Congo-Léopoldville

Generaal Joseph D. Mobutu heeft op 22 maart de wetgevende macht per decreet aan zich getrokken. De Kamer van Afgevaardigden en de Senaat werden van dit decreet, dat onmiddellijk in werking trad, op de hoogte gebracht. Reeds op 8 maart had Mobutu deze maatregel aangekondigd en meegedeeld dat het parlement de sinds zijn machtsovername in november vorig jaar door hem uitgevaardigde decreten niet meer zal mogen bespreken. Mobutu gaf als verklaring voor deze maatregel de intriges van zekere parlementsleden.

In een memorandum van 22 maart werd bekend gemaakt dat het aantal provincies teruggebracht zal worden van 21 tot 14, welk aantal op 6 april per decreet verder werd verminderd tot 12. Volgens de nieuwe indeling zijn de provincies: Centraal-Kongo, Bandundu, Equator, Uele, Kibali-Ituri, Boven-Congo, Noord- en Zuid-Kivu, Noord- en Zuid-Katanga, Oost- en West-Kasai. De nieuwe indeling is op 1 mei van kracht geworden.

In overeenstemming hiermee heeft president Mobutu overeenkomstig een aanbeveling van de Senaat zijn kabinet teruggebracht tot 12 ministers (één vertegenwoordiger per provincie).

Léopoldville en de provinciale hoofdsteden zullen afzonderlijk worden bestuurd. Vanaf 1 juli zal Léopoldville bekend staan als Kinshasa, Stanleyville als Kisangani, Elisabethville als Lubumbashi, Coquilhatville

als Mbandaka, Banningville als Bandundu en Paulis als Isiro, zo werd op 2 mei bekend gemaakt.

In een perscommuniqué van 9 maart erkende de secretaris-generaal van de Confederatie van Vrije Vakverenigingen in Congo (tevens lid van het hoofdbestuur van het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen), Kithima, de noodzaak van nationale samenwerking voor de wederopbouw van Congo. Niettemin vroeg Kithima zich af of 'in een land waar het economisch liberalisme domineert en waar in het algemeen al het kapitaal in handen van buitenlanders is, schorsing van het stakingsrecht een oplossing is'. Kithima verwachtte dat Congo door deze schorsing van het stakingsrecht in juni op het beklagdenbankje van de Internationale Arbeidsorganisatie in Genève zal komen. (Het stakingsrecht werd op 15 februari opgeschort naar aanleiding van een staking van het onderwijzend personeel.)

De onzekerheid over het verblijf van Antoine Gizenga, de voormalige premier van Stanleyville, werd door een verklaring van het ministerie van buitenlandse zaken op 24 februari weggenomen. Het bleek dat Gizenga die sinds 19 februari vermist werd, op de avond van die dag naar Congo-Brazzaville was uitgeweken, nadat rondom Gizenga's huis in Léopoldville ongeregelheden waren uitgebroken. De senator reisde met zijn gezin op 25 februari naar Bamako (Mali), vanwaar Gizenga doorreisde naar Moskou waar hij op 11 maart arriveerde. Een en ander bleek uit een telegram van Gizenga aan de Congolese Senaat, waarin hij aankondigde spoedig terug te zullen keren.

Premier Mulamba heeft op 7 maart aan de nationale omroep opdracht gegeven geen uitzendingen van politieke aard te maken zonder voorafgaande goedkeuring van de hoge commissaris van inlichtingen.

Deze censuur werd ingesteld nadat in een uitzending van 4 maart Tshombe, die in Europa vertoeft, en Munongo, de gouverneur van Oost-Katanga, ervan beschuldigd waren bezig te zijn met het uitwerken van destructieve plannen. Volgens de radio had Tshombe aan Munongo gevraagd ervoor te zorgen dat belangrijke levensmiddelen van de markten in Katanga zouden verdwijnen. Ook had Tshombe bevestigd dat hij huurlingen had gerecruiteerd in West-Duitsland. Volgens een verklaring van het kabinet van de premier zou een dergelijke uitzending verwarring en onrust in het land teweegbrengen.

De minister van buitenlandse zaken, J. M. Bomboko, heeft begin maart bekend gemaakt dat Congo besloten heeft geen contributie meer te betalen aan het Bevrijdingscomité van de OAU in Dar es Salaam, omdat deze organisatie ervan verdacht wordt hulp te verlenen aan de opstandelingen in de oostelijke provincies.

Tijdens een algemene vergadering van Congolese juristen in Léopold-

ville in de eerste helft van maart is aan president Mobutu gevraagd om een grondige herziening van het justitiële apparaat. De 39 juristen constateerden dat een van de meest noodlottige dwalingen van vroegere regeringen de ongerechtvaardigde vrees voor de nationale universitaire elite was. De vergadering betreurde het dat de juridische hervorming in Congo was opgedragen aan een buitenlands jurist en niet aan een Congolees. Ook werden buitenlandse vertegenwoordigingen (en met name de Belgische) ervan beschuldigd te proberen de hervorming te leiden in de richting van discriminatoire bescherming van hun landgenoten.

Van 11 tot 13 maart is het eerste gewone congres sinds 1960 gehouden van de Arbeidersfederatie in Congo (FGTK). In aanwezigheid van president Mobutu, premier Mulamba, minister van arbeid Kande, minister van economie Kashale, jeugd- en studentenvertegenwoordigers, werd het congres geopend waarbij secretaris Raphaël Bintou een openingsrede uitsprak. De vakbondsleider achtte de steeds sterkere daling van de koopkracht een groot gevaar, waardoor de arbeiders in de private productiesector het meest getroffen worden. Bintou pleitte voor nationalisatie van zekere private ondernemingen, die een wezenlijk nationaal belang vertegenwoordigen. Volgens hem zou de staat persoonlijk moeten deelnemen aan de productie. De volgende dag werd Bintou tot president van de FGTK gekozen.

Vrouwen zullen voor het eerst van het stemrecht gebruik kunnen maken bij de volgende presidentsverkiezingen in 1970, aldus een memorandum van Mobutu aan het parlement op 25 maart. De volgende president zal bij algemeen kiesrecht gekozen worden en niet meer door een kiescollege van nationale en provinciale parlementsleden.

Aan de Portugese zaakgelastigde werd op 8 april een protestnota overhandigd waarin de Congolese regering protesteert tegen de schending van Congolees luchtruim door Portugese vliegtuigen.

De minister van openbare werken, Jean Bolikango, werd op 15 april ontslagen omdat hij geweigerd had een opdracht van president Mobutu uit te voeren. Deze had hem bevolen in Inongo een onderzoek in te gaan stellen naar de water- en elektriciteitsvoorzieningen. Achter het ontslag gaat een machtsstrijd schuil, zo wordt vermoed, over de benoeming van de gouverneur voor de nieuwe provincie Equator, die uit drie bestaande provincies zal worden samengesteld.

De Congolese regering heeft op 6 mei besloten de uitvoerbelasting op koper te verhogen van 17 tot 30%. Tegelijkertijd werd bekend gemaakt dat alle maatschappijen die in Congo gevestigd zijn hun hoofdkwartier per 1 januari 1967 naar Congo moeten overbrengen. Hieronder valt o.a. de Union Minière die haar hoofdkwartier in België heeft. Een en

ander werd besloten nadat de regering geprotesteerd had tegen de aankondiging van de Union Minière in Brussel dat de prijs van koper verhoogd was.

Boeroendi

De regering van Boeroendi, heeft op 15 maart aangeboden, een afvaardiging naar Genève te zenden, om de executie van vakverenigingsleiders in de afgelopen maanden met vertegenwoordigers van het Internationale Arbeidsbureau te bespreken. Deze instelling heeft de kwestie voor de Commissie voor de Rechten van de Mens aldaar gebracht. In een brief die in het begin van maart werd gepubliceerd heeft de secretaris van het IAB, David Morse, aan secretaris-generaal der Verenigde Naties U Thant geschreven, deze kwestie van groot belang te achten daar in Boeroendi sinds oktober 1965 niet alleen 86 mensen ter dood zijn gebracht, maar daar er bovendien nog honderden in de gevangenissen zitten die gevaar lopen, zonder vorm van proces te worden geëxecuteerd.

De Boeroendische ambassadeur bij de Verenigde Naties, Nyankiye, heeft tegenover de commissie verklaard dat 'bepaalde vakverenigingsleiders ter dood zijn gebracht omdat ze zich aan genocide zouden hebben schuldig gemaakt.'

De vertegenwoordiger van het Internationale Arbeidsbureau, Philippe Glamont, heeft er op gewezen dat de Boeroendische regering in het verleden 15 verzoeken om nadere inlichtingen van de hand heeft gewezen. Het IAB was bijzonder getroffen door het feit dat vier vakverenigingsleiders in 1962 op instigatie van de autoriteiten zouden zijn vermoord. Ook over de executie van de voorzitter van de christelijke vakvereniging, Niyirikana, die het vorige jaar ter dood was gebracht, wilde men in Genève opheldering.

Het IAB heeft daarnaast stappen ondernomen bij de Verenigde Naties daar 86 prominente Boeroendianen, waaronder een voormalige premier en een president van de Senaat naar wordt aangenomen zonder proces zijn gevonnist. Dit gebeurde na een muiterij in het leger in oktober van 1965. Boeroendi's ambassadeur heeft niet ontkend dat er executies waren voorgevallen. Hij duidde echter vagelijk aan dat de betiteling 'zonder vorm van proces' overdreven moest worden genoemd. Hij legde de verantwoordelijkheid voor deze 'moeilijkheden' bij een groep uit de stam der Hoetoe, die een meerderheid vormt. Deze zou hebben getracht, de bovenlaag der Toetsi uit de regering te verdrijven. (Zie aspect: Troebelen in een gelaagde samenleving.)

Oeganda

De ministerpresident van Oeganda, Dr. Milton Obote, heeft op 23 fe-

bruari vijf leden van zijn kabinet doen arresteren. 'In het belang van de openbare veiligheid en de nationale stabiliteit heb ik vandaag alle regeringsbevoegdheden overgenomen' heeft hij daarbij verklaard. 'In de toekomst zal ik worden bijgestaan door een adviserende raad waarvan ik de leden later zal benoemen. Ik heb deze maatregelen onafhankelijk van wie dan ook genomen. Ze zijn mij ingegeven door mijn begrip voor het volk, dat vrede, orde en welvaart wil'. Dr. Obote heeft daarop de constitutie buiten werking gesteld. Op 15 april heeft hij een nieuwe constitutie aan het parlement voorgelegd, die voorziet in bijna onbegrensde bevoegdheden voor de centrale regering. Met 55 tegen vier stemmen werd deze constitutie aanvaard. (Zie aspect: Oeganda en Boeganda.)

Kenia

Kenia werd, naast Nigerië vaak genoemd als een van de rustigste en meest stabiele landen van Afrika. Het heeft in de afgelopen maanden evenals Nigerië zelf, echter een moeilijke tijd doorgemaakt. Het begon met het openbaar worden van een conflict tussen de toenmalige vice-president van Kenia, Oginga Odinga, uit hoofde van zijn ambt ook hoofdbestuurlid van de eenheidspartij, Kenya African National Union (KANU) en minister Tom Mboya, secretaris-generaal van deze partij en de rechterhand van president Jomo Kenyatta. Tijdens de eerste nationale conferentie van gedelegeerden der KANU sedert de onafhankelijkheid, op 13 maart te Nairobi gehouden, is van de linkervleugel in de partij die onder invloed stond van vice-president Oginga Odinga, een poging gedaan, de sleutelposities in het partij-apparaat te bezetten. President Jomo Kenyatta bleef buiten de strijd: hij werd zonder oppositie als voorzitter van de partij herkozen. Bij de herverkiezing van de algemeen secretaris echter werd door de linkerfactie binnen KANU een tegen-candidaat gesteld, Masinde Muliro. Deze kon niet meer dan 80 stemmen op zich verenigen, tegen de 326 die voor Tom Mboya stemden. Toen duidelijk was geworden dat Oginga Odinga's aanhangers het pleit binnen de partij niet konden winnen, hebben zij een oppositiepartij opgericht. Hiermee is een conflict in de openbaarheid gekomen dat al lang in Kenia onder de oppervlakte smeulde. President Kenyatta heeft een tijd lang getracht, Odinga, een der vooraanstaande leden van de Luostam — op de Kikuyu na de grootste van Kenia — niet officieel het gezicht te laten verliezen, en zich ertoe beperkt, Odinga's feitelijke invloed in het landsbeleid te besnoeien.

Op 14 maart echter diende Odinga zijn ontslag in bij de president en beschuldigde vooraanstaande leden van KANU ervan, gelden van 'neokoloniale machten achter de schermen' te hebben aangenomen, machten

die een 'onzichtbare regering' in Kenia zouden hebben gevormd. Op 19 april kwam het tot een soort openlijke opstand van de linkervleugel: 28 parlementsleden traden uit de KANU. Zij verklaarden een 'parlementaire oppositie' te zullen vormen. Een woordvoerder van de dissidenten, waaronder zich bekende linkse politici bevinden, kondigde aan dat de oppositiepartij zou aandringen op spoedige algemene verkiezingen.

President Kenyatta pareerde door te verklaren dat de 'wettig gekozen regering' zou aanblijven en dat er alleen algemene verkiezingen zouden volgen als de regering haar meerderheid in het parlement zou verliezen.

In zijn antwoord aan Odinga, zei Kenyatta o.m. 'Iedereen die gemakkelijke rijkdom belooft en die tracht van Kenia een blauwdruk voor een vreemde ideologie te maken, verraadt de nationale zaak.' Het bleef niet bij dit wederwoord alleen. Op een vergadering van de KANU onder voorzitterschap van president Kenyatta werd met algemene stemmen een motie aangenomen, waarbij, door een amendement van de constitutie ieder lid van het parlement dat uit zijn partij treedt voordat algemene verkiezingen zijn gehouden, afstand moet doen van zijn zetel. Op 28 april is een wetsvoorstel van dezelfde inhoud in het Huis van Afgevaardigden aangenomen met een grote meerderheid. Alleen 13 parlementsleden van de 29 die aanvankelijk waren uitgetreden stemden tegen het voorstel. Dit betekent dat de partij van Oginga Odinga de landszaken in Kenia in de toekomst alleen zal kunnen beïnvloeden door stemmen van kiezers te werven. Op 27 april hebben 15 voormalige leden van KANU die zich oorspronkelijk bij de oppositie hadden aangesloten verklaard, toch lid te zullen blijven van KANU. Desondanks zullen zij echter hun parlementszetel verliezen. Deze maatregel wijst er op dat de regering van president Kenyatta zich zo zeker voelt van haar zaak dat zij het zich kan veroorloven, hard te zijn tegen allen van wier loyaliteit zij niet ten volle overtuigd is. Blijkens een aankondiging van 3 mei zal de minister van buitenlandse zaken, Joseph Murumbi, vice-president worden als opvolger van Oginga Odinga.

Margaret Kenyatta, de oudste dochter van Kenia's president Jomo Kenyatta, heeft zich kandidaat gesteld voor het belangrijke kiesdistrict Nairobi-Oost tegenover de sterkste volgelingen van de dissidente ex-vice-president Oginga Odinga. De verkiezingen, die in juni worden gehouden, is het gevolg van het schorsen van Odinga en zijn volgelingen als leden van de Nationale Vergadering, nadat zij zich uit de KANU hadden teruggetrokken en de Kenya People's Union hadden opgericht.

ZUIDELIJK AFRIKA

Zambia

Aanhangers van de twee rivaliserende nationalistische partijen van Rhodesië, ZAPU en ZANU, zijn op 20 maart te Ndola in Zambia slaags geraakt. Een menigte van naar schatting driehonderd mensen moest door de Zambiaanse politie worden verspreid.

Rhodesië

Terwijl in Zuid-Afrika voorbereidingen werden getroffen om olie over land naar Rhodesië te vervoeren, brachten de bewogen zeereizen van enkele tankers en de Britse maatregelen ertegen het tot de eerste pagina's in de wereldpers. Rhodesiërs, Zuidafrikanen en Grieken hebben samengewerkt om Rhodesië voor een jaar aan olie te helpen. De pogingen om ter zee het embargo van de Verenigde Naties op olieleveranties aan Rhodesië te breken, heeft uiteindelijk meer sensatie opgeleverd dan olie. De voorbereidingen begonnen tegen het eind van januari, toen een onbekende Zuidafrikaan, hoofd van de firma C. Morrison uit Kaapstad, in gezelschap van een vertegenwoordiger van de Rhodesische regering, met een Griekse maatschappij overeenkwam dat deze 300.000 ton ruwe olie aan Rhodesië zou leveren.

De operatie, aanvankelijk gedekt door de vlag van enige Panamese maatschappijen, omvatte de aankoop van drie tankers die ieder negen reizen naar Beira zouden ondernemen met ruwe olie uit de Perzische Golf. Het eerste schip was de Manuela, een tanker van ruim 11.000 ton onder Liberiaanse vlag. Het schip kostte 650.000 dollar en werd in het Griekse scheepsregister ingeschreven. Dit schip werd 150 mijl ten Z.O. van Beira door een Brits fregat aangehouden. Het kon geen koers zetten naar Beira.

De Johanna V, die bijna 20.000 ton meet, is de omgedoopte Arietta Venizelos. Het schip zou 18.000 ton olie naar Beira brengen (aan het andere einde van de pijpleiding naar Rhodesië). De eigenaren echter, Venizelos S.A., wilden niet in het olieconflict gemengd worden en gaven het schip opdracht, koers te zetten naar Rotterdam. De groep die de 300.000 ton naar Rhodesië zou brengen, kocht het schip toen het bij Gibraltar was. De koopakte werd in New York getekend. Op weg naar Dakar werd het tien jaar oude schip omgedoopt in 'Johanna V'. Het derde schip, een vroegere Noorse tanker van 16.000 ton, werd eveneens gekocht door de combinatie en omgedoopt in Nicos V. De Griek achter de schermen aanvankelijk, die deze avontuurlijke tochten regisseerde was de voormalige zee-officier Nicos Vardinoyannis.

Dadelijk na aankomst van de Johanna V in Beira heeft de Britse

regering gevraagd om een spoedzitting van de Veiligheidsraad om vast te stellen op welke wijze het embargo op olieverscheppingen naar Rhodesië kon worden afgedwongen. Op 9 april is de Veiligheidsraad bijeengekomen. Door een meerderheidsbesluit van tien stemmen werd de Britse regering gemachtigd 'zodanig door het gebruik van geweld de aankomst van schepen met olie voor Rhodesië in Beira te verhinderen'. Daarmee was althans de zeeweg voor het regime-Smith versperd.

Voorts werd het Verenigd Koninkrijk gemachtigd, de tanker Johanna V aan te houden en onder beheer te stellen na haar vertrek uit Beira als het schip daar olie zou hebben gelost.

De landen die de resolutie hebben aangenomen zijn: Argentinië, China, Japan, Jordanië, Nederland, Nieuw-Zeeland, Nigerië, Oeganda, Verenigd Koninkrijk en Verenigde Staten. Er waren geen tegenstemmers, wel vijf onthoudingen nl. van: Bulgarije, Frankrijk, Mali, USSR en Uruguay.

In de loop van februari heeft de Rhodesische regering haar greep op de pers versterkt: er mogen geen blanke kolommen of delen van kolommen meer verschijnen in de bladen, waaraan is af te meten in welke mate de censuur heeft ingegrepen. Eric Robinsons, Rhodesisch correspondent van de Amerikaanse bladen Time en Life, is de toegang tot Rhodesië ontzegd.

Op 28 februari heeft de regering der Verenigde Staten bekendgemaakt stappen te hebben ondernomen om het Rhodesische inlichtingenbureau, dat kort tevoren in Washington was geopend, te doen sluiten. In de desbetreffende mededeling werd gezegd dat de directeur van dit bureau, de heer John Hooper, niet langer in deze functie in Amerika zou kunnen verblijven.

Op 2 maart werd in het Rhodesische parlement een wetsvoorstel ingediend ter uitbreiding van de speciale bevoegdheden der Rhodesische regering. De regent, of zoals de functionaris nu heet, de 'officer administering the Government' heeft de bevoegdheid, de uitzonderingstoestand af te kondigen. De minister van justitie en openbare orde, Lardner-Burke, verklaarde dat het wetsvoorstel niet de bedoeling had, de bevoegdheden van de regering op het gebied van de veiligheid in belangrijke mate te wijzigen of uit te breiden. Wel achtte hij het nodig, aan de omstandigheden die na de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring waren ontstaan, het hoofd te kunnen bieden. Nieuw waren alleen het recht tot deportatie van niet-ingezetenen, het recht tot inbeslagname door de regering van alle eigendommen en inbeheerstelling van alle zaken, het recht alle behuizingen binnen te treden en te doorzoeken en het recht om iedereen, in welk beroep of bedrijf ook werkzaam, orders te geven.

De sterkste uitingen van verzet tegen de regering-Smith vielen waar

te nemen in en om de Universiteit van Rhodesië en Nyasaland. Op 16 maart hebben meer dan 100 studenten een betoging gehouden in het gebied van de campus. Toen de studenten Afrikaanse nationalistische liederen begonnen te zingen en leuzen riepen, dreigde de rector, Prof. Adams, de politie te roepen als de orde niet spoedig zou zijn hersteld. Volgens de Rhodesian Herald begon de demonstratie tijdens een bijeenkomst van de niet-officieel erkende studentenvereniging. De studenten vroegen de leiding van de universiteit, het 'regime-Smith' af te wijzen en een einde te maken aan racistische praktijken in de (officiële) studentenvereniging.

Op 17 maart boycotte het grootste deel van de 230 Afrikaanse studenten van de universiteit de colleges. Deze boycot was voor de meeste docenten in de faculteiten van kunst en sociale wetenschappen aanleiding om te weigeren alleen voor Europese studenten college te geven. Na een bijeenkomst van drie uur verklaarden 35 docenten van beide faculteiten bij monde van Prof. W. Taylor deken der faculteit van sociale studiën, dat de 'overweldigende meerderheid van de 35 leden die hier hebben vergaderd, aan de kant van de studenten staan en uit hoofde daarvan willen vastleggen dat zij vasthielden aan hun weigering het regime-Smith te erkennen.

In de faculteiten van natuurkunde en medicijnen zijn de colleges gewoon doorgegaan.

Het regime-Smith heeft op 31 maart een besluit van kracht doen worden waarbij de vier fabrieken die auto's assembleren — BMC, Ford, Rover en Rootes —, niemand mogen ontslaan. In de periode van 17 december 1965 tot 13 januari van dit jaar heeft Ford 270 van zijn 520 employé's ontslagen, waaronder 45 Europeanen. BMC heeft sinds december 100 van de 500 man van de loonlijsten afgevoerd. Uit de schaarse statistieken blijkt dat in februari van dit jaar 406 personenwagens werden ingeschreven, tegen 899 in dezelfde maand van het vorige jaar.

De Rhodesische Constitutionele Raad heeft op 11 april bepaald dat de censor van de regering-Smith die onder de uitzonderingstoestand is ingesteld, niet het recht heeft de kranten te verbieden die plaatsen blank te laten waar de censuur heeft ingegrepen.

Sedert de invoering van de censuur heeft de Rhodesische pers de bepalingen van de regering waarin het open laten van de plaats waar gecensureerde kopij heeft gestaan werd verboden, genegeerd. Rhodesië's twee leidende dagbladen, de Rhodesia Herald en de Bulawayo Chronicle, zijn steeds opnieuw verschenen met pagina's waarin witte stukken voorkwamen.

In de motivering van haar uitspraak heeft de Constitutionele Raad ook gezegd dat 'de censor niet het recht heeft, de redactie te dwingen

kopij te publiceren waarin veranderingen zijn aangebracht en daardoor de valse indruk te wekken bij het publiek dat dergelijke kopij het werk zou zijn van de auteur.'

Op 27 april heeft de Britse ministerpresident, Harold Wilson, in het Lagerhuis bekendgemaakt dat 'met de heer Ian Smith in Salisbury' was overeengekomen, informele besprekingen te houden om te zien 'of er werkelijk een basis bestaat voor terugkeer van Rhodesië tot een constitutioneel bewind.'

Geen van beide partijen behoefde zich vooraf aan enige prealabele verklaring te binden. Deze besprekingen zijn inmiddels begonnen en duren nog voort.

President Kenneth Kaunda van Zambia heeft op 12 mei over de Rhodesische situatie gezegd, dat er zelfs als vreedzame middelen worden gebruikt, toch bloed zal moeten vloeien. Hij herinnerde eraan dat Zambia, onmiddellijk na de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring door Rhodesië, heeft aangedrongen bij Engeland op een totale breuk met Rhodesië en militaire actie. 'Rhodesië zou toen aan stukken getrokken zijn. Maar de Engelsen wilden dat niet. De Engelse besluiteloosheid en dadenloosheid heeft de Rhodesische rebellie tot een langdurige en moeilijke affaire gemaakt', aldus Kaunda.

De zitting van het 'Rhodesia Sanctions Committee' op 13 mei in Londen heeft niet geleid tot de botsing die tussen de vertegenwoordigers van de Britse regering en die van militante Afrikaanse leden-staten van het Commonwealth werd verwacht. Voornamelijk door Kenia en Zambia werd er op aangedrongen dat Engeland de ontwerp-motie voor de Veiligheidsraad, waarbij actie wordt gevraagd, geheel of ten dele zou steunen als die op 24 mei aan de orde komt.

Deze bijeenkomsten van de Gemenebestlanden op ambassadeursniveau worden achter gesloten deuren gehouden en naar buiten dringt zelden meer door dan een communiqué van twee regels. Wel is doorgesijpeld dat er tegen het einde van de zitting een lichte meerderheid zich er voor verklaard zou hebben, de Britse regering nog enige tijd te laten nu de sancties harder aan schijnen te komen.

Van betrouwbare zijde in Salisbury is vernomen dat hier op 14 mei in privékringen besprekingen zijn begonnen naar aanleiding van het plan voor een nieuwe constitutie dat is opgesteld door Hardwicke Holderness, een jurist. Enkele vooraanstaande figuren uit het land zijn hierbij aanwezig. De regering-Smith echter is er niet bij vertegenwoordigd. De voorstellen van Holderness (een gelijk aantal zetels in de Nationale Vergadering en een bescheiden maar onmiddellijk aandeel van Afrikanen bij de regering van het land) is een poging, een middenweg te vinden tussen totale blanke ofwel totale Afrikaanse dominantie. (Zie aspect: 'Waar ligt de weg van het midden?' in dit nummer.)

Zuid-Afrika

De algemene verkiezingen van 30 maart hebben een duidelijke overwinning voor de Nationale Partij opgeleverd. In de nieuwe Volksraad bezet de NP thans 126 van de 170 zetels, tegen 106 in de laatste Volksraad. De grote verliezer is de Verenigde Partij die van 49 op 39 terugviel. De Progressieve Partij behield haar ene zetel.

Vergeleken met 45% in de vorige verkiezingen bleken nu slechts 37% van de 1.8 miljoen kiesgerechtigden het beleid van de VP een aanvaardbaar alternatief te vinden voor de Bantoestanpolitiek van de NP.

Bij de verkiezingscampagne werd door de VP als oplossing van de bevolkingsproblemen in Zuid-Afrika voorgesteld een soepel systeem van sociale segregatie in een geïntegreerde maatschappij onder blank bestuur. Aan de regering werd verweten dat Zuid-Afrika te weinig heeft gedaan om het bewind van Ian Smith na de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van Rhodesië te steunen. Desondanks verloor de VP dertien zetels aan de NP, waarvan vier in het traditionele bolwerk der VP: Natal. De Progressieve Partij met haar beleid van integratie op basis van gekwalificeerd stemrecht behaalde 3,1% van de stemmen maar kwam niet verder dan het behoud van de ene zetel, die van Mrs. Helen Suzman.

De nieuwe Republikeinse Partij verweet de Zuidafrikaanse regering te veel te doen voor de Afrikanen. De politiek van eigensoortige ontwikkeling moet volgens de RP uitlopen op verlening van zelfstandigheid aan Afrikanen op hun traditionele gebieden. Hiertegenover wilde de RP gesteld zien de traditionele politiek van baasschap, dat gericht is op onverminderde bescherming van de blanken.

De leider van de RP, Prof. C. F. van der Merwe, stelde tijdens de verkiezingscampagne dat 'haat, vernieling en communisme de onvermijdelijke consequenties van het karakter van de zwarte man zijn'. De RP die in 22 districten kandidaten had gesteld, maar slechts 0,5% van de stemmen verkreeg, beschuldigde premier Verwoerd ervan ultra-liberaal te zijn. In antwoord stelde Verwoerd hierop in de Volksraad dat de NP de sterkste voorstander van de suprematie van de blanke man is.

De Liberale Partij heeft aan de verkiezingen niet deelgenomen omdat 37 van haar bestuursleden, waaronder voorzitter Peter Brown, krachtens de wet op onderdrukking van het communisme zich moesten onthouden van iedere politieke activiteit. Als minister van Bantoe-administratie en ontwikkeling werd aangesteld M. C. Botha (in het vorige kabinet plaatsvervangend minister). P. W. Botha kreeg de portefeuille van defensie. Het ministerie van inlichtingen komt nu onder leiding van senator Jan de Klerk. Als nieuw ministerie werd het departement van sport geschapen, waarvan F. W. Waring de leiding heeft. Dit ministerie van

sport werd aangekondigd door de premier in zijn laatste verkiezings-speech, in verband met veroordeling van rasvermenging in kerk en sport.

Het Defence and Aid Fund, dat juridische steun aan politieke gevangenen verleent, is op 18 maart verboden. Op de kantoren van dit fonds in Johannesburg, Kaapstad, Port Elisabeth, East London en Durban werden door de veiligheids politie dossiers, documenten, schrijfmachines en bankverklaringen in beslag genomen. Banktegoeden werden bevroren.

In de staatscourant van 18 maart werd het fonds tot onwettige organisatie in Zuid-Afrika verklaard krachtens de wet op de onderdrukking van het communisme.

De minister van justitie, Vorster, stelde dat het internationale Defence and Aid Fund (onder voorzitterschap van Canon John Collins van de Londense St. Paul's cathedral) als onderdeel van Christian Action een extremistische organisatie is, die door de Communistische Partij wordt gesteund en waarin vooraanstaande communisten zitting hebben. In de ministeriële verklaring wordt het Defence and Aid Fund beschreven als een organisatie, die in nauwe samenwerking met de Britse Movement for Colonial Freedom, Africa Bureau en Anti-Apartheid Movement, gekenmerkt wordt door vijandigheid tegenover Zuid-Afrika.

Het Zuidafrikaanse fonds wordt er door de minister van beschuldigd gelden beschikbaar gesteld te hebben aan het Afrikaans Nationaal Congres en de Communistische Partij, beide verboden organisaties. Dezelfde dag werd deze beschuldiging door Canon Collins uitdrukkelijk van de hand gewezen.

Volgens de minister streeft het fonds ernaar sociale, economische en politieke veranderingen aan te brengen in de republiek, zelfs door geweld als middel te gebruiken. De schrijver Alan Paton wordt in de officiële verklaring als supporter van het fonds genoemd. Paton's huis werd doorzocht. In een verklaring uitgegeven door de Liberale Partij (waarvan Paton de oprichter is) wordt gesteld dat door dit verbod van het fonds vele politieke gevangenen verstoken zullen blijven van juridische bijstand voor henzelf en van sociale steun voor hun families.

Op 2 mei werd het verbod van het fonds betwist in het Hooggerechtshof in Kaapstad op de grond dat de verbannen organisatie geen gelegenheid is gegeven de tegen haar ingebrachte beschuldigingen te weerleggen. Tevens werd een verzoek tot het Hooggerechtshof gericht om de minister van justitie, Vorster, te dwingen de documenten openbaar te maken die betrekking hebben op de commissie van onderzoek voor het fonds. De vroegere voorzitter van het Fonds, Dr. Raymond Hoffenberg, verklaarde dat 'naar alle waarschijnlijkheid zulk een commissie nooit heeft bestaan'. Inmiddels heeft op 13 april de secretaris-generaal van de VN en de afgevaardigde van Zweden bij deze organisatie aangedrongen bij

alle leden-staten om bedragen ter beschikking te stellen van een VN-fonds voor de Zuidafrikaanse slachtoffers van apartheid.

Het proces Fischer. Abram Fischer is op 9 mei door het Hooggerechtshof in Pretoria tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld nadat hij op 4 mei schuldig was bevonden op alle vijftien punten van de akte van beschuldiging, die gebaseerd was op de sabotagewet en de wet op de onderdrukking van het communisme. Bovendien kreeg Fischer ook een gevangenisstraf van acht jaar wegens zijn lidmaatschap van de verboden Communistische Partij (het enige punt dat door Fischer werd toegegeven) en tot negen maanden en een geldboete wegens fraude en valsheid in geschrifte.

In zijn pleidooi zette de Afrikaner Fischer uiteen waarom hij, die opgegroeid was in het milieu van rassenscheiding, zich volledig had geïdentificeerd met de strijd voor een democratisch Zuid-Afrika. Fischer verklaarde de noodzaak van gehoorzaamheid aan de landswetten te aanvaarden, maar 'als de wetten zelf immoreel worden en van de burger deelneming in een georganiseerd onderdrukkingstelsel eisen — zelfs slechts door zijn stilzwijgen of apathie — dan geloof ik dat er een hogere plicht ontstaat. Deze wetten werden niet aangenomen om de verspreiding van communisme tegen te gaan maar met het doel het verzet van de meerderheid van onze burgers de mond te snoeren'. Twee redenen gaf Fischer op voor zijn toenadering tot de Communistische Partij. 'De ene is het schreeuwende onrecht dat in de Zuidafrikaanse maatschappij bestaat en gedurende lange tijd heeft bestaan, de andere, het groeiende inzicht, toen ik meer en meer met de Congresbeweging te maken kreeg, dat is de beweging voor vrijheid en gelijke rechten van de mens voor allen, dat het altijd de leden van de Communistische Partij waren, die bereid bleken, ongeacht de prijs, het meeste op te offeren, zich het meeste in te spannen, de grootste gevaren onder ogen te zien in de strijd tegen armoede en discriminatie'. Na vastgesteld te hebben dat alle blanke Zuidafrikaanse burgers dit onrecht kunnen zien, beschuldigde Fischer met name de Afrikaners ervan niet in te willen zien dat de Afrikanen, kleurlingen en Indiërs een groeiende haat voor hen krijgen. Fischer besloot zijn pleidooi met de volgende woorden: 'Het optreden waarvan ik beschuldigd ben, is gericht geweest op het in leven houden van contact en begrip tussen de rassen van dit land. Als dit op een dag helpen zou om een brug te slaan waarover blanke leiders en de werkelijke leiders van de niet-blanken elkaar ontmoeten om het lot van ons allen te bepalen door onderhandeling en niet door gebruik van wapens, zal ik in staat zijn ieder vonnis dat dit hof mij oplegt te dragen met moed. Die moed zal worden versterkt door

tenminste de wetenschap dat gedurende vijftiengintig jaar ik geen aandeel heb gehad zelfs niet door passieve aanvaarding aan dat afschuwelijke systeem van discriminatie dat wij in dit land hebben ingesteld en dat vandaag een aanfluiting in de beschaafde wereld is geworden.'

Fischer, die tot november 1965 ondergedoken was in Zuid-Afrika, had eerder in een brief aan zijn advocaat verklaard: 'Ik ben ervan overtuigd dat het de plicht is van iedere oprechte tegenstander van de regering om in dit land te blijven en zich met lichaam en ziel te verzetten tegen de gruwelijke apartheid. Dat zal ik doen zolang ik kan.'

Aan de politierechter schreef Fischer vanuit zijn onderduikadres dat hij was ondergedoken omdat er 2500 politieke gevangenen in Zuid-Afrika zijn. 'Zij zijn geen misdadigers maar vurige tegenstanders van de apartheid. Als dit onverdraagzame systeem niet snel en radicaal wordt veranderd, is een bloedige burgeroorlog niet te vermijden, omdat een meerderheid wordt onderdrukt en een dergelijke onderdrukking met groeiende haat zal worden bestreden. Ik kan niet langer het recht dienen zoals ik het de afgelopen 30 jaar heb geprobeerd. Ik kan het alleen op de manier die ik thans heb gekozen'.

De schrijfster Mary Benson is op 15 februari onder huisarrest gesteld. De 46 jarige auteur van 'The African Patriots' mag haar woning op werkdagen slechts overdag verlaten, terwijl haar voor de tijd van vijf jaar verboden is op enigerlei wijze mee te werken aan enige publikatie. Hiertegen werd een week later geprotesteerd door de auteurs Nadine Gordimer en Alan Paton, die van mening zijn, dat de toestemming om gedurende de dag in haar levensonderhoud te voorzien, geen zin heeft nu Mary Benson tegelijkertijd door een schrijfverbod getroffen is. Omdat de schrijfster hierdoor gedwongen werd het werk aan een onvoltooide roman te staken heeft Mary Benson een uitreisvisum aangevraagd. Dit bleek niet nodig omdat zij Brits staatsburger is geworden door verblijf in Engeland, nadat haar Zuidafrikaanse paspoort vervallen was verklaard. Op 16 april heeft Mary Benson Zuid-Afrika per vliegtuig verlaten nadat haar te kennen was gegeven dat zij onder geen beding zou mogen terugkeren.

Eveneens onder huisarrest gesteld werd Charles Channon. Deze 46-jarige vertegenwoordiger van Visnews verzorgde televisienieuws uit Zuid-Afrika. Krachtens de wet op de onderdrukking van het communisme is het Channon sinds 18 april voor de tijd van vijf jaar verboden vergaderingen bij te wonen en bezoekers (behalve een arts) te ontvangen. Dagelijks dient Channon zich bij de politie te melden, maar van vijf uur 's avonds tot acht uur 's morgens is het hem verboden zich buitenshuis te bevinden.

Eveneens getroffen door een vijfjarig huisarrest werd Mej. Ruth

Hayman op 22 april. Deze advocate uit Johannesburg was in de laatste jaren betrokken bij de verdediging in een aantal politieke processen. Haar is nu krachtens de wet op de onderdrukking van het communisme verboden zich buiten Johannesburg te bevinden, terwijl zij iedere nacht, weekend en feestdag thuis moet zijn.

De Kaapse architect Bernard Gosschalk, sinds januari gedetineerd onder de 180 dagen detentiewet, werd onmiddellijk na zijn vrijlating op 30 april onder huisarrest gesteld.

Michael Dingake en de blanke Isaac Heymann werden op 6 mei schuldig bevonden aan lidmaatschap van de verboden Communistische Partij en het Afrikaans Nationaal Congres. Dingake, die afkomstig is uit Beetsjoeanaland werd in Rhodesië gearresteerd en overgedragen aan de Zuidafrikaanse politie bij de grens. Beide beklagden werden eveneens schuldig bevonden aan subversieve activiteiten ter bevordering van de doelstellingen van de verboden organisaties.

Dingake werd veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf en Heymann tot 5 jaar. In verband met dit proces zijn aanklachten ingediend tegen twee vrouwen, Chloe Gama en Violet Weinberg, die geweigerd hebben te getuigen tegen Dingake en Heymann. Beide vrouwen zijn de eersten, die op 8 mei na voltooiing van hun 180 dagen detentie zijn vrijgelaten. De echtgenoot van Mevrouw Weinberg en haar dochter zitten gevangen krachtens de wet op de onderdrukking van het communisme.

De minister van economische zaken, Diederichs, heeft de bouw van een tweede installatie ter verkrijging van olie uit steenkool aangekondigd. Volgens een verklaring op 20 maart zal deze installatie, die *f* 750 miljoen kost, van 35 tot 40% van Zuid-Afrika's behoefte aan olie dekken.

De vierde zitting van de wetgevende vergadering van de Transkei werd op 20 april geopend. De vroegere Chief Whip van de regeringspartij, de Nationale Onafhankelijkheidspartij, Shadrack Sinaba heeft verklaard dat hij voornemens is een nieuwe partij op te richten, die onafhankelijkheid voor de Transkei in mei 1967 wil eisen. Hij wordt gesteund door Rev. Benjamin Rajuili van de multiraciale oppositiepartij. De eerste minister van de Transkei, Chief Kaiser Matanzima, steunt de apartheidspolitiek van Zuid-Afrika en is een tegenstander van snelle onafhankelijkheid. De opening van de wetgevende vergadering werd verricht door de Zuidafrikaanse minister van Bantoe-administratie en ontwikkeling, M. C. Botha, die verklaarde dat de politiek van gescheiden ontwikkeling praktisch, mogelijk en aanvaardbaar was.

ASPECTEN

NIGERIË NA DE STAATSGREEP

Het militaire bewind van generaal-majoor J. T. U. Aguiyi Ironsi heeft in de eerste vier maanden van zijn optreden met voortvarendheid de problemen aangepakt. Corruptie en fraude werden niet alleen bestreden door arrestatie van vroegere ministers en vooraanstaande politici, maar ook door de eis van een meer gedisciplineerde werkwijze van de ambtenarenstand. De kwalen van het vorige bewind in de eerste republiek zijn echter niet genezen met bestrijding van corruptie van politici en inefficiëntie van de ambtenaren.

Het bewind Ironsi beschouwt als grootste probleem de bestrijding van het regionalisme van de partijen en het particularisme van de stammen. Het militaire antwoord hierop, zo blijkt uit radiotoespraken van de generaal op 21 februari en 31 maart, is de eenheidsstaat. Toch zeggen de militairen geen politieke ambitie te hebben en niet van plan te zijn langer aan de regering te blijven dan strikt nodig is om de overgang naar een burgerlijk bestuur mogelijk te maken. Deze overgang zal plaats vinden nadat de nieuwe grondwet ter goedkeuring in een referendum is voorgelegd aan de kiezers, waarna parlementsverkiezingen zullen plaats vinden volgens algemeen stemrecht, dat nu ook aan de vrouwen in Noord-Nigerië zal worden toegekend.

Hoe die nieuwe grondwet eruit zal zien, hangt af van de studiegroep voor grondwetsherziening, die onder voorzitterschap van Chief Rotimi Williams zal moeten bepalen of de eenheidsstaat (met een eenpartijstelsel of een meerpartijen-systeem) te verkiezen is boven een federale staatsvorm, en hoe de ruimtelijke indeling van de staat zal moeten zijn. Intussen neemt deze vrijblijvend schijnende opdracht aan de studiegroep niet weg dat de militaire regering uitgesproken voorkeur heeft voor de eenheidsstaat. Bij iedere gelegenheid heeft Ironsi beklemtoond dat Nigerië sterk gecentraliseerd geregeerd moet worden — al blijven voorlopig de voormalige deelstaten als administratieve eenheden gehandhaafd. Centralisering van wetgevende arbeid is nodig om een uniforme ontwikkeling in de sociale en economische sfeer te bevorderen. De gebieden die speciaal genoemd werden voor centrale behandeling, zijn: onderwijs, vakopleiding, werkgelegenheid, landbouw, industrie en gezondheidszorg. Op 31 maart verklaarde Ironsi ervan overtuigd te zijn 'that the bulk of our people want a united Nigeria and that they want in future one government for Nigeria and not a multitude of governments'. Daarbij werd de verzekering gegeven dat het landsbestuur vanuit een centraal

punt zal worden geregeld. Het ziet er dus niet naar uit dat de studiegroep volkomen vrij staat in haar aanbevelingen.

Uit de studieopdracht blijkt dat het militaire bewind niet alleen uitgesproken voorkeur heeft voor de eenheidsstaat, maar ook een bedreiging van de nationale integriteit ziet in de oude partij-formaties en in het optreden van beroeps politici. Tevens laat het militaire bewind duidelijk merken dat de stamloyaliteiten in politici tot een absoluut minimum gereduceerd zullen worden.

Dit alles maakt de taak van de studiegroep niet gemakkelijker. Want hoe begrijpelijk ook de huidige afkeer van het totaal mislukte federale systeem langs scheidslijnen van stamloyaliteiten is, en hoe noodzakelijk centralisering van gezag in Nigerië is gebleken, toch zal het niet eenvoudig zijn de provinciale autonomie drastisch te beperken en de regionale competentiesferen en ambtenarenapparaten in te krimpen. De jarenlange constitutionele en administratieve scheiding in deelstaten vond niet alleen haar vermeende rechtvaardiging in stamtegenstellingen, maar heeft ook bevruchtend gewerkt op de onderlinge naijver bij de bezetting van ambten en posities, bij de verlening van studiebeurzen en de verdeling van inkomsten en kapitaal. Het Moslim-Noorden dat onder het Britse bestuur via indirect rule een geringere alfabetisering en ontsluiting doormaakte dan het gekerstende Zuiden, heeft van zijn politieke beheersing over de federatie gebruik gemaakt deze achterstand — onder andere tot uitdrukking komende in een relatief kleiner aandeel van het Noorden in het landsbestuur — in te halen. Dit werd door het Zuiden niet volkomen terecht als ongeoorloofde discriminatie gezien. In een nieuwe eenheidsstaat zal het moeilijk vallen de op dit punt tegengestelde eisen van Noord en Zuid redelijk met elkaar te verzoenen.

Nu het eerste enthousiasme over de staatsgreep wat is geluwd, gaan er stemmen op die pleiten voor het behoud van een gewijzigde federale constructie. Zo heeft bijvoorbeeld Chief H. O. Davies op 27 maart in de Sunday Times gepleit voor een kwasi-federale grondwet, zoals ook Zuid-Afrika en Canada hebben. Niettemin lijkt het waarschijnlijk dat de opvatting van een gecentraliseerd gezag over een groter aantal provincies dan er deelstaten waren, met beperktere bevoegdheden, zal prevaleren. Inmiddels zijn een aantal personen doende te komen tot de opstelling van een ideologie, waaraan het de Nigeriaanse politieke partijen en het Nigeriaanse staatsleven tot nu toe heeft ontbroken. De publiciteitssecretaris van de Actiegroep, Bola Ige, en de nieuw benoemde Vice-Chancellor van de Universiteit van Ife, Prof. H. A. Oluwasanmi, zijn degenen, die in dit verband het meest genoemd worden.

De grote economische problemen worden intussen niet onderschat. Al blijkt uit de begroting van 1966 dat Nigerië een overschot op de

betalingsbalans van ongeveer 114 miljoen gulden heeft en dat het tekort op de handelsbalans van 400 miljoen gulden in 1964 is teruggelopen tot 75 miljoen gulden, toch is de economische situatie in Nigerië verre van stabiel. De ook na de staatsgreep aanhoudende prijsstijging van levensmiddelen, de werkeloosheid en het achterblijven op het ontwikkelingsplan van 1962 zijn enkele van de belangrijkste punten van studie voor de Economische Plangroep onder leiding van Chief S. Adebo. Deze uit zeven leden bestaande groep is door Ironsi belast met een onderzoek naar de economische toestand in Nigerië sinds 1960.

Adebo, die tot voor kort Nigerië's vertegenwoordiger bij de VN was, maakte begin april bekend, dat Nigerië in één jaar meer verloren had door ongunstige handelsvoorwaarden dan in drie jaar aan hulp was ontvangen. Ook blijkt het zesjarenplan te veel uitgegeven te hebben voor administratie en te weinig voor produktieve sectoren zoals de landbouw. Van de in 1962 benodigde 6700 miljoen gulden voor het plan ontbreken nog 4260 miljoen. De Consultatieve Groep van de Wereldbank heeft inmiddels midden februari hulp toegezegd, zodat het werkelijke tekort voor voltooiing van het plan in 1968 nog slechts 800 miljoen gulden bedraagt.

De gunstige ontwikkeling van betalings- en handelsbalans heeft niet verhinderd dat de kosten van levensonderhoud, vooral van de lagere inkomensgroepen, te hoog zijn opgelopen. Een poging deze ontwikkeling te stuiten werd op 28 maart gedaan, toen tariefwijzigingen werden ingevoerd. Zo werden benzineprijzen verlaagd evenals de invoerrechten op auto-onderdelen voor assemblage, cement, schoenen, verf en lucifers, terwijl de invoerrechten stegen (in de meeste gevallen tot 75% voor vlees en vleeswaren, vis, groente, fruit, rijst, bier, sigaren en sigaretten).

Het militaire bewind heeft zich voor de belangrijkste problemen van staatsvorm en economie verzekerd van de vele deskundigen die Nigerië telt, maar die onder het vorige bewind niet voldoende tot hun recht konden komen wegens hun gezindheid en wegens het zo verderfelijke gebleken nepotisme van de machthebbers. Er wordt in Nigerië met recht van dit bewind veel verwacht.

Toch zijn er enkele punten waarop Ironsi's beleid wordt gekritiseerd. De percelen grond, die onder de vorige regering in het federale gebied van Lagos aan vooraanstaande burgers werden toegewezen, zijn nog niet aan de staat vervallen verklaard, zoals overal elders in Nigerië wel het geval is. Mocht blijken dat het leger hier bepaalde voordelen bij heeft, dan is de oprechtheid van de bestrijding der corruptie ondergraven. Vervolgens wordt het Ironsi kwalijk genomen, dat Chief Awolowo, de voormalige oppositieleider, nog steeds gevangen zit wegens een poging de vroegere regering omver te werpen — iets dat nu met grote instem-

ming is gebeurd. Tenslotte wordt het vreemd gevonden dat de jonge officieren die de stoot tot de staatsgreep gaven (en met name majoor Nzegwu) nog steeds gevangen zitten.

De populariteit van het bewind Ironsi, dat niet bij machte is gebleken de stijging van de kosten van levensonderhoud afdoende te stuiten, daalt naarmate de populaire helden van de 15e januari langer gevangen gehouden worden.

K. L. R.

MILITAIRE TEGENSTELLINGEN IN WEST-AFRIKA

De staatsgreep, die op 24 februari een einde maakte aan het bewind van Dr. Kwame Nkrumah en de Convention People's Party verschilt in oorzaak en gevolg van de militaire staatsgreep in Nigerië een maand eerder, al zijn er uiterlijke overeenkomsten. Zo komen de staatsgrepen in Nigerië en Ghana overeen in hun bestrijding van corruptie en bestrafing na onderzoek van eventuele schuldigen. Ook de opschorting van de grondwet en het verbod van politieke activiteit zijn kenmerkende gevolgen van beide staatsgrepen. Maar de grondoorzaken voor het militaire optreden in Ghana en Nigerië verschillen.

De Bevrijdingsraad onder voorzitterschap van luitenant-generaal J. A. Ankrah noemde als reden voor de staatsgreep de slechte politieke en economische toestand in Ghana. Enige weken later gaf een van de oorspronkelijke samenzweerders, kolonel (inmiddels tot generaal-majoor bevorderd) E. K. Kotoka, in een televisie-interview op 14 maart als reden voor de staatsgreep de ontevredenheid in het leger, voornamelijk over het voornemen van Nkrumah om de Ghanese strijdkrachten paraat te houden voor optreden tegen Rhodesië.

In Nigerië werd de staatsgreep veroorzaakt door de steeds omvangrijker wordende onlusten in de westelijke deelstaat, waartegen de federale regering en het federale parlement een uiterst passieve houding aannamen, hoewel (of wellicht: omdat) het duidelijk was dat de NNA (Nigerian National Alliance) van Akintola's Nigerian National Democratic Party en Bello's Northern People's Congress een systematische onderdrukingscampagne had voorbereid voor Zuidelijk Nigerië. In het kort samengevat was de oorzaak voor de staatsgreep in Nigerië het gebrek aan intern beleid van overwegend corrupte politici.

In Ghana daarentegen was het ook Nkrumah's buitenlandse politiek waar het leger bezwaren tegen bleek te hebben, evenals tegen Nkrumah's pogingen de macht binnen de strijdkrachten te verdelen over twee groepen, waarvan de ene in Engeland opgeleid en de andere op Russische

leest geschoeid was. Bovendien had de slechte economische toestand waarin vooral de prijs van cacao, de schaarste van consumptiegoederen, de importrestricties en de aanwending van overzeese reserves voor lange-termijnprojecten voor industrialisatie, onderwijs, gezondheidszorg en transport een rol speelden, een klimaat geschapen waarin samenzweers konden rekenen op steun van grote groepen uit het Ghanese volk.

Vooraf in Afrikaanse landen werd echter de vraag gesteld of hiermee de gehele achtergrond van de staatsgreep in Ghana is weergegeven. Zo wordt beweerd (en door Ankrah uitdrukkelijk ontkend), dat de Britse geheime dienst — uit vrees voor Ghana's te verwachten kritische houding t.o.v. Wilson's Rhodesië-politiek op de recente conferentie van de OAU — de inmiddels in Ghana gearresteerde Daniel Amihyi zou hebben gesteund bij de voorbereiding van een staatsgreep. Deze hypothese, volgens het Franse opinieblad *Nouvel Observateur* van 2 maart 1966 opgesteld door de Franse geheime dienst, op verzoek van een aantal franssprekende Afrikaanse landen zoals Senegal, Ivoorkust en Mali, houdt in dat Ankrah de staatsgreep met steun van de Amerikaanse CIA (waarmee hij sinds zijn bevel over het Ghanese detachement in Léopoldville in contact zou hebben gestaan) heeft uitgevoerd, daarmee op gelijksoortige plannen van Londen vooruitlopend. Ankrah zou namelijk van de CIA 'onvoorwaardelijke steun' toegezegd hebben gekregen als hij Nkrumah op korte termijn omver zou werpen.

Het is moeilijk te bepalen wat hier van waar is, want een geslaagde staatsgreep versluiert meestal afdoende de geheime componenten daarvan. Het is niet onmogelijk dat de CIA — gezien recente onthullingen over organisatie en praktijken van dit lichaam — een dergelijke belofte inderdaad gedaan heeft. Evenzeer is het mogelijk dat de Frans-Amerikaanse tegenstellingen op internationaal niveau ook hier een rol speelden bij de vorming van de mening van de Franse geheime dienst (vooropgesteld dat de *Nouvel Observateur* deze inderdaad juist weergeeft).

Hoe dit ook zij, de militaire staatsgreep in Ghana heeft duidelijk een grotere internationale betekenis dan die in Nigerië. De breuk tussen Ghana en Guinee (ontstaan door Sékou Touré's aankondiging op 2 maart dat Nkrumah krachtens het op 28 november 1958 gesloten — en door beide landen geratificeerde — verdrag tot vorming van een Unie van Afrikaanse Staten, zal optreden bij OAU-conferenties als staatshoofd en versneld door de daaropvolgende radio-oorlog) was niet het enige teken van opschudding onder de Afrikaanse landen.

Na de staatsgreep in Nigerië was immers wel vrij algemeen betreurd dat de voormalige eerste minister, Alhaji Sir Abubakar Tafawa Belewa, het leven verloren had, maar het militaire bewind Ironsi werd vrijwel onmiddellijk en vrijwel algemeen erkend. Een dergelijke vlotte erkenning kreeg het militaire bewind van Ghana niet. Ankrah was genoodzaakt

goodwill-missies naar een aantal Afrikaanse landen te sturen om de gemoederen over het afzetten van Nkrumah te kalmeren. Niet alleen staatslieden en regeringsleiders als Tsiranana, Tubman, Nyerere en Modibo Kéita, maar ook de regeringen van Kenia, Egypte, Somalië, Congo (Brazz), Algerije en Tunesië bleken de afzetting van Nkrumah te betreuren (al bleek met name Tubman later weer uiterst kritisch tegenover de afgezette Ghanese president te staan). De regerende coalitiepartijen van Soedan beschouwden Nkrumah wel als dictator, maar betreurden de staatsgreep, terwijl de Soedanese oppositiepartijen de staatsgreep zonder meer afwezen. Zambia ging zover om op 4 maart haar Hoge Commissaris uit Accra terug te roepen.

De Nigeriaanse staatsgreep wordt in Afrika kennelijk als interne afrekening met een corrupt verleden en een onmogelijke federale structuur gezien, waaruit Nigerië waarschijnlijk sterker naar voren zal treden.

De staatsgreep in Ghana daarentegen heeft het bestaande evenwicht in Afrika in ideologisch opzicht verstoord. Verwacht wordt bovendien dat het nieuwe bewind uit afkeer van het planmatige in Nkrumah's beleid, een liberalisering van handel en deviezencontrole zal bewerkstelligen, die de non-alignment politiek (ook door Ankrah beleden) in gevaar zal brengen door sterkere binding aan het Westen — het terugroepen van de Ghanese ambassadeur uit Praag zou hier op kunnen wijzen, evenals het sluiten van de Oostduitse handelsmissie in Accra, het in grote getale naar huis sturen van Russen, Oost Duitsers en Chinezen, (waaronder ook leerkrachten), het staken van de vluchten van Aeroflot op Accra en het intrekken van de studiebeurzen voor Ghanese studenten in Oost-Europa.

Zowel in Ghana als in Nigerië hebben de militairen aangekondigd zo spoedig mogelijk een burgerregering in te zullen stellen. Maar terwijl Nigerië zich daarbij beraadt op de eventuele noodzaak van de invoering van een éénpartijstelsel binnen een reeds aangekondigd sterker centraal gezag, wijzen de uitlatingen van de militairen in Ghana op een andere, meer decentraliserende neiging.

Terwijl in Nigerië de invloed van de stamhoofden niet alleen door de militairen is beknot maar zeer waarschijnlijk tot een minimum beperkt zal blijven, hebben in Ghana de traditionele heersers ondanks het verbod van politieke activiteit vergaderd en hun eisen gesteld voor een krachtiger positie binnen de nieuwe grondwet.

Hoezeer de staatsgrepen in Ghana en Nigerië naar oorzaak en gevolg verschillen, zal waarschijnlijk pas goed blijken wanneer burgerregeringen enige tijd met de nieuwe grondwetten gewerkt zullen hebben. Het is echter evident dat ondanks de uiterlijke overeenkomsten, de staatsgrepen in Ghana en Nigerië niet onder een noemer gebracht kunnen worden.

K. L. R.

Oeganda, met zijn oppervlakte van 250.000 km² heeft een nagenoeg niet-schriftkundige bevolking van 6,5 miljoen zielen, verdeeld over niet minder dan 28 stammen. Het land bestaat uit vijf gefedereerde staten (waaronder vier koninkrijken), een aantal districten en het gebied Mbale, wier politieke samenwerking te wensen overlaat. De belangrijkste deelstaat is het koninkrijk Boeganda, dat op een eerwaardige traditie kan bogen en naar verhouding het best ontwikkelde gebied van Oeganda vormt. Het strekt zich uit in het hart van Oeganda en langs de noordwestelijke oevers van het Victoriameer.

De president (Sir Edward Mutesa II) die door het aanvaarden van de nieuwe constitutie van zijn macht is ontheven, is tevens Kabaka (koning) van Boeganda. Hij is zeer populair bij zijn onderdanen. Kabaka Yekka (de koning alleen) is de naam van de partij die zijn belangen behartigt.

Het voorspel tot de staatsgreep van Obote was de beschuldiging van het lid der oppositie Dakudi Ocheng in het parlement — Obote was toen buitenslands — dat kolonel Amin en enkele andere prominenten, waaronder Obote zelf, betrokken waren bij een complot om de constitutie van het land omver te werpen en dat zij goederen en wapens hiertoe hadden verstrekt aan revolutionairen die zich in de wouden nabij Mount Elgon, in Oost-Oeganda, op een staatsgreep voorbereidden.

De 42-jarige Dr. Milton Obote heeft een veelbewogen leven achter zich. Hij begon zijn loopbaan als herdersjongen. Talrijk zijn de verhalen over zijn onbevreesdheid in die dagen. Zo zou hij bij verschillende gelegenheden de strijd hebben aangeboden met een luipaard, twee slangen en drie leden van de Mau-Mau. Hij studeerde politieke wetenschappen en economie aan de Makarere-universiteit, maar gaf zijn studie in 1950 op en kwam terecht in de wereld van de vakverenigingen. Hij hielp de Kenya African National Union oprichten. Toen hij Kenia moest verlaten zette hij zijn activiteiten in Oeganda voort. In 1957 werd hij daar lid van de wetgevende vergadering en in april 1962 ministerpresident. Zes maanden later werd zijn land onafhankelijk.

Oeganda, een kunstmatige en weinig samenhangende staat, zoals zoveel gebieden die een erfenis zijn van het koloniale verleden, wordt verdeeld door ras- en cultuurtegenstellingen. (Alleen Boeganda is een eenheid, de menging tussen pastorale Niloten en Bantolestammen is er volkomen.) In de noordelijke gebieden wonen Himavolken die zich niet met de Bantoe hebben gemengd. Deze groepen hebben tot dusver sterke invloed op de politieke gang van zaken in Oeganda gehad. Juist in de laatste jaren hebben de bewoners van Oeganda en de Bantolestammen eromheen hun politiek isolement opgegeven en zijn Obote's Uganda People's

Congress binnengestroomd. Het zag ernaar uit dat zij daar spoedig een meerderheid zouden verwerven, toen Obote ingreep. Het staat allerminst vast dat de rust in Oeganda door deze manoeuvre definitief is verzekerd.

A. E. B.

TROEBELN IN EEN GELAAGDE SAMENLEVING

Het centraalafrikaanse koninkrijk Boeroendi was een Duitse kolonie voor de eerste wereldoorlog en een mandaatgebied onder Belgisch bestuur tot zijn onafhankelijkheid in 1962. Het wordt na twee merkwaardig-rustige jaren van zelfbestuur nu geplaagd door felle tegenstellingen tussen de twee volken die samen de drie miljoen inwoners van het land opleveren.

In de vijftiende eeuw zijn de veehoudende en nomadiserende krijgers der Wa Toetsi (meervoud v. Toetsi) uit het Noordoosten het gebied binnengevallen dat nu Rwanda en Boeroendi heet. Zij hebben er het landbouwvolk der Ba Hoetoe onderworpen. (De situatie herinnert in sommige opzichten aan de invallen der Foelani in Nigerië, eveneens nomaden en veehouders, die de van landbouwlevende Hausa onder de voet hebben gelopen. Ook de nomadiserende Mongolen uit de aride gebieden van Centraal-Azië zijn naar vruchtbare streken uitgezwermd en hebben er sedentaire bevolkingen aan zich ondergeschikt gemaakt.) Noch tijdens het Duitse, noch tijdens het Belgische bestuur is in de interne verhoudingen tussen Wa Toetsi en Ba Hoetoe veel veranderd. Pas in 1959 zijn de Ba Hoetoe, (die zeker vier vijfde van de totale bevolking uitmaken, zowel in Rwanda als in Boeroendi) in Rwanda tegen de bovenlaag in opstand gekomen. In 1962 hebben de Ba Hoetoe in Rwanda na veel troebelen de republiek uitgeroepen. Duizenden Toetsi zijn in die dagen een gewelddadige dood gestorven. In Boeroendi echter bleven de Wa Toetsi aan de macht. Boeroendi kon ogenschijnlijk bogen op stabielere intertribale verhoudingen, misschien door de sterkere mate van menging tussen beide stammen en waarschijnlijk ook door de grotere persoonlijke populariteit van zijn koning (Mwami), Mwambutsa IV.

Nu echter, vier jaren later, bestaat er een reëel gevaar dat de situatie zich in dezelfde richting ontwikkelt als in Rwanda. De moeilijkheden ontstonden in 1964 tijdens de opstand in Congo. De Boeroendische regering stond toen onder leiding van A. Nyamoya en een groep linkse Toetsi-leiders. Boeroendi voerde toen een uiterst linkse buitenlandse politiek, sterk beïnvloed, zo niet ten dele beheerst door de overactieve

ambassade van de Chinese Volksrepubliek in Boejoemboera. Boeroendi was toen een van de belangrijkste transitgebieden voor wapenleveranties van Dar es Salaam naar Oostelijk Congo.

De Toetsi-regering van Nyamoya voerde een agressief beleid. De elite Tutsi-leiders. Boeroendi voerde toen een uiterst linkse buitenlandse van die dagen was anti-Hoetoe, anti het Westen en anti-blanken. In januari 1965 greep de Mwami in. Hij ontsloeg Nyamoya en benoemde een vooraanstaande Hoetoe, Ngendandumwe, tot premier. Enkele dagen na zijn benoeming werd Ngendandumwe door sluipmoord om het leven gebracht, een daad die algemeen wordt toegeschreven aan extremisten onder de Wa Toetsi. De Mwami heeft daarop de betrekkingen met de Chinezen verbroken. In de verkiezingen die daarop werden gehouden, de eerste vrije verkiezingen sedert de onafhankelijkheid, behaalden de Hoetoe een meerderheid in de nationale vergadering. De volgende premier, Bihumugani, die in de Afrikaanse politiek is bekend geworden als 'Biha', werd leider van een zakenkabinet waarin de Hoetoe-leiders een kleine meerderheid hadden.

Op 19 oktober 1965 ondernam een groep Hoetoe-officieren van de gendarmerie een aanval op het koninklijk paleis. De Mwami wist te ontkomen, ministerpresident Biha echter werd ernstig gewond. De extremisten onder de Wa Toetsi grepen toen hun kans: in het nationale stadion volgden massale executies. Hier liet een groot deel van de intellectuele bovenlaag der Ba Hoetoe het leven. (Dit zijn de 86 executies waarvan in het chronologisch overzicht melding is gemaakt.) Als reactie op deze gebeurtenissen gingen de Hoetoe in het binnenland tot de aanval over en richtten slachtingen onder de vroegere meesters aan.

Op het ogenblik is de Mwami in Genève. De ministerpresident Biha is nagenoeg genezen, teruggekeerd in zijn land. Hij heeft het land onder militair bestuur gesteld. Er is een avondklok ingesteld van middernacht tot het aanbreeken van de dag. Er heerst op het ogenblik een min of meer onheilspellende rust in Boejoemboera.

Boeroendi is relatief overbevolkt. De vijftigduizend vluchtelingen die het land in de laatste tijd zijn binnengekomen, Toetsi uit Rwanda en Congolezen, waaronder Toetsi-krijgers die aan de zijde van de Congolese rebellen hebben gevochten, maken de spoeling nog dunner en vooral de situatie nog minder overzichtelijk. De Mwami heeft de macht nog in handen. Hij alleen wordt in staat geacht de extremisten van beide stammen in bedwang te houden. Hij schijnt er echter vooralsnog weinig voor te voelen, het veilige Genève te verlaten.

Het ziet er niet in alle opzichten zo somber uit. Onder de Hoetoe zowel als onder de Toetsi bestaan er een minderheid van gematigden die een vreedzaam samenleven tussen beide stammen in principe mogelijk

achten. Het zijn bovendien stammen met een ten dele zelfde culturele achtergrond, stammen die dezelfde taal spreken, in veel opzichten dezelfde gebruiken volgen en beide met de Mwami sterk zijn verbonden. Er bestaat zolang het geweld niet is hervat, altijd een mogelijkheid dat deze gematigde elementen de overhand krijgen. Deze kans bestaat vooral door het groeiende inzicht dat elke hervatting van het geweld alleen maar het uitzicht opent op de lugubere weg van eindeloze wraak en wederwraak.

A. E. B.

WAAR LIGT DE WEG VAN HET MIDDEN?

Voor veel politieke ontwikkelingen die een fatale wending hebben genomen was — achteraf gezien — een redelijke oplossing mogelijk geweest. Altijd dan bezien van het standpunt van hen uit die niet onmiddellijk door belangen en emoties, bij het conflict waren betrokken. Crisis-situaties drijven de betrokkenen echter veelal naar radicale posities. Er bestaat zo iets als een soort emotionele escalatie waardoor tegenstanders die aanvankelijk vrij dicht bij elkaar staan, van elkaar weg evolueren. Een beroemd voorbeeld was de godsdienststrijd tussen Arminianen en Gomaristen in het twaalfjarig bestand van de tachtigjarige oorlog. En in Rhodesië bestaat hetzelfde gevaar. Kenners van het land die er anderhalf jaar geleden waren, rapporteerden een dichte concentratie van meningen t.a.v. het rassenvraagstuk min of meer om de gematigde standpunten heen. Toen een van die waarnemers een half jaar geleden in Rhodesië terugkwam, had zich inmiddels een scherpe, zo op het oog moeilijk verklaarbare radicalisering voltrokken. De meerderheid der blanken had zich om Ian Smith geschaard en zij die hem niet volgden, — de liberalen — stonden verder van zijn standpunt af dan ooit tevoren.

Op dit ogenblik staan er theoretisch nog allerlei wegen voor de blanke Rhodesiërs open om met Groot-Brittannië in het reine te komen. T.a.v. het conflict met onafhankelijk zwart Afrika liggen die mogelijkheden veel ongunstiger.

De extreme standpunten in Rhodesië zijn zo ongeveer: bij de blanken: gescheiden ontwikkeling in een groot aantal gescheiden gebieden ofwel in enkele grote gebieden, wat alleen mogelijk zou zijn door verplaatsing van grote volksgroepen. De radicale Afrikanen — en wie zou er niet radicaal zijn als andere alternatieven hem ontbreken — willen niet minder dan het 'one man, one vote' wat het onmiddellijke einde van de blanke minderheidsregering zou betekenen.

In de Rhodesian Herald, een blad dat al verschillende schermutselingen met het regime-Smith achter zich heeft, is in de eerste week van mei een

artikel verschenen waarin de voor- en nadelen van de fifty-fifty-verdeling van de macht tussen wit en zwart, het standpunt van Holderness met andere woorden, aan een nadere beschouwing worden onderworpen. Het blad wijst er op dat niet alleen de radicalen van beide partijen tegen zijn voorstellen gekant zullen zijn, maar dat ook de gematigden er wellicht om andere redenen bezwaar tegen kunnen hebben, nl. dat een dergelijke verdeling de rastegenstellingen oneindig zou laten voortduren, zo niet zelfs in de hand werken. Al is de ontwerper van een niet-rationale constitutie nog zo bekwaam, er zouden eerst aanwijzingen moeten bestaan dat de gematigden zich in de praktijk van alle dag ook aan die constitutie zouden houden, om haar tot meer dan een dode letter te maken.

Het blad ziet namelijk als de grote moeilijkheid dat de gematigden — onder de blanken zowel als de zwarten — sterk worden beïnvloed door de radicale elementen in de eigen bevolkingsgroep. Zoals de zaken er nu voorstaan, weigeren de blanke extremisten de rechtmatige eisen van de ontwikkelde Afrikanen te erkennen, o.a. door er op te wijzen dat velen van hen niet eens gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheden om binnen het kader van de Rhodesische constitutie stemrecht te krijgen. Anderzijds weigerden tal van Afrikanen zich bij hun politieke campagne gebonden te voelen door de speelruimte die de Rhodesische constitutie hun laat. Daar komt nog bij dat ook de gematigden aan beide zijde van de colour-line elkaar maar zeer ten dele vertrouwen.

De Rhodesian Herald ziet de enige hoop voor het verminderen van deze achterdocht in een positieve verklaring van de gematigde Europeanen dat zij gekant zijn tegen gescheiden ontwikkeling die door de Westelijke wereld zo nadrukkelijk wordt afgewezen. De gematigde Afrikanen zouden zich hunnerzijds bereid moeten verklaren, in te stemmen in een redelijke 'aanlooperperiode', waarin zij langzamerhand in regering en bestuur worden opgeleid. In concreto wordt hier gedacht aan een periode van ongeveer vijf jaar. Dit tijdvak zou moeten volgen op het houden van algemene verkiezingen waarin de gematigde elementen onder blanke Rhodesiërs en Afrikanen samen zouden werken in een verkiezingsstrijd tegen dat deel van de kiezers dat zich voorstander van gescheiden ontwikkeling zou verklaren.

De Rhodesian Herald spreekt verder de verwachting uit dat premier Smith persoonlijk niet tot de extremisten behoort en dat hij aanhangers heeft die een oplossing in deze richting voorstaan, niet alleen in maar ook buiten het parlement. Als Rhodesiër van geboorte, van respectabele Schotse afkomst zou Smith waarschijnlijk door de gematigden worden aanvaard als hun leider, als hij hen in een verkiezingscampagne zou steunen. De Rhodesian Herald neemt aan dat een groot aantal kiezers

bij de laatste verkiezingen op Smith heeft gestemd, niet omdat zij voorstanders zouden zijn van gescheiden ontwikkeling, maar daar zij bevreesd waren voor een door Londen overhaast afgedwongen algemeen kiesrecht.

Een manifest der gematigden zou dusdanig moeten zijn opgesteld dat eruit blijkt dat de Europese aanhangers van een compromis werkelijk van plan zijn, de eerste stappen te doen in de richting van een enkelvoudige maatschappij en zij zouden Afrikanen die ervoor in aanmerking komen, metterdaad moeten aanmoedigen, zich als kiezers te laten inschrijven en ook inderdaad aan de verkiezingen deel te nemen. (Iets waar de extremistische Afrikanen, wier minimum eis one man one vote is, sterk op tegen zijn.)

In een dergelijk manifest zouden volgens de Rhodesian Herald de volgende punten van belang zijn:

- Een symbolische vergroting van het aantal zetels der 'B'-groep.
- Een bescheiden toewijzing van kantoor- en woonwijken die ook voor die Afrikanen worden opengesteld die duidelijk volgens Europese normen kunnen leven.
- Een aantal vice-ministerschappen voor Afrikanen.
- Het inrichten van betere gelegenheden voor voortgezet en middelbaar onderwijs voor Afrikanen die daarvoor geschikt zijn.
- Het recht voor particuliere scholen, enkele plaatsen voor Afrikaanse leerlingen open te stellen als het bestuur der school daartoe aanleiding ziet.

De mogelijke reactie van de Britse regering op een voorstel tot het instellen van een dergelijke overgangstijd is nog niet bekend.

Er is echter weinig twijfel aan dat Londen ermee akkoord zou gaan. Als het duidelijk zou worden dat de gematigden voldoende in aantal zijn en voldoende bereid het raciale standpunt op te geven, zou er onmiddellijk een mogelijkheid bestaan tot een heropening van gesprekken met Londen op regeringsniveau, wat tot het opheffen van de sancties zou kunnen leiden en een officiële soevereine status voor Rhodesië binnen het Gemenebest in een niet al te verre toekomst. Tot zover de 'Rhodesian Herald'.

Het valt moeilijk te zeggen of dit artikel een proefballon van de regering is om reacties van Europeanen, Afrikanen en Engelsen uit te lokken, teneinde de mogelijkheden te sonderen voor een compromis. Het is zelfs niet uitgesloten, dat bij de huidige officieuze besprekingen in Londen dergelijke kwesties aan de orde zullen zijn. De onbekende factoren echter zijn in twee korte vragen samen te vatten. Ten eerste hoe gematigd zijn de gematigden en hoeveel gematigden zijn er, zowel onder de Afrikaanse als onder de blanke Rhodesiërs. Hoe de situatie om Rhodesië zich in de toekomst ook zal ontwikkelen, het verschijnen van

een dergelijk artikel — ondanks alle censuur — alleen al, vormt een aanwijzing voor het feit dat verantwoordelijke mannen, ook onder de blanke Rhodesiërs, zich inspannen om het betreden van een 'snelweg waar niet op kan worden gekeerd' nl. een nauwere aansluiting bij de apartheidspolitiek van Zuid-Afrika te voorkomen. A. E. B.

BIJDRAGEN

TSWANA CHIEFS AS INNOVATORS*

I. SCHAPERERA

When the territory now known as the Bechuanaland Protectorate became a British dependency in 1885, its native inhabitants were found grouped into a number of separate chiefdoms or 'tribes'. The most important were the Ngwaketse in the south, Kwena and Kgatla in the centre, Ngwato in the north, and Tawana in the distant north-west. They varied greatly in size, but all except the Kgatla probably had more than 10,000 members each. Those members differed in origin, and sometimes also in language and customs; but the ruling communities everywhere were of Tswana stock, speaking the same language and having basically the same social systems.

By 1885 almost every tribe had been in contact with Europeans for half a century or more. From about 1830 onwards, especially, they were visited fairly often by traders, missionaries, and hunters ('sportsmen'). David Livingstone's discovery of Lake Ngami in 1849 opened the road to the north-west, with its great wealth of ivory and other hunting spoils. The number of European visitors grew rapidly, traders began to settle in the tribal capitals, and (by 1870) there were also mission stations and small schools in most of them. European clothing and utensils, including firearms, were in fairly common use. Many men were also going out to work for periods of a year or so on the Kimberley diamond mines and in other parts of what is now the Republic of South Africa.

After the establishment of the Protectorate, these early European influences all extended their range of activity. Trading stores became far more numerous and widespread; the Christian missions built schools and churches in many outlying villages, and some in due course started medical work and other social services; and the number of migrant labourers kept increasing, especially to the Witwatersrand gold mines (discovered in 1886).

The British Government, through its local Administration, now constituted yet another major source of change in tribal life. In 1891 it deprived the chiefs of certain executive and judicial powers, in

* Lecture delivered to students of Netherlands universities in arrangement with the Afrika-Studiecentrum, Leiden and the Institute for Cultural Anthropology of the University of Utrecht, in the University Buildings, Domplein, Utrecht on March 4th 1966.

1896–1897 it allowed the building of a railway which greatly improved means of travel and transport, and in 1899 it imposed a special tax payable annually by the men of all tribes, and also demarcated so-called 'reserves' for the larger tribes. Subsequently (1919–20) it started a Native Fund to subsidize educational and economic development, and created a Native Advisory Council, representing all the main tribes, for discussing these and other matters of common concern. It introduced veterinary, agricultural, medical, and other public services, took over the control of education from the missions (1930), and finally, in 1934–43, made several major reforms in the system of internal tribal rule. From about 1905 onwards it also allowed European farmers to settle in alienated areas adjoining the tribal reserves; it thereby increased the number and variety of local Europeans with whom the Tswana had to deal.

Owing to these intrusive influences, Tswana life nowadays (1929–43)¹ differs markedly in some respects from the pattern described by early European observers. Many old features persist either intact or with relatively little change; they include kinship and local organization, the grouping of adults into age-sets, the holding of tribal assemblies for the discussion of public affairs, and the practice of magic. Others, notably intertribal warfare, ancestor worship, certain tribal ceremonies, and the powers and functions of the chiefs, have been abolished, discarded, or modified. Much has also been taken over from Western civilization. For example, Christianity is now the 'state' religion almost everywhere; every tribe has schools for the formal education of its children, and trading stores where people buy imported goods of many kinds; almost all of them wear European clothing, and many speak English; new implements and techniques are widely used in the traditional subsistence pursuits of animal husbandry and cultivation of crops; money is a standard medium of exchange, and tribesmen pay annual taxes in cash both to the Administration and to their own native rulers.

To say that such changes were due to contact with Europeans is true enough, but does not carry us very far. Obviously the kinds of change that took place were determined largely by the kinds of European influence to which the Tswana were exposed. But even if we can show why they encountered only those particular kinds of influence, and not also others, we must still explain why people chose (or did not choose) to do what the Europeans concerned wanted of them. It could be maintained, of course, that they had to accept, or rather submit to, changes introduced by the Administration, because the Administration had the power to enforce those changes. But that is certainly not true of, say, missionaries or traders. Missionaries could not compel the Tswana

1. The period during which the speaker carried on this field research. — Ed.

to become Christians, nor could traders compel people to buy the goods they came to sell. Such Europeans, moreover, entered Bechuanaland long before the country came under British rule; this means that, until 1885 at least, they could not even look to the Administration for protection, but had to rely mainly upon the goodwill of the chiefs.

I do not intend to discuss here all the factors responsible for the transformation of Tswana life. That would require a book, not a short talk, especially if the discussion were to deal also with the problem of individual variations within even a single tribe: the problem of why, for example, some tribesmen are good Christians, well educated, and very like Europeans in mode of life, whereas others are heathens, illiterate, and 'backward' in many other respects. I want to discuss merely the part played by tribal chiefs in the process of social change, and, in this context, to comment on certain comparative and practical problems that arise.

In the traditional Tswana system, all important aspects of tribal government were controlled by the chief in person. He ruled with the help of a few confidential advisers (mostly very close kinsmen), a wider and more formal council of local headmen, and, finally, a popular assembly consisting of all adult males. Such an assembly could often and easily be convened, because (unlike other Southern Bantu) most or even all members of a tribe originally lived together in a single town, and even today tribal capitals are far larger than any other settlement. In consultation with these people, and theoretically subject to their approval, the chief made executive decisions of many kinds. As occasion arose, he also issued decrees that then became part of tribal law; and as judge of the highest court he could sometimes further change tribal law by means of the verdicts he gave.

There is some evidence that even in pre-European days Tswana chiefs occasionally made innovations in tribal life. In the western tribes, for example, they developed a special system (not found in the east) of controlling and collecting tribute from servile communities; among the Ngwato and Tawana they established a pattern of ownership rights, found nowhere else in Bechuanaland, between themselves and men looking after their cattle; among the Ngwato they organized the whole tribe into a unique system of four major administrative divisions, and also instituted a system of tribal police; and among the Tlokwa and Kgatla they suspended payment of bridewealth during a period when, owing to raids by Matabele and other invaders, very few people still possessed any cattle.

After Europeans came into Bechuanaland, the chiefs were responsible for many other innovations. Some were the result of executive action.

In several tribes, for example, chiefs actually invited missionaries to settle with them, and everywhere missionaries could in any case not start working locally without their permission; and that permission, I should add, was usually given only after the popular assembly had agreed. Sometimes the chief himself became a Christian, which meant that he had to abandon rainmaking and various other national ceremonies which it was traditionally part of his duty to organize. Traders and labour recruiters, similarly, could not work, let alone settle, in any tribe without seeking and getting permission from the chief. Even the acceptance of British protection in 1885 was the outcome of earlier requests by certain chiefs, and subsequent endorsement by popular assemblies. What needs to be emphasized, in the present context, is that in all these instances the chief and his people either authorized or even sought the introduction of certain European influences.

On the other hand, chiefs sometimes excluded, or tried to exclude, Europeans or European importations to which they objected; they sought, as it were, to make borrowing from Europeans selective, and not indiscriminate. An outstanding example occurred in 1895, when it became known that proposals were afoot for transferring the administration of the Protectorate to the British South Africa Company. The chiefs of the three largest tribes went to England to protest. There it was agreed that, in return for certain concessions on their part (notably surrender of land for railway purposes, and willingness to pay tax), they would be allowed to remain directly under the British Crown. It was agreed also, at their own request, to prohibit the sale of European liquor to their people. In several tribes, too, chiefs having once admitted a certain missionary denomination consistently refused to admit any others; for example, the Ngwato chief Khama, in whose tribe the London Missionary Society had been working since 1862, excluded the Roman Catholics in 1879 and the Church of England in 1913, and the Kgatla chief Lentswe, in whose tribe the Dutch Reformed Church had been since 1864, refused to admit a Lutheran mission in 1892. For many years Lentswe, after several of his people had died on the Witwatersrand gold mines, also refused to allow any further recruiting in his tribe of labour for those mines.

In their judicial capacity, again, chiefs have given legal recognition to such new practices as employment for cash wages, loans of money on interest, the use of promissory notes, and the hire of wagons, rifles, and huts; they have extended the law of theft to embrace such new offences as riding a person's horse without his permission or opening letters addressed to someone else, and the law of assault to cover injury caused to others by reckless riding of bicycles; and they have imposed

such new penalties as fines in money and sentences of imprisonment. They have, on the other hand, refused to recognize such innovations as the sale of land by one tribesman to another, and have also abolished legal rights that were previously acknowledged, e.g. in regard to certain forms of levirate and sororate, child marriage, and concubinage. The list is by no means comprehensive, and most of the examples I have given are confined to only one or two tribes each; I mention them here mainly in order to show how chiefs have altered (or, in one instance, refused to alter) tribal law through decisions made in court cases.

In all tribes, finally, chiefs have made many changes through legislation by formal decree. After 1885 their use of the power to do so was due partly to the policy of the British Administration. That policy, until 1934, was to preserve the authority of the chiefs and to interfere as little as possible with their conduct of tribal affairs. It was the result mainly of the conditions leading to the establishment of the Protectorate, and of the promise made to the chiefs in 1895 that they would be allowed to rule their people 'much as at present'; it may also have been dictated by the fact that for many years the Administration had far too small a staff 'to exercise anything like efficient control over such a vast country' (1892). Consequently, apart from imposing a few essential restrictions, the Administration not only let the chiefs continue making laws of their own, but sometimes even encouraged or advised them to do so (e.g., in regard to protecting big game, preventing reckless sale of produce to traders, and controlling grass fires). In 1934 it went further, and actually assumed the power of ordering chiefs to legislate for their people, 'if required to do so', on matters relating to maintenance of law and order, public health and social services, and the conservation of natural resources.

Because of these developments, there now exist in every tribe certain rules of conduct that do not form part of 'traditional native law and custom', but were either decreed by the chiefs or established through decisions of their courts. Until fairly recently, such laws were seldom recorded in writing (which itself is of course a new feature in Tswana life). They were simply decided upon and announced to the people at a tribal assembly, and they are known to us only through oral tradition or, occasionally, from mention of them in Government records, missionary correspondence, etc.

A few chiefs, however, did make written records of some kind. In 1913, for example, the Ngwaketse chief Seepapitso compiled and read out to his tribe a list of 61 laws; a few were traditional, but most of them had been decreed by either himself or his father. Seepapitso also recorded many of the laws he made afterwards, and his son Bathoen II, the present

chief, has continued the practice. For this tribe we consequently have an unusually detailed register of recent legislation. In 1920, similarly, the Tawana chief Mathiba compiled a list of 12 laws, partly traditional, partly decreed by himself. In neither tribe was the compilation meant to serve as a comprehensive or exclusive code; it seems to have been made solely for purposes of record, and was never given greater weight than the unwritten law. Nowhere else has there been a comparable attempt at systematic recording, though occasionally a chief did write down a new law, either for his own use or to let the Administration know of its existence.

In general, the chiefs in their legislation seldom imposed features that were of distinctively 'European' origin; the main exceptions are taxation in money, and observance of the Sabbath. Their role has rather been that of regulating trade and other relations with Europeans, abolishing usages condemned by the mission churches, protecting natural resources, improving subsistence techniques, amending marriage and family law to suit modern conditions, and controlling undesirable practices (e.g. stock theft and excessive use of alcohol).

Some of the new laws were widespread or even universal. They include not only regular taxation in money and enforcement of the Sabbath, but also the protection of big game; restrictions on the use of alcohol, and on the sale of cattle and crops to traders; the control of veld-burning, and of grazing rights around newly-opened water supplies; giving women the right to inherit cattle from a husband or father, allowing a wife to divorce her husband for adultery, and making a guilty spouse (whether husband or wife) pay damages to the other in case of divorce; and (except only among the Maleté and Tlokwa) abolition of the old circumcision ceremonies.

Other new laws are, or were, much more localized. Thus, for many years the drinking of Kafir beer was prohibited only among the Ngwato, and nowhere else; only the Kgatla sometimes raised money for public needs by sending age-sets of men to work abroad, and only the Ngwaketse had to pay a special tax annually for educational purposes; and only among the Tlokwa was the number of cattle that could be given as bridewealth limited to one beast.

Even today there are some notable differences. Only the Ngwaketse, for example, prohibit the practice of polygamy by younger men, enforce special rules of conduct between husband and wife, make professional magicians get written permits from the chief, and have the rule that an owner who leaves a field uncultivated for five successive years forfeits his right to it. Occasionally, too, the laws of different tribes are in marked conflict. The payment of bridewealth, for example, had by 1890 been

abolished among the Ngwato and Tawana, but among the Ngwaketse is still compulsory for all, and among the Kgatla is an essential preliminary to marriage in church; and whereas the Kgatla allow people to cultivate in grazing areas, provided they fence in their fields, the Ngwaketse insist on strict reparation of cultivating and grazing areas.

The laws that are common to all or most of the tribes can be explained sometimes by diffusion, as when chiefs followed the lead set by one of them, and sometimes by exposure to similar influences, e.g. the universal condemnation of circumcision by missionary societies, or the Administration's efforts to make all the chiefs enforce beneficial measures such as the protection of big game.

But these explanations will of course not account for local variations like those I have mentioned. Let me illustrate the problem by referring to the major legislation of chiefs who were almost exact contemporaries.

Lentswe, who ruled the Kgatla from 1875 to 1920, accepted Christianity and enforced observance of the Sabbath, abolished circumcision and the payment of bridewealth, prohibited unauthorized hunting of big game and the sale of crops to traders, and standardized at four head of cattle the amount of damages payable in cases of premarital pregnancy. Except for the last, the same laws were made by Khama, who ruled the Ngwato from 1875 to 1923. Khama, however, also prohibited all forms of intoxicating liquor (including Kafir beer), the sale of breeding stock to traders, and the sale of other cattle except under written permit; he abolished the payment of compulsory tribute by Bushman serfs and other subject communities, and the restrictions upon ownership of property by men holding royal cattle; he allowed women to inherit cattle, and penalized men who deserted their wives; and he instituted the system of stationing resident governors in outlying parts of his territory (a system later adopted in all other big tribes).

Sechele II, who ruled the Kwena from 1911 to 1917, prohibited the use of *kgadi* (a very intoxicating form of honey beer) and the unauthorized sale of cattle to traders. His contemporary Seepapitso, who ruled the Ngwaketse from 1910 to 1916, enforced the same prohibitions. But he also forbade polygamy to younger men, the unauthorized sale of Kafir corn to traders, residence at fields or cattle posts, dancing and beer-drinking at night, and cruelty to domestic animals; he enforced the payment of bridewealth; he decreed that women should inherit cattle from their fathers or husbands, that in case of divorce the guilty spouse must pay the other five head of cattle, and that certain kinds of contract must be made in his presence; he controlled the use of public roads and of the tribal dam, the activities of magicians, and the prices to be charged for the transport of traders' goods; and he increased the

standard rates of penalty for stock theft and defamation of character. Unlike any other chief of his time or before him, he also kept systematic written records of all the cases tried in his court, and of the proceedings at tribal assemblies.

Some of this legislation reflects special local conditions: only among the Ngwato, for example, and not also among the Kgatla, did the chief formerly claim superior rights to all the property of his cattle-holders, or have large groups of alien subjects living in distant parts of his territory. But that will not explain why, on matters where conditions were broadly similar, Khama made so many more laws than Lentswe, and Seepapitso so many more laws than Sechele II. I might add, as a more recent instance, that Tshekedi, who started ruling the Ngwato in 1926, had by 1943 enacted only two major laws, whereas Bathoen II, who started ruling the Ngwaketse in 1928, had by then enacted at least twenty.

I suggest that here we have to take into account not only the social problems with which the chief had to cope, but also his own history, his character, and his ideas of what was good for the tribe. We must, in other words, pay much more attention than is usually done in studies of African social change to the factor of individual personality. There is of course nothing new in this conclusion. But, I think, its significance becomes most apparent when we pass from the study of a single tribe to a comparison of several allied tribes — tribes, moreover, which on the whole have been exposed to the same and occasionally even identical kinds of European influence.

For example, the Kwena, Ngwaketse, Ngwato, and Tawana, whose ruling dynasties have a common origin, were for many years all served by the London Missionary Society alone. It began work among the Kwena in 1866, among the Ngwaketse in 1871, among the Ngwato in 1862, and among the Tawana in 1879; and the same missionary was often transferred from one tribe to another. Yet, to mention only two major examples, circumcision was prohibited among the Ngwato in 1876, among the Ngwaketse in 1901, among the Tawana in 1910, and among the Kwena, after several half-hearted attempts, not until 1937. Bridewealth was long ago abolished among the Ngwato and Tawana, is compulsory even for Christians among the Ngwaketse, and has never been the subject of tribal legislation among the Kwena. Had missionary policy been the only operative factor, we would have expected much more uniformity, for the London Missionary Society condemned both circumcision and bogadi. But only the chief could prohibit those usages for the tribe as a whole, and not merely for Christians; and, notably in regard to bridewealth, chiefs differed markedly in their reactions to the mis-

sionary attitude.

This brings me to my final point: how successful in fact were the laws and other innovations made by the chiefs? Tswana themselves often say that nothing can be achieved in a tribe without the authority and backing of its chief. Discussing a proposal, in 1931, for improving the treatment of Bushman serfs among the Ngwato, Kgalemang Motsete stated: 'It could be done by the chief making a declaration to this effect in the kgotla. That would be more effective than any law or any orders given by a Magistrate or by the Resident Commissioner. An announcement to this effect by the chief in kgotla, in the presence of the Resident Commissioner, would be the most effective means of bringing this change about.' In a debate on veterinary matters at the Native Advisory Council in 1930, one speaker similarly said: 'The father must see to all that the child requires. The tribes are children, and the chiefs should enforce early castration — it is a good thing even if we do not like it. The chiefs should compel it. It would not be compulsion, it would be help.' And another added, 'Unless the chief enforces the law, nothing can help.'

Despite what these statements imply, the chief is not omnipotent. If people dislike a law, he can enforce it only by punishing those who disobey; and since until very recently, in most tribes, he had no separate police organization, he could act only if violations of the law were brought to his notice by his headmen. When the Kgatla chief Isang restricted beer-drinking in 1924, he told his council of headmen, 'Help to support the law.' His uncle Segale was more precise: 'Headmen, it is you who are the chief's policemen, and whoever breaks the law must be dealt with by you.' But if the headmen themselves fail to support him, there is little the chief can do. As Seepapitso said in 1913, when reproaching the tribe at a public assembly for disregarding his law against the drinking of kgadi: 'It is you headmen who are spoiling things, because you have made the town a burden for me, and I am alone.'

A rapid survey of the historical evidence suggests certain tentative conclusions. The most important is that the fate of an innovation depends in the last resort upon the personal character of the chief. If he is zealous and proceeds rigorously against offenders, he may succeed, for the time being at least, in getting his way. But if he himself sets a bad example, as happened with three successive Kwena chiefs in regard to the drinking of kgadi, the law will be generally disregarded and become in effect a dead letter.

It has also happened often enough that laws made by one chief were neglected by his successors, or may even have been repealed by himself

because of popular pressure. Seepapitso, for example, was a chief who strictly enforced the laws he made. After his death in 1916 the Ngwaketse were ruled by a succession of regents much less interested in social reform; they did little, for example, if a young man took a second wife, if husbands did not give bridewealth, or if people drank forbidden liquor, and it was not until Bathoen II became chief in 1928 that such laws were enforced again. Even Khama, perhaps the most autocratic of modern chiefs, and fanatically opposed to the use of alcohol, in 1895 repealed the prohibition of beer drinking he had imposed in 1876. He did this in order to avert what threatened to be a wholesale split in the tribe, and not until 1910 did he feel strong enough to impose it again.

Much also depends upon the nature of the innovation. Where it consisted in abolishing or abandoning ceremonies that could not be conducted except by the chief himself or with his permission, those ceremonies were no longer held if he consistently refused to allow them. In some tribes they have accordingly died out completely. But instances have also occurred where, in response to strong popular pressure, a chief who was not an ardent Christian felt obliged to restore such ceremonies as circumcision (among the Kwena) or rainmaking (among the Kgatla).

Where the innovation took the form of forbidding people to do something, the crucial factor was the nature of the prohibition. Some have always been widely disobeyed, e.g. restrictions on the use of alcohol, on the sale of crops without special permission, and on taking part in circumcision ceremonies. For example, circumcision was abolished among the Ngwaketse in 1901, yet in 1940 – nearly 40 years later – the chief still thought it necessary to announce that he would punish any man taking a son to the ceremonies about to be held in a neighbouring tribe. Other prohibitions, say against work on the Sabbath or hunting big game, have been much more generally observed, though they too are still broken at times.

The same kinds of variation are found in regard to laws demanding positive action, i.e. requiring people to do something new. There seems on the whole to have been little difficulty in getting them to pay taxes for specific purposes, to use graveyards instead of burying corpses at home, or to let women inherit cattle. In contrast, Ngwaketse chiefs still have not succeeded, after more than 30 years, in making everybody give bridewealth at marriage, or in making all cattle-owners castrate their calves early enough.

What I have been trying to show is that among the Tswana the making of a new law, even with popular approval, does not ensure that it will be universally and immediately obeyed; and that if a law is at all

unpopular, it will be widely disregarded and may even have to be repealed. The fact that so many of the chiefs' laws and other innovations do nevertheless seem to have become well established is not due solely to continuous enforcement. In part at least it is due also to the cumulative influence of education, material progress, and other extraneous factors, which over the course of time helped to make people more willing to accept them. What Robert Moffat said nearly 150 years ago about missionary work is something with which Tswana chiefs have long been familiar: the great essential in dealing with these people is patience. That is a lesson which the Administration has also had to learn in trying to implement plans of social and economic development; these things take time, and cannot be achieved by a stroke of the pen, or, with all due deference to Mr. Motsete, by a simple announcement in kgotla.

APPENDIX

BATHOEN II: law against polygamy (1935)

Beginning with the Malwelanaga regiment [1909], and including all the succeeding regiments, no one may make a polygamous marriage, except with the knowledge and consent of the chief, who must first be consulted. A person who violates this law will be punished as follows:

(a) A man who makes or has made a polygamous marriage will pay a fine of 2 head of cattle, and will also be separated from his (additional) wife, who is to have the custody of the child if there is one.

(b) The woman will be separated from her husband, and will be sent back only with the child, if there is one (i.e. she will receive no property).

(c) The woman's father will be fined 2 head of cattle, if, when his daughter became pregnant, he allowed her to bear (the child) without claiming maintenance fees from the man or the man's father.

If it happens that, after judgment, the man continues to associate with the woman, and it is found that either his father, or hers, knows about it, each of the latter will be fined 3 head of cattle.

ISANG: beer law (1924)

1. All young people are hereby forbidden to drink beer at any time of the day or night.

(a) By the term 'young people' will be understood all persons, both

male and female, who belong to the regiments Maatlametlo [1921] and Madima [1922], all those who do not yet belong to a regiment, and all those who according to our custom are still under the care of their parents or guardians.

(b) By the term 'beer' will be understood every kind of drink made of *lekgwele*, *mogetlo*, or *serobo*, or of anything that may be termed *magoana* or *moroko*; that is to say, no kind of beer whatsoever may be taken by persons of the age indicated above.

2. The law forbids every young person, as above defined, to assist in any way in the making, or carrying, or serving, of beer, even if intended for the use of others who may be allowed to partake of beer.
3. The law forbids all beer parties, by whomsoever given or attended, old or young, after sunset.
4. The law forbids all carrying of beer from one place to another after sunset.
5. The law forbids all noise or rowdyism caused by beer-drinkers after sunset, even if under the influence of beer taken before sunset.
6. The law forbids all, even those who are otherwise permitted to drink beer, to have or to attend beer parties at any hour of the Sabbath, or to carry beer from one place to another on the Sabbath.

Regarding the enforcement of the law:

Every headman is responsible to the chief for the enforcement of the law in his village or district.

Every head of a family is responsible to his headman for the due observance of the law by the members of his family.

Every occupant of a place where the law is broken will be considered equally guilty with the actual law breakers.

Every person present where this law is being broken, without protesting, will be considered a breaker of the law.

THE CONCEPT OF THE AFRICAN WORKER

WILLIE SMITH

I

It is our aim in this paper to present some of the works which have appeared about industrial sociological problems in African countries, south of the Sahara, and to see how far a concept of the African worker emerges. There are not many of such studies in Africa whose objectives were to concern themselves primarily with the work situation of Africans in industry. And it is perhaps not unimportant to consider first of all why only relatively few of the problems which arise within industries in the course of the industrialization of African countries have been studied by industrial sociologists and psychologists.

We may say from the beginning that we do not share the opinion of those who think that industrial sociology should be a sociology of the industrial societies only. It is our view, that it is a misnomer to call industrial sociology a 'special sociology of the industrial society'¹ and, that the micro-sociological methods applied in industrial sociological research do not limit themselves to the stage of industrial development of a society. We would also like to add, that there have been industries in various African countries long before industrial sociology came to occupy the prominent position it did after the second World War.

One of the factors which may account for the relative paucity of industrial sociological studies in Africa is that social anthropologists were the first to undertake any studies of sociological interest in Africa. The canons of selection used by the anthropologists, until very recent times, limited attention to the problems of fairly homogeneous and traditional communities. These canons corresponded best to the traditional form of field work embodied in the training of anthropologists and perhaps also to the taste of European observers for 'exotics'. That is not to say that their work is not of value to the new African nations or that the Africans themselves should not collect and preserve knowledge of the traditional way of life of their societies.

The exploration of the sociological problems in industries require in part techniques of observation and also a theoretical training of specifically sociological character with which anthropologists, in the classical sense of the word, were not familiar and to which the old generation of anthropologists, understandably, sometimes showed a measure of hostility. This older generation had been to some extent encouraged in their researches by their connections with the colonial administrations which needed information on how the inhabitants of their colonies could be

governed. They, therefore, concentrated largely on simpler societies, often in secluded areas, and created a tradition of sociological research in Africa which tended to overlook the gradually, but the steadily, growing industries as sociological phenomena in their own right.

Meanwhile, urbanization and industrialization have attracted a growing number of people from the land into the towns, and the 'pull' of the urban centres with the varied economic activities they offer is likely to grow stronger. For a considerable time the urban centres of Africa offered opportunities of mainly commercial character. But, as in Europe, industrialization followed commercialization, and the few and sparsely located industrial centres have had a similar or perhaps even stronger pull effect on the rural population than the commercially oriented towns. However, the transformation of agricultural people by the kind of work which industry has to offer, especially by machine work, is in many respects much greater than the adaptation required before when people from the land looked for work in the commercial towns. The tempo of the machine and the special kind of discipline which work with machines demands, represents something new.

Some aspects of the migration into the commercial and industrial centres have been analysed by anthropologists under the headings of social change, urbanization, detribalization, social consequences of urbanization and industrialization, etc., with anthropological categories. Studies about tribes have featured very much in these analyses.²

The breakdown of tribal groupings and obligations in a town environment, for instance, were sometimes recorded apologetically as an 'evil consequence' of urbanization and industrialization. Among the 'evils' of the rural exodus often cited were the loss of manpower for heavy work on the land, the disturbance of the age structures in the towns and on the land, the breakdown of traditional moral codes in the towns, the overcrowded slums of the industrial centres, etc. Almost every change taking place in the fairly homogeneous rural communities was seen primarily in relation to urbanization and industrialization and explained in terms of their consequences. Urbanization and industrialization were regarded as abstract forces with certain tangible social consequences, without the consequences themselves being regarded as part and parcel of the abstract forces. If the so-called consequences had been confronted with their causes both would have been to be parts of a single process.

The concentration on the studies of the social consequences of urbanization and industrialization seems to have precluded more or less any serious interest in undertaking investigations on the sociological aspects of the work situations of Africans in factories. Research interests in African factories were usually oriented to economic questions. Questions

of economic losses to firms through labour instability — labour turnover, absenteeism, labour migration — and how to raise levels of production were foremost. On account of the primarily economic interests, the factory in Africa was not seen as a social system and sociological explanations of the behaviours of African employees within the factory were not sought in any detail. One may say in this connection that it was, and is, perhaps the treatment of African employees in terms of the principle of ‘the carrot or the stick’ that attempts to reduce labour turnover and to control absenteeism and to raise the levels of production have not been successful.

The principle of ‘the carrot or the stick’ implies that a person will work only when motivated by greed or fear, and in his work he does as little as possible for the highest possible earning. Work is distasteful but is undertaken because the danger of starvation when one has no job — ‘the discomforts’ — must be avoided, and the ‘satisfaction’ which work brings — the money — must be the highest possible. The pride which people have in their work or their fear of failure in their work were not considered in this principle.³ For instance, except for a few studies which have deeply considered the problem of incentives among African employees,⁴ the usual suggestion to the solution of problems of labour turnover, absenteeism, raising levels of output was the application of monetary incentives. We do not imply, of course, that money is not an effective incentive. Its being over-emphasized, however, leads to a neglect of other possible incentives which do not lend themselves to be translated into ready cash.

To put the problem in a slightly exaggerated form: one gets the impression that the African, seen as a social being in his rural environment, ceases to react as a social being as soon as he has entered the factory. There he is seen as a homo economicus, and an incomplete one too.

Another striking feature seen in some of the studies is the drawing of comparisons between the African worker of today and the English worker of the nineteenth century. (Here again to make descriptions more meaningful to a non-African audience.) Such comparisons, however, seem to lose sight of the time and cultural perspectives involved. The African worker of today, unlike his English counterpart of the 19th century, has not inherited a century old industrial system following an ‘Industrial Revolution’ which enables him to adjust skills of craftsmanship acquired through a long tradition of Guilds to the demands of modern industry.⁵

As the African factories in which researches were carried on were not seen as social systems, African workers were presented as unrelated

atoms each moving about to do his share of a set task without reference to group formations at the place of work and their influence upon the level of output. For example, we know very little or nothing about the forms of co-operation among African workers in factory-situations, about sources of tensions and their configurations, about patterns of authority, and about forms of organization of African industries. Much the same way, we know not much about the sentiments, hopes and fears of the African worker in his industrial environment, in spite of the many social psychological studies undertaken in industries by the National Institute of Personnel Research in South Africa.

II

The main criterion influencing the choice of the studies is that they were all carried out within a factory or factories where the workers could be interviewed and systematically observed: a method which corresponds to that usually employed by industrial sociologists and psychologists in their investigations.

The first selected is the survey directed by C. H. Northcott in 1947 in the Kenya-Uganda Railways into the factors which affected the labour efficiency of the Africans in that employment.⁶ Six thousand semi-skilled, skilled and unskilled workers were included in the survey.

The positive concept of efficiency was chosen as the analytical tool of the research. The distinction between 'effective' and 'efficient' was drawn in order to avoid the confusion which comes from the usage of the word efficient. Efficiency, when applied to an individual, means that his effort and output are satisfactory according to a certain relative standard. It implies no absolute measure. 'Effective' means producing the result sought. The distinction clarifies how meaningless a phrase like 'the African is inefficient' is. What is often meant with this saying is that the African is not effective. The African, just as any other, would be ineffective on many jobs if he has not been trained before. An objective study of an African's efficiency and effectiveness in an industrial situation cannot overlook the adequacy of teaching which he has been given for the task, the amount of planning to guide the performance of the task, the form and nature of supervision, etc. Not only technical efficiency, but also human efficiency should be considered. Human efficiency reflected the success of managerial skill⁷ in creating a working atmosphere which make employees want to remain in the employment and make them show readiness to co-operate with others in the work situation.

Without escaping the question of efficiency itself, Northcott and his team directed the first attention to finding out factors likely to make Africans effective in their work. The image of Africans at work as portrayed by white settlers of long experience was that 'Africans were irresponsible, had little initiative, forgot what they were taught, showed inconsistency in their effort, and little pride in their work.'⁸ In the workshops of the K.U.R. where the team carried on systematic observation, the prevalent generalization that Africans could not be made into effective workers was widely challenged. The team saw during the survey 'a significant number of Africans who worked continuously and well, manifested initiative, did work of good quality and took pride in it. These had acquired their skill by practice and experience, and many of them were anxious to go on learning. Other establishments in Nairobi, when visited, gave similar evidence'.⁹ The popular stereotypes, perhaps true in individual cases, could not be applied to all Africans.

Systematic observations of working groups were made in which the use of clocks recorded the several movements and activities. An observation of a group of 47 men laying concrete foundations for a house showed that all the factors of efficiency in building construction were applied: work had been planned and programmed, materials for the day's work were available on the site, supervision was adequate and there was incentive for extra effort in terms of money and leisure. The efficiency on this job was the function of its being effectively organized. A second observation of 80 men unloading bags of soda-ash from trucks and loading them in a shed was recorded. This group divided itself into five gangs. Each gang was in turn divided into those who carried the bags, those who put the bags from the trucks onto the shoulders of the carriers, and those who directed the stacking. The gangs knew their work and appraised each other's qualities. The group exhibited a team governing itself and showing initiative in carrying out its task. A third observation of 12 Africans without direct supervision mounting a 7-ton crane illustrated how Africans can learn to do jobs requiring ability for mechanics and do them well. Observations within the Railways workshops which comprised more than 30 shops showed more clearly the qualities already mentioned and the contribution which good organization made to effective results.

Among the important findings of the survey team was that an unskilled African labourer in the Railway workshops could become effective only if he was thoroughly trained by men with a good knowledge of what they taught and who imparted their information in a way that fitted his nature and aptitudes. In this respect the Asian mechanic was not the best teacher. Africans worked well in teams 'though their own powers of

co-operation need to be fortified by strong supervision'.¹⁰ Apart from training, Northcott and his team found supervision in terms of planning and directing as a necessary element in contributing to the African's efficiency. But even more so, the efficiency of the African employees depended on the quality of the European administrators, business executives and foremen who were in charge of the K.U.R. Although incentives which appealed to the African were not easy to find, there was evidence that the African would work well and persistently when led by men 'whose work capacity he respects and who know the African temperament well enough to be able to keep him on his job'.¹¹

Writing on manufacturing industries in Dakar¹² and what went on within them, A. Hauser reported that in the general mechanical workshops the European foremen found it easier to do jobs themselves because it avoided having first to instruct Africans before the jobs were done. A difficulty for many Europeans was their inability to translate technical terms into a language understandable to the workers.¹³ Africans who had not worked in industry before were slower in absorbing complex techniques and could sometimes not be assimilated into a new industry. On the other hand, if a worker had engaged in semi-skilled work before, rapid re-adaptation followed his entry into a new industry. At the level of semi-skilled labour a big difference was noticed between the output of an African worker and his European colleague. However, 'it is essential to stress that semi-skilled labourers have an output which tends to approach that of Europeans in concerns which have functioned for some years with stabilized long service staff...'.¹⁴ This conclusion was arrived at after observations had been made in the groundnut oil mills which were older than the textiles factories in which for some operations the output per semi-skilled worker was half that of his European counterpart. Hauser attributed this to the African's slowness in factories where speed and quickness in movement were required. That the working speed of the semi-skilled Africans did not reach that of the Europeans was also observed at a shoe-production line where the speed regulated to suit the African workers was three-fifths the speed in France.

Hauser makes an important contribution to our knowledge of ethnic differences and their relation to the level of output in industries. At the level of semi-skilled workers differentiation persists but above it, which is that of a more or less skilled worker, ethnic characteristics fade out and individuals of all groups are approximately equal in their capacities and skill.

On the effect of the African workers diet on his working capacity, Hauser's finding was similar to that of the medical doctor in Northcott's

team who reported, 'A doctor can assert that the cause of a poor work is more mental than physical. Malnutrition and disease play their part but, sitting and talking with the workers in their homes, one became aware of a very grave discontent which . . . may well threaten the civil peace'.¹⁵ Hauser's own recording was, 'it seems to be personal worries which affect the African in his work'.¹⁶

The African worker did not show as much professional consciousness in relation to his work as one would expect from an European worker. The African worker in the lower grades had the tendency not to take interest in what did not concern him directly. However, 'no gulf separates African from European; one can only say that the one is much less rooted than the other in a technical civilization and therefore feels very much less the obligations involved'.¹⁷ He recorded a notorious rate of absenteeism among young workers in their teens.

Some forms of difficulties which European foremen do not encounter in the performance of their duties were noted by Hauser in his research. He recorded cases where foremen addressed their subordinates as if they were speaking to superiors, and added, 'in reality they may be addressing superiors, socially speaking, cultural background and standing can in effect play a certain role and the authority of a foreman is not easily a function of his grade but also of his social origin. When there is a wide gap between a person's social status and his industrial grade, the difficulties are rarely overcome'.¹⁸ Arthur Doucy and Pierre Feldheim have also reported of this phenomenon in the Congo.¹⁹

In the Republic of South Africa a research team under Y. Glass set out to find the real facts in the opinions commonly expressed about African workers: views that African workers were not motivated by their industrial situation to get involved in it, that the black labour force was unstable as characterized by its irregular attendance at work, by its high turnover rates, by its low level of productivity, etc. In her findings reported in 'The Black Industrial Worker'²⁰ Glass noted observations which gave facts contrary to the popular views stated above.

Two variables of labour instability — absenteeism and labour turnover were taken as the main factors likely to contribute to the low productivity of South African industrial enterprises. The case study approach was used so that looking at each industry as a functional unit the numerous factors determining absence and turnover behaviour could be considered. Some of the factors were those relating to the backgrounds of the workers, to their work motivations, to the formal organization of the work situation, to the interpersonal relations of the workers, etc.

Through such an analysis her team was able to assess the relative

stability of an industry and of the workers within it. Her conclusion was, that 'an unstable work situation, either within a total industry or in any particular skill grade within an enterprise, attracts an unstable labour force. The insecure industrial situation, interacting with the mobile work group, results in more frequent separations'.²¹

The evidence which was collected in the twelve industries suggested, that in comparison, there was no striking difference between African workers in South Africa and industrial workers in Australia, Britain, or in the United States of America with respect to labour turnover and absenteeism. This, of course, did not apply to the African migrant worker whose permanent residence was the rural area and who worked for periods determined by contract in the industrial area. When one took the Australian turnover rate of 4.4% as a base, only 4 of the 12 industries exceeded it. If other rates were used, then only two had higher rates than those in other industrialized areas. This evidence showed 'an instability of no greater magnitude than is to be found in technologically advanced countries which operate with populations having a common industrial background'.²²

As Hauser had recorded in Dakar, Glass also reported that absence rates dropped as the skill grade moved higher and that a significantly high proportion of separations were found among young men of short-service, low earning and unmarried. She drew the conclusion, that 'the general movement patterns (*of the black labour force*) are in the same directions as those of men of similar age, marital and job status in other (*industrial*) communities'.²³ The degree of urbanization of the workers also played a part in the rate of separation.

Another study on how attitudes of African workers in South Africa to their jobs compared with those of workers in industrialized countries is reported by Glass.²⁴ American studies which have demonstrated factors considered by workers to be important in a work situation were used as material for comparison. When arranged in order of importance to the worker the factors compared as follows for American and African workers:

<i>American Ranking</i>	<i>African Ranking</i>
i The intrinsic nature of the job	i Intrinsic nature of the job
ii Supervision	ii Working conditions
iii Working conditions (excluding physical factors)	iii Sources of pay
iv Sources of pay	iv Supervision
v Opportunity for advancement	v Company and Management

vi Security	vi Security
vii Company and Management	vii Social aspects of the job
ix Communications	ix Opportunity for advancement
x Benefits	x Communications

The South African group did not include migrant workers. Glass stressed that the comparable attitudes existed between industrial groups and not between ethnically similar groups.

The study demonstrated that the African industrial worker derived a positive job satisfaction in jobs in which satisfaction was possible and that they were conscious of favourable working conditions like leave privileges, proximity to home, convenience of shift, etc. They were also aware of the relative advantages with remuneration. Good supervision, i.e. a work situation in which workers could feel happy and co-operate, was an essential factor for the group.²⁵ The 'opportunities for advancement' showed a great divergence mainly because the Africans are virtually excluded from any chances of upward mobility in their place of work. The responses to this factor had been conditioned by the social circumstances. Again, although downward communications are rated low by both groups, the South African rating is influenced by social circumstances.

The information from the Africans' evaluation established 'the fact that there are no cultural factors which influence the emergence of industrial attitudes among black industrial workers'.²⁶ Glass ends the report saying, 'The conclusion which we may draw is that the black industrial worker, born into the the traditional society and emerging into Western economic society with different work ideology and industrial tradition, nevertheless, within the span of a short industrial lifetime, assumes the work patterns, the job attitudes and the occupational expectations of Western industrial man'.²⁷

Finally, the study of W. Elkan²⁸ in Uganda into problems of turnover which the management of two tobacco factories faced and the methods used to combat them.

Elkan found, that unlike the English agricultural labourers of the nineteenth century who went to settle in towns, the labourers of Uganda were peasant farmers who went to work in the factories for short periods and returned to the land. There was a minority of fairly well 'suburbanized' factory workers but the rest of the workers came to supplement their farm incomes. They were 'target workers' who did not care much about the conditions under which they worked, just like the Irish workers of the 19th century who went to work in England in order to earn their fares for the journey to the United States of America.

Among the causes of turnover were the methods of selecting people for jobs. In the unskilled grades a man's physical appearance mattered so much that the initial wage favoured the stoutly built. This method of wage payment, therefore, followed tribal patterns since tribesmen from different tribes had different physiques. The whole wage system was not made clear to the newly employed who often did not know the wages attached to the jobs given them.

Elkan found 'immigrant labour' to be 'the most striking feature of African industrial life . . . and which is something over which the tobacco firm or any other firm has relatively little control'.²⁹ He also found that the labour turnover of the firm bore a relation to the tribal origins of the workers. For instance, a Ganda would remain in a job if he saw that his chances of rising in pay were good whereas workers from Ruanda or Ankole would always leave a firm even after two or three years service with it.

Incentives in the form of bonuses to check absenteeism or in the form of a Provident Fund to induce workers to remain permanently with the firm produced various reactions which again followed tribal origins. The incentives were monetary and were not successful. Figures from the factories showed to some extent that the rate of absenteeism went up when advances were paid. This, wrote Elkan, 'if it were proved, would lend strength to the complaint that men only work so long as they are poor . . .'³⁰

As he regarded tribal origin important in understanding problems of turnover, absenteeism and incentives in the factories, Elkan held the view, that 'the success of a particular management technique might be determined to a considerable extent by the tribal composition of the labour force'.³¹ Although the tribal belongingness of workers had provided answers to his questions, as shown above, he was unable to 'compare standards of attainment in the two factories'³² because the tribal composition of the workers in both factories was not the same.

III

The studies presented above show us three of the ways by which Africans in industries have been studied: as industrial workers in their own right (Glass, Northcott), as workers comparable to those of modern industrial societies (Glass, Hauser), or as tribesmen in industry (Elkan). Of these approaches the last raises more questions of methodology.

Tribal compositions in factories of any African country may help us see what we want to see about African tribes: confirmation of prejudices and stereotypes about particular tribes. On the other hand, the tribe does not seem to offer itself as a reliable tool for far reaching analysis in industries. This limitation was clearly seen when Elkan could not compare the levels of attainments in the two factories whose management and organizational structures were almost identical because the numbers employed in the factories differed. Apart from the numbers which may affect such a comparison there is also the fact that tribal differences (cultural) do not remain constant throughout all the grades in an industry (Hauser). When one goes to a higher stage of thinking not in terms of tribesmen in industry but in terms of industrial workers in industry, there is a promising field in African industries open for research with concepts which have been freed of their value undertones.

It is striking that of all the authors only Glass mentioned recognizing the working place as a functional unit in which the workers were social beings as well as *homines economici*. Elkan's approach to the problems of turnover, absenteeism and incentives, and his interpretations thereof, demonstrate the application of the principle of 'the carrot or the stick'-approach to human problems in industry. From studies of this type the image of the African worker as a *homo economicus* is clear. What we need today are more studies of the type carried on by Glass to tell us, that like the industrial employees everywhere else, the African worker is also a *homo sociologicus*.

The findings reported about African workers in the studies presented above do show a number of characteristics attributable to the African worker. Most of the popular, and often condemnatory, generalizations about African workers are found to have no factual basis when put to scientific investigations. On the one hand, the African worker is a 'target worker' like the nineteenth century Irish worker in England; on the other hand, he is committed to industrial life. On the one hand, he lacks initiative and is irresponsible; on the other, he shows initiative and responsibility. On the one hand, his industrial behaviour may be explained in terms of his being a member of a particular tribe, on the other, his behaviour is like that of the worker in other industrialized lands. On the one hand, he can adjust himself to the pace dictated by machines, on the other, he is not disciplined, and so on. These seemingly contradictory statements about him leave the impression that the African worker is a paradox.

The question may be asked, whether the African worker exists and whether the phrase 'African worker' offers a meaningful concept to cover his existence: the reality. The paradoxical statements about him, based

on observations both scientific and non-scientific, point out that the African worker is a reality although he is himself in the process of change just like the industrializing process which is changing his personality and ways of living. Elkan writes that the concept of the African worker is a myth and quotes I. C. Greaves who wrote thirty years ago, that 'Africans may not be of such identical disposition that one statement of any kind, is applicable to them all'.³³ A few more studies have been undertaken since 1936 to increase our information about African workers in industry. Although the studies are limited in quantity and in range of subjects, they indicate on the one hand the existence of workers some of whose characteristics show no peculiarities particular to Africans. On the other hand, there are traits which are thought to be 'typical' and peculiar to the African worker only. This being the case, one wonders how the concept of the African worker can be dismissed as a myth and one may ask whether Elkan was not mixing the dimensions of a concept with the concept itself. For, the concept of, say, the Western worker is also made up of statements which may not be applicable to each individual Western worker. The concept of worker, just like other concepts of general application, may not cover its own source (the person) when confronted with it. The discrepancy between a reality and its abstraction is not justified by a mere condemnation of either.

NOTES

1. It is the view of Ralf Dahrendorf that industrial sociology should be called 'a special sociology of the industrial society' as against W. E. Moore's 'applied sociology' and H. Schelsky's 'special sociology'. See Ralf Dahrendorf, *Industrie- und Betriebssoziologie*, Berlin, 1962, p. 6-7.
2. Examples of such studies are A. W. Southall and P. W. Gutkind, *Townsmen in the Making*, Kampale, 1956; Philip Mayer, *Townsmen or Tribesmen*, Cape Town, 1961; William Watson, *Tribal Cohesion in a Money Economy*, Manchester University Press, 1958; D. Forde (ed.), *Social Implications of Industrialization and Urbanization in Africa South of the Sahara*, Paris, 1956; J. F. Holleman et.al. (ed.), *Problems of Transition*, Durban, 1964.
3. J. A. C. Brown, *The Social Psychology of Industry*, Penguin, 1954.
4. See G. Balandier, Comparative Study of Economic Motivations and Incentives in a Traditional and in a Modern Environment, and The Problems of the African Worker in the Gaboon and the Congo, in *International Social Science Bulletin*, Vol. VI, No. 3, 1954. Also see S. Biesheuvel, Incentives and human relations in industry, in *Industrial Review of Africa*, issues of February, March and April 1955.
5. For a discussion of the economic background and working behaviour of the African in his traditional society, see Willie Smith, Quellen industrieller Konflikte in Afrika, in *Gewerkschaftliche Monatshefte*, 7, July, 1966.
6. C. H. Northcott, *African Labour Efficiency*, London, 1949.

7. Management of the Kenya-Uganda Railway was entirely in the hands of English administrators.
8. Northcott, op. cit. p. 25.
9. Ibid. p. 27.
10. Ibid. p. 34.
11. Ibid. p. 121.
12. A. Hauser, *Manufacturing Industries and their Labour in the Dakar Area, Bulletin of the Inter-African Labour Institute*, Vol. 5, Nr. 4, 1958.
13. The language difficulty is reported by Northcott as well. He gives an example of how the fraction seven thirty-seconds (7/32) was expressed in the workshops by an Indian phrase which literally meant 'one-eighth, one half a little'. Northcott, op. cit. p. 34.
14. Hauser, op. cit. p. 28.
15. Northcott, op. cit. p. 120.
16. Hauser, op. cit. p. 30.
17. Ibid. loc. cit.
18. Ibid. p. 30.
19. A. Doucy et P. Feldheim, *Travailleurs indigènes et productivité du travail au Congo belge*, Brussel, 1958, p. 152-154.
20. Yette Glass, *The Black Industrial Worker: A Social Psychological Study*, Johannesburg, 1960.
21. Ibid. p. 15.
22. Ibid. p. 17.
23. Ibid. p. 20.
24. Y. Glass, *Industrial Man in Southern Africa*, Johannesburg, 1961.
25. Glass records that findings among industrial and local government workers in South Africa 'go counter to the belief that the black man does not like supervisors of his own people since they are savage, cruel and unjust. Very few men who have black supervisors would wish to change them for whites. A considerable number of those who have white supervisors would wish to change them for blacks.' Ibid. p. 39.
26. Ibid. p. 51.
27. Ibid. p. 52.
28. W. Elkan, *An African Labour Force: Two case studies in East African Factory Employment*, Kampala, 1956.
29. Ibid. p. 10.
30. Ibid. p. 21.
31. Ibid. p. 26.
32. Ibid. p. 29.
33. W. Elkan, *Migrants and Proletarians: Urban labour and the economic development of Uganda*, London, 1960. p. 128.

About the author:

Willie Smith is a research assistant in the Centre of Social Research at the University of Münster in West Germany. He is a Ghanaian.

BOEKBESPREKING

Thom Kerstiens — *The new élite in Asia and Africa (A comparative study of Indonesia and Ghana)*. Frederic A. Praeger, Publ. New York, Washington, London, 1966.

De schrijver van deze ongetwijfeld waardevolle studie is mij onbekend — wat aan mij kan liggen maar ook aan hem. Immers, de uitvoerige literatuurlijst achter de tekst vermeldt geen enkel geschrift van zijn hand. Er zijn meer redenen voor de weinig gebruikelijke methode om deze boekbespreking aan te vangen met de vraag, wie de auteur eigenlijk is. Uit verspreide plaatsen in de tekst blijkt wel, dat hij in Afrika vrij veel en in Indonesië ook gereisd heeft, interviews heeft afgenomen en op kleine schaal — derhalve statistische niet erg bewijskrachtige — steekproeven heeft gedaan. Maar in hoofdzaak lijkt dit een boek uit boeken getrokken, wat op zichzelf geen verwijt behoeft in te houden, maar de kans op onjuistheden vergroot.

Het bevreemdt voorts, dat dit in 1966 verschenen werk voor Ghana afsluit met 1960 en voor Indonesië met 1958 (blz. 24), terwijl toch de auteur bekend behoort te zijn met de presidentiële staatsgreep van 5 juli 1959 — dramatisch hoogtepunt van de strijd der élites (tussen westers georiënteerde democraten en tot dictatuur geneigde massaleiders), die juist de kern van zijn betoog behelst.

Over Ghana mag ik niet oordelen maar een Indonesiëkenner is Kerstiens stellig niet. In de hoofdstukken 1—5, die het historisch materiaal analyseren tot aan de verwerving der onafhankelijkheid en die 140 van de 240 bladzijden vullen, zijn m.b.t. tot Indonesië te veel kritische kanttekeningen te maken.¹

Ik zal hem die echter niet nahouden omdat de hoofdlijnen mij juist getrokken lijken. Het valt echter op, dat in de literatuurlijst de belangrijke werken van Kahin (*Nationalism and Revolution*, 1952) en Feith (*The decline of constitutional democracy in Indonesia*, 1962) niet voorkomen (wel twee detailstudies van Feith). Zij toch behandelen uitvoerig en nauwkeurig dezelfde stof. Bovendien is Kerstiens' onderscheiding tussen adepten der westerse democratie en massaleiders ten nauwste verwant aan die tussen *administrators* en *solidarity makers* van Feith. In het algemeen ook geeft Kerstiens veeleer een relaas over *opkomst* van de *élite*, zoals wordt aangekondigd, een verhaal van *opkomst*

1. Ook de spelling van Indonesische namen en andere woorden wemelt van de fouten.

en *verval* der westers geörienteerde *democratie*, juist als Feith, wat niet helemaal hetzelfde is.

Geen van beide auteurs zien veel van een oosters gerichte democratie, gedragen door het instituut van mufakat of palaver: een zaak uitpraten tot of overeenstemming is bereikt of de minderheid de meerderheid 'volgt'. Een instelling die overigens ook in de Europese middeleeuwen bekend was. Merkwaardig is, dat Kerstiens de mislukking van de democratie in Ghana en Indonesië voor een niet gering deel daaraan wijt, dat men de rol van de loyale oppositie niet heeft kunnen begrijpen (het aanvaarden van het meerderheidsbesluit), terwijl mufakat en palaver zulks niet minder eisen. Zou men, indien dit verband zou bestaan, niet veeleer moeten zeggen, dat men de rol van de loyale meerderheid (uitpraten in plaats van stemmen) niet heeft kunnen of willen volhouden?

De afsluitende hoofdstukken (6—9) handelen over de rol van de nieuwe élite (beter ware echter geschreven: élites), zijn van het boek de voornaamste en, gelukkig, de beste. Zij beschrijven de rol van deels telkens andere élitegroepen m.b.t. de staatsorganisatie, de sociale instituten, de invloed van de internationale relaties en ideologieën en geven tenslotte behartigenswaardige opmerkingen over de houding van het Westen tegenover de problematiek der ontwikkelingslanden ingenomen en in te nemen. Een in onderdelen niet zonder controle te raadplegen boek. Maar toch: een lezenswaardig boek.

Logemann

AFRIKANISTIEK

CARDAN TE PARIJS

Het 'Centre d'Analyse et de Recherche Documentaires pour l'Afrique noire' (CARDAN) te Parijs is opgericht in 1961 in het kader van de Ecole pratique des Hautes Etudes, VIe Section (Division des Aires Culturelles, Centre d'Etudes Africaines). Sinds 1965 is het centrum tevens verbonden met het Maison des Sciences de l'Homme, maar de relatie met het Centre d'Etudes Africaines is door deze nieuwe binding ongewijzigd gebleven.

In de eerste jaren van zijn bestaan is het centrum weinig naar buiten getreden, hetgeen voornamelijk is toe te schrijven aan het feit dat bij de oprichting als voornaamste taak gesteld werd het uitwerken en testen van een begrippenarsenaal ten behoeve van geautomatiseerde sociologische en ethnologische documentatie met behulp van computers. Deze experimenten zijn inmiddels tot een voorlopig einde gebracht en het centrum is thans in een phase getreden, waarin het mogelijk is om meer dan voorheen de werkzaamheden in te stellen op de behoeften van de wetenschappelijke wereld in het algemeen. Hierbij is gebleken dat de grote hoeveelheid afrikanistisch documentatiemateriaal die verzameld is in de voorafgaande jaren thans uitstekende diensten kan bewijzen als uitgangspunt voor de meer naar buiten gerichte werkzaamheden.

De huidige werkzaamheden van de CARDAN kunnen in drie rubrieken worden ondergebracht:

A. Een speciale publikatie vormen de vier maal per jaar verschijnende 'Fiches Analytiques', bestaande uit korte uittreksels van publikaties over Afrika. Deze uittreksels hebben voornamelijk betrekking op tijdschriftartikelen (ongeveer 400 tijdschriften worden op de CARDAN systematisch gelezen), bijdragen tot verzamelbundels, congresreferaten, in beperkte oplagen verschijnende manuscripten en andere publikaties, die door individuele geleerden en specialisten gemakkelijk over het hoofd gezien kunnen worden. Wat de inhoud betreft worden aan de publikaties drie eisen gesteld: zij dienen betrekking te hebben op Zwart Afrika (Mauretanië en Soedan inbegrepen, maar met uitsluiting van Madagascar), zij dienen te behoren tot het terrein der mens-en-maatschappijwetenschappen, en zij dienen een wetenschappelijk karakter te dragen. Elk nummer van de 'Fiches Analytiques' bevat uittreksels van ongeveer 750 à 1000 publikaties, waarbij er naar gestreefd wordt om niet alleen geschriften in de werelddalen Frans en Engels te analyseren, maar tevens publikaties in minder toegankelijke talen (Duits, Nederlands, Italiaans,

Spaans, Portugees, Russisch, Pools, Tsjechisch en Zuidafrikaans). De Fiches Analytiques kenmerken zich door een zeer verfijnde systematische en geografisch-linguïstische index, die het de in één bepaald onderwerp of in één bepaalde streek geïnteresseerde onderzoeker in één oogopslag mogelijk maken te zien wat er de laatste tijd op het gebied van zijn specialisatie verschenen is.

B. Documentatiewerkzaamheden in de klassieke zin van het woord. Verschillende kaartsystemen worden doorlopend op het centrum bijgehouden; zij vormen de basis voor toekomstige publikaties, waarvan de volgende te vermelden zijn:

1. Répertoire des Périodiques Africanistes (verschijningsdatum: zomer 1966). Dit repertoire beoogt in principe een volledige inventaris te geven van periodieken uitsluitend op Afrika betrekking hebbend, van periodieken van meer algemene aard, die gemiddeld per nummer één artikel over Zwart Afrika publiceren, en van bibliografische afrikanistische publikaties.

2. Sources internationales de la documentation sur l'Afrique au Sud du Sahara dans le domaine des sciences sociales et humaines. Dit werk waarvan het eerste deel waarschijnlijk eind 1966 zal verschijnen zal drie hoofdstukken bevatten (bibliografieën en catalogi; instituten en onderzoekprogramma's; namenregister van onderzoekers en specialisten). Een tweede deel dat een jaar later verschijnen zal met als ondertitel Guide pour la recherche Africaniste heeft tot doel de basiswerken omtrent Zwart Afrika te inventariseren (encyclopedieën, handboeken, woordenboeken, regionale en systematische overzichtswerken, atlassen enz.).

3. Répertoire des Institutions de Recherche en Sciences Sociales en Afrique Noire. Deze publikatie, die begin 1967 van de pers zal komen heeft ten doel gedetailleerde inlichtingen te verschaffen over de werkzaamheden, publikaties en stafleden van alle wetenschappelijke instellingen die hun zetel in Afrika zelf hebben.

4. Répertoires des Ethnies africaines. Aan dit onderwerp is vanaf de oprichting van de CARDAN speciale aandacht besteed. De bedoeling is uiteindelijk om te komen tot een volledig systematisch overzicht van alle ethnische groepen in Zwart Afrika, wat betreft hun herkomst, geschiedenis, taal, woongebied, opsplitsing in stammen en clans enz. Uiteraard gaat het hier om een werk van lange adem dat slechts in stukjes en beetjes, dat wil zeggen land voor land gepubliceerd zal worden, waarbij aan Kameroen waarschijnlijk de eer te beurt zal vallen om de rij te openen.

5. Naast de Fiches Analytiques verschijnt jaarlijks een lijst van titels

van tijdschriftartikelen, die niet als uittreksel in de Fiches zijn opgenomen, maar die niettemin de moeite waard zijn om gesignaleerd te worden.

6. Een eveneens jaarlijkse publikatie is een bibliografie van boeken op Zwart Afrika betrekking hebbend en die in het afgelopen jaar verschenen zijn. Deze publikatie beperkt zich tot werken uitgegeven buiten de Verenigde Staten. De beide laatste publikaties, die geschieden in samenwerking met het Center of African Studies, zijn voorzien van de index die ook voor de Fiches Analytiques gebruikt wordt.

C. Sinds het einde van de experimenten in geautomatiseerde documentatie is er op de CARDAN tijd vrij gekomen voor meer diepgaand documentair onderzoek, in samenwerking met of in opdracht van andere wetenschappelijke instellingen. Hierbij wordt enerzijds gedacht aan research betreffende bepaalde streken of bepaalde onderwerpen, anderzijds aan conceptioneel onderzoek (opbouw van begrippenkaders, behandeling van wetenschappelijke informatie, correlatiestudies). De keuze der onderwerpen zal afhangen van de aanvragen van individuele specialisten of onderzoekteams. Momenteel verleent de CARDAN medewerking aan een systematische bibliografie betreffende Boven-Volta, een onderzoek naar het persoonsbegrip in het Nigergebied, een inventaris van cartografische documenten betrekking hebbend op Zwart Afrika (Centre de Documentation Cartographique van Prof. G. Sautter), een methodologisch onderzoek om te komen tot de opbouw van een begrippenstelsel tot het systematisch onderzoek van de mondelinge overlevering (Prof. D. Paulme), een bibliografie betreffende de woonwijze en de urbanisatie (Prof. P. Mercier), een onderzoek in politieke ethnologie (Prof. G. Balandier), en een onderzoek betreffende syncretistische godsdiensten (Pater R. Bureau). De resultaten van deze onderzoeken zullen eveneens te zijner tijd worden gepubliceerd.

Zoals uit het laatste blijkt, streeft de CARDAN er naar om zijn onderzoekprogramma zo open en zo veelzijdig mogelijk te houden. Hoewel het centrum met een tekort aan personeel en credieten heeft te kampen is de leiding ten alle tijde bereid om voor zover mogelijk opdrachten te aanvaarden van binnen- en buitenlandse researchwerkers en instituten. De kaartsystemen en de collectie bibliografieën en naslagwerken van het centrum (gevestigd: 293 Boulevard Daumesnil, Paris XII) staan verder ten alle tijde open voor bezoekers die zich ter plaatse over een bepaald onderwerp willen documenteren.

R. Buijtenhuijs

De KRONIEK VAN AFRIKA wordt uitgegeven bij de Universitaire Pers te Leiden door het Afrika-Studiecentrum en verschijnt vier maal per jaar.

Redactie :

Drs. A. E. BAYER, hoofdredacteur, (Zuidelijk en Oost-Afrika);
Drs. A. KATER (Franssprekend West- en Centraal-Afrika, Madagascar, Portugese gebieden, OCAM, EEG);
Drs. J. VAN DER MEULEN (Noord-Afrika, Spaanse gebieden, Arabische Liga, OAU);
Dr. K. L. ROSKAM (Engelsprekend West-Afrika, Congo-Léopoldville).

Administratie :

Rapenburg 8, Leiden.
Giro: 531031;
Bank: Amsterdam-Rotterdam Bank N.V., Leiden
Jaarabonnement: f 12.—
Studentenabonnement: f 6.—.